

BON COP DE MÀ?

Món casteller, immigració estrangera i integració a Catalunya

Ricard Morén Alegret

Coordinador del Grup de Recerca sobre Migracions i professor del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

19 de gener de 2007

ÍNDEX

1. Castellans estrangers i enxanetes estrangeres?
 - 1.1. De cops de falç a cops de mà? Algunes paraules introductòries
 - 1.2. La cuina d'aquesta investigació. Elements metodològics
2. La immigració estrangera a la Catalunya d'avui: breu aproximació general
 - 2.1. Arribades que augmenten amb una distribució territorial desigual
 - 2.2. La integració de la immigració estrangera
3. El fet casteller en el marc de la cultura popular catalana
 - 3.1. Cultura, folklore i cultura popular tradicional
 - 3.2. Recordant bona part de la història del fet casteller a Catalunya
 - 3.3. Com es fa un castell humà? Què és una colla castellera?
 - 3.4. De la plana al cel: distribució geogràfica del món casteller
4. Món casteller i integració social de la immigració estrangera a Catalunya
 - 4.1. Antecedents empírics. Per què poden ser rellevants les colles castelleres per a la integració social d'immigrants?
 - 4.2. Afers exteriors. Participació social abans d'entrar a la colla castellera
 - 4.3. Què s'albira des de més enllà de l'horitzó? Coneixement de la cultura popular catalana abans d'arribar a Catalunya
 - 4.4. La primera trobada. Forma de contacte amb el món casteller un cop a Catalunya
 - 4.5. Evolució participativa dels castellers estrangers amb el pas del temps
 - 4.6. Món casteller i integració social. Un compromís estable?
 - 4.7. Passos individuals. Relació amb altres estrangers dins del món casteller
 - 4.8. Participacions socials simultànies al fet casteller
 - 4.9. Conflictes i problemes de convivència *versus* fraternitat i solucions democràtiques
 - 4.10. Bústia de suggeriments. Millorant la relació entre món casteller i immigració estrangera
 - 4.1. Futur indefinit. Difusió del fet casteller als països d'origen i en altres contrades
5. A tall de resum. El món casteller dóna la mà al futur

Bibliografia

Annex estadístic

AGRAÏMENTS

Aquesta obra ha estat possible gràcies a l'ajut rebut i l'interès de la Fundació Jaume Bofill i l'Obra Social Caixa Sabadell per realitzar l'estudi que aquí es presenta i publicar-ne alguns dels principals resultats en forma de llibre. En el vessant humà, agraiem especialment a la Mònica Nadal i a l'Isidre Grau l'esforç i la paciència.

D'altra banda, cal agrair també a l'Alaitz el suport donat a l'hora de contactar amb persones nouvingudes a Catalunya que participen en el món casteller, una nova realitat que ha arribat per quedar-se i que ja traspasa múltiples fronteres.

De fet, va ser en terres estrangeres on l'autor d'aquest llibre va fer pinya en un castell per primera vegada, concretament a Roma durant un viatge emmarcat en les commemoracions del mil·lenari de Catalunya. Cal agrair als castellers de llavors la possibilitat de fer aquella experiència iniciàtica, allà per l'any 1988.

La hipòtesi que va permetre a l'autor iniciar aquesta recerca es va formular durant un treball de camp exploratori realitzat a l'Alt Camp en el marc d'una línia d'investigació més àmplia coordinada per l'autor i finançada gràcies al Programa Ramón y Cajal del Ministeri de Ciència i Tecnologia. Des de fa ja bastants anys, les institucions en què es desenvolupen aquesta i altres línies d'investigació pròpies són el Grup de Recerca sobre Migracions i el Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona. A més, el vincle estable amb la University of Warwick durant més d'una dècada i la participació activa en l'IMISCOE —la Xarxa d'Excel·lència de la Unió Europea en Recerca sobre Migracions— des de l'any que es va fundar han permès a l'autor contrastar alguns resultats de l'estudi que es presenta aquí amb diversos investigadors.

Ara bé, per sobre de tot, és necessari agrair molt la col·laboració de les diverses persones immigrades que participen en colles castelleres i que han acceptat dedicar una estona del seu temps a xerrar sobre les seves experiències. Aquest llibre els està dedicat en bona mesura.

I també va per la Magda, ja que aquest cop l'amor ha acompanyat el procés creatiu.

1. CASTELLERS ESTRANGERS I ENXANETES ESTRANGERES?

Què són els castells?

Els castells són seny i rauxa, són individualitat i col·lectivitat, són arrel i patiment, són sòl i vol, són ball i esport, són crit i silenci, són tradició i creativitat, són maduresa i joventut, són autoritat i disciplina, són ideal i realitat, són pregària i renec, són patiment i alegria, són valor i temença, són gràcia i quimera, són força i fragilitat, són risc i fermesa, són raça i gresol...

Pere Català i Roca (1981), p. 568.

Aquelles torres humanes, bastides gràcies que unes persones s'enfilen a sobre de les altres fins arribar en algunes ocasions als deu pisos d'alçada i que de tant en tant es poden veure a les places de ciutats i pobles o a la televisió i la premsa, es coneixen a Catalunya com a *castells*. Ja fa més de dos segles que hi ha colles estables que fan castells, però la seva evolució qualitativa, el seu creixement en nombre i la seva expansió territorial més enllà de l'àrea tradicional ha estat més que notable en les darreres dècades del segle passat. A diferència d'altres manifestacions de la cultura popular tradicional catalana, les colles castelleres han anat transformant-se al ritme d'alguns dels principals canvis socials viscuts a Catalunya. En l'actualitat, un moment històric en què han arribat en pocs anys centenars de milers d'immigrants estrangers, com han incorporat les colles castelleres persones d'orígens geogràfics llunyans?

Eren moltes les formes possibles d'aproximar-se a la realitat relativament nova que comporta l'existència de persones estrangeres de diversos orígens i condicions en les colles castelleres. En aquesta ocasió, per potenciar la qualitat per sobre de la quantitat, s'ha optat per fer sentir la veu d'una sèrie de persones estrangeres que ja participen en el

món casteller a través d'un estudi qualitatiu que difon opinions i experiències que altrament passarien desaperebudes per a la majoria social.

1.1. De cops de falç a cops de mà? Algunes paraules introductòries

Al segle XXI, el territori, “la terra”, es defensa millor amb cops de falç o amb cops de mà? Un dels símbols catalans per excel·lència, l'himne oficial *Els Segadors*, fa especial referència a la primera acció, mentre que un altre símbol de caire més popular, el fet casteller, es podria relacionar amb la segona. Al *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* (1998), dins la quarta accepció de l'entrada *cop*, hi ha dues subaccepcions que fan referència a l'expressió *cop de mà*:

4 cop de mà *fig* Ajut, treball que hom fa circumstancialment per ajudar un altre. **5 cop de mà** TÀCT Acció de curta durada efectuada per sorpresa i amb audàcia.

En canvi, l'expressió *cop de falç*, tal i com s'assenyala a la pàgina web oficial de la Generalitat de Catalunya,¹ té un altre caràcter ben diferent, més aviat de lluita per la llibertat col·lectiva i de resistència guerrera:

Els Segadors és l'himne nacional de Catalunya des de final del segle XIX [...] [basat en] una primitiva cançó nascuda arran dels fets històrics de 1640: la guerra dels catalans contra el rei Felip IV, en la qual els pagesos protagonitzaren episodis importants.

L'himne té les característiques d'una crida aferrissada a la defensa de la llibertat de la terra. Solemne i ferm, uneix voluntats a favor de la supervivència d'un poble que proclama la seva realitat nacional.

Concretament, a l'himne hi ha versos com “esmolem ben bé les eines”, “que tremoli l'enemic” o “quan convé seguem cadenes” que estan relacionats explícitament amb una idea de lluita.

¹ Extret de <http://www.genocat.net/catalunya/cat/simbols.htm>, consulta realitzada el 22 de desembre de 2006.

Ara bé, la pregunta feta a l'inici del llibre tan sols pretén recordar la contínua necessitat que té la humanitat de repensar símbols i manifestacions culturals a mesura que evoluciona, mentre recorda la història, viu el present i imagina el futur. Ara bé, enmig del brogit quotidià, s'hi (re)pensa prou? En la nostra terra concreta i delimitada, amb quines eines es pretén integrar una població creixent que cada cop és més heterogènia i diversa?

Evidentment, “cops de falç” i “cops de mà” poden ser complementaris, però en quins àmbits es poden practicar avui dia uns i altres?

Des de fa ja una pila d'anys es parla de tant en tant del caràcter integrador del fet casteller i de l'ajuda mútua que es viu tant dins de les colles castelleres com, també molt sovint, entre elles. Per tant, els cops de mà sembla que haurien de ser-hi força habituals. Si és així, hom es pot preguntar com es realitzen i si la seva importància és superior a la dels “cops de falç” en l'imaginari col·lectiu.

El llibre que així s'inicia pretén fer una petita contribució a la reflexió necessària sobre una novetat relativa dins d'una expressió cultural tradicional que és absolutament important a la Catalunya contemporània: la participació en el si del món casteller d'un nombre significatiu de persones estrangeres. A més, a través d'aquestes pàgines, potser persones nouvingudes descobriran com a atractiva una activitat que trobaven pintoresca i exòtica (tot i localitzar-se a Europa) i, d'altra banda, persones nadiues remiraran un vell fenomen social que alguns encara empresonen en etiquetes arcaiques que no serveixen per entendre la seva també agosarada modernitat i postmodernitat.

Benvinguts a un petit viatge exploratori per un món cada cop més divers: el món casteller. En Pere Català i Roca va emprar el mot *món* per copsar, en la seva obra de dos volums sobre el fet casteller (Català i Roca, 1981), la grandària d'aquesta manifestació cultural catalana. S'ha parlat de la necessitat que té la humanitat de crear un món on càpiguen molts mons i l'existència del fet casteller pot ser un exemple per tenir en compte quan se'n faci el cens. De fet, ja fa un temps que es parla de la candidatura dels castells per esdevenir Patrimoni de la Humanitat de la UNESCO.

Per tancar el cercle de la metàfora inicial, cal dir ja d'entrada que les falçs, els martells i altres estris de ferreteria, probablement no seran gaire útils per obrir-se camí entre les pàgines següents. Les mans, antic i encara vigent símbol de salutació i de fraternitat, d'unió i de força, de tendresa i d'esforç, seran probablement l'instrument més encertat. Entre altres motius perquè dins del món casteller tenen la mà trencada a donar cops de mà a la gent del seu voltant i també a la de més enllà. I val a dir que els processos de creació de sinergies entre centenars de persones que culminen amb el carregar i descarregar castells de fins a deu pisos parlen per si mateixos i en són una mostra palpable.

Com es copsarà tot seguit, l'entusiasme casteller ja té vincles amb els cinc continents, però abans de fer una aproximació al vessant internacional dels castells (**capítol 4**), cal realitzar una breu aproximació a la immigració estrangera a Catalunya i als processos d'integració (**capítol 2**), fer un petit repàs històric i geogràfic del món casteller en el context de la cultura popular catalana (**capítol 3**) i, a més, apuntar els principals elements metodològics de la recerca en què es basa aquest llibre, tal i com es fa tot seguit.

1.2. La cuina d'aquesta investigació. Elements metodològics

La recerca que ha donat lloc a aquest llibre es basa en la realització d'un treball documental i d'una sèrie d'entrevistes qualitatives a persones immigrades que participen en colles castelleres.

Treball documental

En una primera fase de la recerca es va realitzar un treball d'investigació documental que va incloure, entre altres moviments, la visita al Centre de Documentació Castellera, situat a Valls. Es tracta d'un centre rellevant que disposa d'una modesta infraestructura ubicada al Museu local de Valls —una habitació amb diversos arxivadors i armaris amb materials diversos—, on treballa una funcionària municipal. Durant aquell treball documental es va constatar que, en un futur indefinit, estava prevista la construcció d'un

edifici propi per a un museu del fet casteller a Valls (del qual formaria part el Centre de Documentació Castellera) i, d'aquesta manera, es faria més palesa l'existència d'una institució especialitzada en aquesta manifestació cultural a la capital de l'Alt Camp. Tanmateix, en un article més recent aparegut a *Castells. Revista Castellera Independent* es comentava el procés de creació del museu com si fos un serial televisiu en què el nou capítol tenia com a argument principal el fet que totes les parts implicades havien convingut que el Museu se situés a la plaça del Quarter, a l'antic Institut d'Educació Secundària Narcís Oller (el Consorci del Museu Casteller està format pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Valls, la Diputació de Tarragona i la Coordinadora de Colles Castelleres). En una reunió celebrada el 7 de juliol de 2006 es va acordar mantenir la marca "Museu Casteller" amb l'afegit "Centre d'Interpretació" i que en el projecte museològic es donés especial rellevància a Valls com a bressol del fet casteller, ja que fins llavors el consistori mantenia que no s'incidia prou en aquest fet (Castañeda, 2006).

En el treball documental realitzat al Centre de Documentació Castellera es van recopilar diversos articles de diaris i revistes relacionats amb els aspectes més socials del fet casteller i, en concret, amb la presència de població immigrada a les colles. Cal destacar que les publicacions dedicades a tractar la relació entre el món casteller i la immigració estrangera són escasses. L'interès per tractar aquesta realitat ha estat relativament minso, si es té en compte el gran augment de població estrangera resident a Catalunya que s'ha produït en els darrers anys i la seva possible vinculació al teixit social. Tot i així, sí que hi ha alguns articulistes que han tractat el tema de forma més o menys directa.

A tall d'exemple, el vallenc Josep Maria Pallàs, professional del món de l'educació, escrivia l'any 2001 un article de premsa titulat "L'enganxa Mohamed" (Pallàs, 2001) amb els mots d'ànim profètic següents:

El món casteller és un interessant laboratori sociològic. S'hi fa un aiguabarreig generacional i de classe com enlloc més. I, sobretot, és digna d'anàlisi la seva capacitat integradora dels nouvinguts. No pretenem descobrir la sopa d'all, és clar. L'actual època d'or dels castells no es pot explicar sense la contribució decisiva de tants i tants altres catalans. Casos paradigmàtics com el Melilla a Vilafranca, el Juanatxo o el

malauradament desaparegut Rafael Banderas a Valls, són la punta de llança d'una gran contribució. Es compten per milers els immigrants que han fet pinya juntament amb catalans de soca-rel. Per això ja ningú no s'estranya si a tal o tal colla hi ha gent de colors, o sud-americans, o fins i tot xinesos. Per als nouvinguts una colla castellera és un espai on ets ben rebut, on desenvolupes un rol i on ets acollit i valorat. Sovint, una colla castellera fa una feina d'integració i assistència social que ni el millor dels departaments de Benestar Social d'un Ajuntament sabia desenvolupar. Quants magribins hi ha a les nostres colles? No en tinc dades exactes, però em temo que són, de llarg, els més refractaris a participar en la festa castellera. El dia que una colla tingui un enxaneta anomenat Mohamed, o Guita, o Fàtima, haurem fet un pas important cap a la seva integració a la societat.

En termes similars, un parell d'anys després, el 24 de gener de 2003, apareixia un altre article d'opinió al *Vallenc*, una revista local de Valls, titulat "Muhammad, cap de colla" (Pros Fernández, 2003). I en aquesta mateixa publicació, el 3 de juny de 2005, es recollia la notícia següent: "L'Ajuntament de la Masó premia l'enxaneta dels Bordegassos. Zuleyman Bah, actualment a dosos i candidat en altres edicions, rep la beca Magí Serra i Miret". S'hi feia referència al fet que un vailet originari de Gàmbia havia estat considerat pel jurat un "exemple d'integració" a Catalunya, un casteller carismàtic a la seva colla i al món casteller, i havia demostrat dots de lideratge i participat en els millors castells dels Bordegassos de Vilanova i la Geltrú (tres de nou, cinc de vuit i pilar de set).

D'aquesta manera, a través de ressenyes puntuals a la premsa, es pot copsar la importància creixent de la participació d'immigrants en el món casteller, tant pel que s'ha assolit fins ara com pel que manca per assolir. De fet, també es pot trobar a la premsa algun article d'opinió, com el publicat al diari *El Punt* el 3 de setembre de 2002, signat pel filòleg Joan Abril Espanyol (Abril Espanyol, 2002), en què es plantegen reflexions més enlairades sobre els castells, considerats com "esport gran d'esperit i d'una sensible i fina integració social", i que sembla que intenten seguir l'estela de Pere Català i Roca en la seva magna obra *Món casteller*.

A més del buidatge d'informació al Centre de Documentació Castellera, bàsicament de la premsa escrita, es va fer una cerca de publicacions i documents relacionats amb el

món casteller per les principals biblioteques universitàries catalanes i per diverses llibreries. Una de les sorpreses d'aquesta investigació documental va ser constatar l'escassetat de bibliografia recent relacionada amb la cultura popular catalana en general i amb el fet casteller en particular, així com la difícil localització de la poca existent. A tall d'exemple, la tardor del 2006, la gran majoria de les principals llibreries de Barcelona no destinen un espai propi a aquesta mena de llibres, el nombre d'obres que tracten el tema és molt escàs (en la majoria de casos no hi ha més de mitja dotzena d'obres a les prestatgeries o en estoc dedicades a la cultura popular catalana i en algunes d'importantes no n'hi ha absolutament cap) i, quan n'hi ha, sovint es tracta de llibres antics (reeditats o originals) o bé de volums de caire fotogràfic. És cert que, per exemple, hi ha una petita editorial de Valls, Cossetània, amb una certa difusió a Catalunya, que disposa d'una col·lecció dedicada al fet casteller (L'Aixecador) i que es preocupa per la cultura popular catalana, però es tracta d'una de les poques excepcions que confirmen la regla.²

Això no treu que des de les mateixes colles es realitzin esforços també en l'àmbit editorial. Així, també cal destacar l'aparició d'una sèrie de publicacions específiques en un nombre significatiu de colles castelleres. Sense ànim d'exhaustivitat, a tall d'exemple, es pot fer referència a llibres sobre els Castellers de Barcelona (Cervera, Dàvila i Dòmper, 2004), els Castellers de la Vila de Gràcia (Musons, Perelló, Ràfols i Sendra, 2002) o la Colla Vella dels Xiquets de Valls (Queralt, Roig i Sans, 2002).

Ara bé, la diversitat de publicacions recents és més àmplia encara i inclou des d'un *Diccionari casteller* (Brotons, 2001) fins a un còmic (Rodrigo i Rodri, 2006), passant per una revista periòdica com *Castells. Revista Castellera Independent* (editada a Barcelona per Utopia Global des del 2004). Precisament aquesta darrera dedicava la portada del número 4, publicada el maig del 2005, a les persones estrangeres que participen en colles castelleres, amb el titular "Els castells: porta d'entrada. Joves d'altres cultures es posen la faixa". A les pàgines interiors es destacava el fet que "els castells estan funcionant com un gran factor d'integració a Catalunya" i en les tres pàgines de l'article s'esmentaven especialment els casos de vuit castellers procedents dels cinc continents (Sáez, 2005).

² Recentment, en aquesta col·lecció, s'ha publicat un llibre titulat *Retrats castellers*, basat en entrevistes a quatre castellers històrics realitzades per sengles periodistes (AADD, 2006).

A més, hi ha múltiples pàgines web, revistes electròniques i butlletins interns elaborats per les diferents colles amb diversos caires i formats, com per exemple la *Revista Figarot* o el butlletí intern anomenat *Si no aguantés, no t'hi fiquis*, entre molts altres.

Entrevistes qualitatives

Entre el novembre del 2002 i el maig del 2003, l'autor d'aquesta obra va realitzar un treball de camp exploratori a la comarca de l'Alt Camp en el marc de dues línies de recerca pròpies: "Immigració estrangera i canvi territorial a petites ciutats i àrees rurals" (iniciada el 2001) i "Geografia de les organitzacions i les migracions" (iniciada el 1995). En aquell treball de camp es va realitzar observació participant, recerca documental en institucions locals i es va entrevistar 21 informants clau de la comarca. L'Alt Camp, i particularment Valls, va ser fa ja més de dos segles el bressol del món casteller. Fruit d'aquella estada de recerca es va detectar la rellevància que pot tenir la participació d'immigrants estrangers en colles castelleres per a la seva integració social en algunes localitats, així com la importància que la immigració estrangera pot tenir per al futur del món casteller en aportar-li gent jove engrescada a participar-hi activament.

Construït sobre aquesta base, l'objectiu principal del projecte de recerca que ha donat lloc al treball aquí presentat ha estat investigar quins són els processos d'incorporació, participació i integració de persones immigrades estrangeres en colles castelleres de Catalunya a través de les opinions dels protagonistes.

Atès que el món casteller és un àmbit sobre el qual hi ha hagut relativament pocs estudis previs des de les ciències socials i que l'ajut de la Fundació Jaume Bofill i de l'Obra Social Caixa Sabadell implicava que el principal producte de la recerca fos un llibre de divulgació per al públic general, es va optar per acotar l'àmbit d'estudi empíric a quatre comarques: Alt Camp (inclosa ja en el treball exploratori previ), Alt Penedès, Vallès Occidental i Barcelonès.

Així doncs, aquest llibre es basa fonamentalment en una recerca de caire qualitatiu, concretament en una sèrie d'entrevistes amb guió a immigrants estrangers vinculats al

món casteller. Es tracta d'una metodologia idònia per aproximar-se a un fenomen poc estudiat. No es tracta d'apropar-se a la representativitat d'alguns processos socials sinó més aviat de conèixer alguns dels seus trets característics principals. Sobre aquesta base, més endavant, es podria realitzar una enquesta amb tècniques quantitatives que permetés obtenir més dades sobre la seva representativitat.

D'acord amb l'expert en tècniques d'investigació en ciències socials Charles C. Ragin, els tres objectius principals de la recerca qualitativa són:

- donar veu,
- interpretar fenòmens històrics o culturals significatius,
- proposar teoria.

Així doncs, després d'analitzar la documentació esmentada, es va passar a elaborar el guió d'entrevista a immigrants que participen en el món casteller, en què es va incloure tot un seguit de qüestions relacionades amb característiques personals dels entrevistats, i, com a part fonamental, un bloc de qüestions sobre la seva participació sociocultural en general i en el món casteller en particular.

Aquest llibre dona veu a una sèrie d'immigrants estrangers que resideixen a Catalunya i que participen en el món casteller i analitza el fenomen que comporta la seva integració social. A partir d'aquesta base, en futures publicacions especialitzades es realitzaran algunes propostes de caire més teòric sobre aquesta qüestió.

Com s'ha esmentat més amunt, el treball de camp es va iniciar de forma exploratòria a l'Alt Camp, en el marc d'una recerca prèvia realitzada el 2003. En aquella ocasió es van realitzar una vintena d'entrevistes a informants clau pertanyents a diverses entitats. Per a aquest nou estudi han estat especialment útils els testimonis següents:

Lluís Selva, llavors president de la Colla Vella dels Xiquets de Valls.

Josep Oller, llavors portaveu de la Colla Jove dels Xiquets de Valls.

Manuel Arbonés, vocal de la junta directiva del Centro Aragonés de Valls.

Aurelio Hernández, treballador social de l'Ajuntament de Valls.

Souad El Azhar, promotora de l'associació d'immigrants marroquins i mediadora intercultural de l'Ajuntament de Valls.

Des de la primavera del 2006 i fins a la tardor del mateix any, es va realitzar un treball de camp a les comarques del Vallès Occidental, el Barcelonès i l'Alt Penedès. Es considera que l'Alt Camp és el bressol del món casteller, que l'Alt Penedès pertany a l'àrea castellera tradicional i que el Vallès Occidental i el Barcelonès són comarques on el fet casteller va arrelar a partir de les dècades de 1960 i 1970, gràcies a algunes bases prèvies relacionades amb l'emigració de tarragonins i penedesencs a l'àrea metropolitana de Barcelona.

Pel que fa a la nacionalitat dels estrangers entrevistats recentment, cal dir que s'han fet entrevistes a castellers immigrants procedents d'Eslovàquia, França, Alemanya, Itàlia, Holanda, Luxemburg, Argentina, Equador, Colòmbia, Austràlia i el Congo (vegeu la taula 1).

Taula 1.

Característiques de les persones entrevistades

Sexe	Edat	Localitat de residència	Nacionalitat	Colla Castellera
Dona	22	Sant Cugat del Vallès	Eslovaca	Castellers de Sant Cugat
Home	40	Guinardó, Barcelona	Francesa	Castellers de Gràcia
Dona	23	Bellaterra, Cerdanyola del Vallès	Alemanya	Ganàpies de la UAB
Home	44	Gràcia, Barcelona	Italiana	Castellers de Gràcia
Home	27	Cornellà de Llobregat	Argentina	Castellers de Barcelona
Home	23	Esquerra Eixample, Barcelona	Luxemburguesa	Castellers de Barcelona
Dona	21	Les Corts, Barcelona	Holandesa	Castellers de Barcelona
Home	46	Sabadell	Colombiana	Castellers de Sabadell
Home	21	Sabadell	Congolesa	Castellers de Sabadell
Home	38	Torrelles de Foix	Australiana	Castellers de Vilafranca
Home	39	Vilafranca del Penedès	Equatoriana	Castellers de Vilafranca

Font: Elaboració pròpia.

Així doncs, s'han realitzat bàsicament entrevistes a immigrants europeus i llatinoamericans. S'ha detectat que es tracta de les dues àrees geogràfiques d'on procedeix la majoria de castellers immigrants que participen en les colles de la província de Barcelona. Tanmateix, al final d'aquest llibre, es reflexiona sobre el perquè immigrants d'alguns orígens participen molt poc en el món casteller i es comenten algunes iniciatives incipients per canviar aquesta situació.

Es va decidir realitzar entrevistes a immigrants majors de 18 anys per acotar els subjectes d'estudi i evitar una excessiva dispersió. El cas de la *canalla* (com s'anomenen els vailets que participen en el món casteller) que és nascuda a l'estranger o nascuda a Catalunya de pares estrangers mereixeria un estudi a part. Val a dir que al llarg d'algunes entrevistes apareixen referències als infants que participen en els castells com a enxanetes, acotxadors o dosos. Aquests comentaris s'han inclòs en aquesta obra per si poden ser útils per al plantejament d'una recerca específica sobre aquest subgrup del món casteller que és especialment significatiu pel seu simbolisme de futur i que darrerament ha estat objecte de debat mediàtic en relació amb qüestions de seguretat i riscos per la salut.

Pel que fa al límit d'edat per dalt dels entrevistats, d'entrada no se'n va posar. Una de les característiques del món casteller és que hi poden participar des d'infants fins a ancians. Ara bé, atès el caràcter relativament recent de la immigració estrangera a Catalunya i la relativa joventut de la majoria d'immigrants, és lògic que les persones entrevistades siguin en general força joves (el més gran té 46 anys).

Quant al sexe, la participació de la dona en el món casteller és un procés relativament nou (iniciat en algunes colles al final dels anys setanta i principi dels anys vuitanta) i que encara té camí per córrer. Malgrat els canvis substancials viscuts a les colles en aquesta qüestió, encara són grups humans majoritàriament masculins. D'aquesta manera, tot i que s'han entrevistat algunes dones castelleres d'origen estranger, no és d'estranyar que la majoria de persones entrevistades siguin homes.

Finalment, cal indicar en aquest apartat que, en aquesta recerca, s'ha considerat com a persones immigrades estrangeres a Catalunya aquells individus nascuts fora d'Espanya, amb nacionalitat estrangera (només hi ha un cas de doble nacionalitat) i que, en general, residien a Catalunya des de feia almenys un any. Així doncs, s'ha prioritzat en aquest estudi l'anàlisi d'aquelles migracions amb un cert assentament, però s'ha volgut donar un lloc també a migracions temporals, com ara les fomentades amb programes de la Unió Europea (Erasmus, Leonardo, etc.), ja que es tracta d'un fenomen social poc tractat i que també pot comportar transformacions socials significatives (per exemple, en l'àmbit lingüístic i cultural). En aquest sentit, s'han inclòs els casos de tres becaris

Erasmus que havien arribat a Catalunya entre 7 i 11 mesos abans de l'entrevista i que participaven en el món casteller gairebé des de l'inici de la seva estada a Catalunya. Cal tenir en compte que una divisió massa rígida de les migracions entre "temporals" i "permanents" és objecte de debat i qüestionament, atès que s'ha demostrat sovint que les primeres de vegades porten a les segones i que, d'altra banda, algunes que semblava que havien de ser permanents poden acabar sent temporals. A més, cada vegada hi ha més estudis que assenyalen els vincles entre diferents formes de mobilitat, com per exemple la relació entre visites curtes per negocis, estudis o turisme amb una posterior migració al lloc visitat.

2. LA IMMIGRACIÓ ESTRANGERA A LA CATALUNYA D'AVUI: BREU APROXIMACIÓ GENERAL

Abans d'entrar en matèria, pot ser interessant fer una aproximació general tant a algunes dades sobre la immigració estrangera, un dels grups de població de la societat catalana que més ha augmentat en els darrers anys, com a un dels conceptes que més s'associen a l'arribada d'immigrants, la integració social.

2.1. Arribades que augmenten amb una distribució territorial desigual

Com s'ha comentat sovint, Catalunya ha estat fonamentalment un país d'immigració. Tot i que en determinats períodes l'emigració ha estat també molt significativa, com al final del segle XIX i arran de l'exili provocat per la Guerra Civil de 1936-1939, la incorporació de diverses onades immigratòries és part central de la història del país. Aquesta arribada de persones provinents de l'exterior ha consistit tant en fluxos provinents d'altres contrades de la península Ibèrica (especialment, entre els anys 1916-1930 i 1950-1975) com de terres estrangeres situades Pirineus i mar enllà, en aquest darrer cas de forma més significativa a partir de mitjan anys vuitanta, i amb un salt quantitatiu amb el canvi de segle. Així, a partir de l'any 2000, les xifres d'immigració internacional han crescut de forma espectacular a gairebé tot Catalunya. Com es pot copsar en la **taula 2**, durant el període 2000-2005 s'ha multiplicat per més de deu la població sud-americana i europea oriental, s'ha quintuplicat el nombre de residents amb nacionalitat de països asiàtics i d'Oceania, s'ha triplicat la població de procedència africana i de l'Amèrica del Nord i central i, finalment, s'ha més que doblat la població de la resta de la Unió Europea (UE). A la Catalunya de l'inici del segle XXI ja som set milions, gràcies a la immigració estrangera.

Taula 2.

Població segons la nacionalitat. Catalunya, 2000-2005

Any	Espanyola	Resta de la UE	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord i central	Amèrica del Sud	Àsia i Oceania	Total
2005	6.196.302	109.606	82.355	224.383	43.027	266.054	73.479	6.995.206
2004	6.170.473	82.527	64.229	184.496	34.845	222.051	54.698	6.813.319
2003	6.161.138	75.915	47.413	165.105	30.349	177.355	46.871	6.704.146
2002	6.124.420	59.253	26.695	133.537	22.530	109.334	30.671	6.506.440
2001	6.104.045	48.986	13.915	99.672	17.314	56.566	20.867	6.361.365
2000	6.080.409	43.353	7.607	76.216	13.108	26.930	14.376	6.261.999

Font: <http://www.idescat.net> (padró continu).

També es pot observar en aquestes dades que els residents amb nacionalitats de països de l'Amèrica del Sud han passat a ser el grup més nombrós durant aquest període i han deixat en segon lloc els nacionals de països africans (que fins fa pocs anys eren els més nombrosos). Pel que fa a l'evolució global de la població, a la llum d'aquestes dades es pot apreciar com el gruix del creixement de la població de Catalunya és degut a l'arribada de població procedent de l'estranger: entre l'any 2000 i el 2005 la població espanyola resident al Principat augmenta 115.893 persones i, en canvi, l'estrangera augmenta 617.314 persones, més de cinc vegades més (cal tenir en compte, a més, que entre la nova població espanyola també hi ha un nombre significatiu d'estrangers nacionalitzats espanyols).

Tanmateix, la distribució geogràfica d'aquesta població en el territori català ha estat desigual, tal i com es mostra en les taules de l'Annex construïdes amb dades del padró continu (IDESCAT). De fet, la concentració més gran de la població en algunes comarques ja era una característica de la demografia catalana abans de l'arribada massiva de població d'origen estranger.

Són sobretot les comarques de la Regió Metropolitana de Barcelona les que acullen més població estrangera, així com algunes altres comarques litorals i prelitorals. El 2005, en termes absoluts, la comarca amb més població estrangera era el Barcelonès, amb 303.515 persones (gairebé la meitat del total a Catalunya), seguida del Vallès Occidental, amb 66.358 persones.

Pel que fa a dades relatives, l'any 2005 la comarca amb un percentatge més alt de població estrangera era l'Alt Empordà, amb gairebé un 20%, i la que el tenia més baix era el Ripollès, amb poc més del 5%. Entre les comarques interiors de muntanya n'hi ha algunes amb un percentatge de població estrangera relativament alt, com ara la Cerdanya i la Vall d'Aran, amb dades semblants al Barcelonès (gairebé un 14%).

Ara bé, quan es parla d'immigració, a banda de xifres, sovint també es parla d'*integració*, un terme amb múltiples significats al qual pot ser útil dedicar una mica d'espai abans de tractar la participació de persones estrangeres en les colles castelleres.

2.2. La integració de la immigració estrangera

Un dels reptes a què s'associa sovint l'arribada de població immigrada és el de la seva integració. Des dels inicis de les ciències socials modernes, el terme *integració* ha estat un concepte clau al qual estudiosos com Durkheim, un dels fundadors de la sociologia, ja van dedicar força pàgines al final del segle XIX i que, a més, ha evolucionat gràcies a diverses propostes realitzades al llarg del segle XX per autors tan diversos com Alpert, Landecker, Mills, Parsons o Luhmann.

Hi ha centenars de definicions del concepte *integració*, però en aquest llibre s'empra com a conceptualització operativa la que va suggerir el polítològ **Rainer Bauböck en un informe escrit pel Consell d'Europa i publicat l'any 1994**. Així, tot i ser un concepte força elusiu, hi hauria dos significats principals del terme *integració*:

a) Una primera interpretació es refereix a la cohesió interna d'un sistema compost per una multitud d'elements singulars. És a dir, es tracta d'una accepció del concepte que parla, per exemple, del manteniment de la unitat de qualsevol societat plural que està formada per diferents individus singulars. El focus acostuma a estar en els mecanismes o processos que creen vincles socials en general.

b) Un segon significat designa l'entrada en el sistema d'elements que no n'havien format part abans o bé l'extensió del sistema per incorporar unitats o elements externs.

En aquesta accepció, la integració fa referència, per exemple, a mecanismes i processos per tal que els immigrants que arriben puguin incorporar-se a la societat o bé a l'establiment de mecanismes per vincular els emigrants, és a dir, aquells que se n'han anat de la societat.

Pel que fa a la darrera accepció i, concretament, a la integració de nouvinguts arribats a una societat després d'una migració, Bauböck planteja que, com que les idees de pluralisme, llibertat, democràcia i benestar social són acceptades a la majoria de països europeus, les implicacions principals que cal tenir en compte per a la integració d'immigrants són tres:

- *Integració legal*: la democràcia i la llibertat impliquen que no pot haver-hi integració sense un marc de ciutadania comú, entenent la ciutadania com la possessió de drets substantius. Un altre polítòleg, William Rogers Brubaker, en diverses obres publicades cap al final de la dècada dels vuitanta i principi de la dècada dels noranta del segle XX, havia distingit entre *ciutadania formal* (pertinença a l'estat-nació) i *ciutadania substantiva* (accés efectiu a drets socials, civils i polítics), i havia assenyalat que la majoria d'estats europeus, després de la II Guerra Mundial, havien concedit *de facto* als immigrants estrangers la segona, en garantir-los certs drets substantius.

- *Integració cultural*: quan la llibertat és combinada amb el pluralisme, la integració ha de permetre diferents creences religioses, opinions polítiques, orientacions sexuals i afiliacions culturals. La integració pluralística, a banda de fer que aquestes diferències siguin acceptades, ha de redistribuir recursos entre els grups, sempre que es respectin els drets humans.

- *Integració social*: quan la llibertat i els patrons de benestar social es combinen, es fa possible la participació en la societat civil. Aquesta participació requereix, d'una banda, un benestar mínim bàsic per a tothom en termes d'ingressos econòmics, educació i habitatge; d'altra banda, l'absència d'unes relacions de total dependència a la família o al lloc de treball, i, finalment, una esfera comuna de vida pública, sense segregacions ni guetos. D'altra banda, pot ser rellevant tenir en compte que diversos autors han vinculat la integració social amb la solidaritat, el món de la vida i l'ajuda mútua.

Val a dir que, a banda dels centenars de definicions donades al concepte *integració*, aquest de vegades es confon amb altres termes, com ara *assimilació*. Si bé des dels anys vuitanta i noranta, sovint l'objectiu dels governs i societat civil és assolir la integració, en canvi, per a autors anglosaxons del principi dels anys seixanta com Sheila Patterson al llibre *Dark Strangers* o Milton M. Gordon en el seu text "Assimilation in America. Theory and Reality", l'objectiu era l'assimilació. S'entenia per *assimilació* l'adaptació completa dels immigrants als valors i patrons de la societat d'arribada, tenint en compte que una adaptació completa implicaria que la societat d'arribada acceptés de manera completa la immigració. En aquest cas, una assimilació completa hauria de comportar necessàriament el que ella anomenava *amalgamació física* (el que de vegades s'anomena parelles mixtes). Ara bé, més recentment, hi ha qui distingeix, com Ellis Cashmore apuntava en el seu *Dictionary of Race and Ethnic Relations* publicat el 1994, entre assimilació, entesa com el procés pel qual una cultura tendeix a dominar i absorbir altres cultures en una de sola, i amalgamació, terme reservat a la fusió de grups culturals que donen lloc a una nova i única cultura sense que cap grup n'absorbeixi altres.

En resum, la complexitat terminològica i conceptual en aquestes qüestions és força gran, tal i com l'autor ha mostrat més àmpliament en altres ocasions (Morén-Alegret, 1999, 2002). En aquestes pàgines, al que es dedicarà més atenció serà a la integració social, perquè és la més vinculada a la participació cívica i la que pot ser més útil per aproximar-se a les experiències dels immigrants estrangers que participen en les colles castelleres de Catalunya.

Val a dir que en la literatura acadèmica s'ha fet poca referència a moviments o associacions festives, folklòriques o esportives com a agents clau en els processos d'integració d'immigrants estrangers. I quan s'ha fet, sovint s'ha tractat de casos vinculats a carnavals o festivals organitzats pels mateixos immigrants o dedicats principalment a ells. Així, per exemple, John Cowley, doctor en Relacions Ètniques, dedicava l'any 1991 un llibret als carnavals i altres festivals de carrer organitzats al Carib, els Estats Units i Gran Bretanya (Cowley, 1991).

Alhora, com assenyalava la geògrafa Susan Smith l'any 1995, quan s'han estudiat festivitats locals de caire tradicional i/o turístic, de vegades s'ha constatat la dificultat de

participació dels forans, ja que aquestes poden ser actes de resistència localista i d'autoafirmació excloent (Smith, 1995).

I tanmateix, pel que fa a la importància de la qüestió cultural per a la convivència en una Catalunya amb una població cada vegada més diversa, els científics socials Àngels Pascual de Sans i Jordi Cardelús van suggerir, en un text publicat el 1999, que “s’hauria de tendir a reforçar tot allò que pot fer de Catalunya un lloc habitable. Això vol dir un lloc on la gent pugui viure i desenvolupar-se de fet i de dret, reproduir-se, moure’s i participar en una vida col·lectiva dinàmica i satisfactòria. Som de l’opinió que això només es pot fer al voltant d’una cultura oberta i plural, però forta i definida. No pot ser fet sobre la base d’un mosaic de cultures, ni d’una homogeneïtzació importada, ni d’un mestissatge precipitat. Un país té una cultura pròpia, una pluralitat real s’aconsegueix amb anys de convivència constructiva” (Pascual de Sans i Cardelús, 1999).

Hi ha casos en què, com afirma l'investigador social Christian Rinaudo en un article publicat l'any 2000, s'ha demostrat el potencial integrador per a joves descendents d'immigrants que tenen algunes celebracions festives “tradicional”, com és el cas concret dels carnivals de Niça, que se celebren en aquesta localitat francesa des del 1873. La socialització creada amb aquesta festa no es basaria en sentiments d'identitat ètnica sinó en la creació d'una comunitat oberta al barri, a la ciutat i al món.

Ara bé, més enllà d'exemples carnavalescs, hi ha casos de manifestacions de cultura popular tradicional que puguin ser eines per a la integració social d'immigrants estrangers? Com va apuntar recentment l'autor d'aquest llibre en un article produït arran d'un treball de camp realitzat els anys 2002-2003 i aparegut el 2005 a la revista *Migration. A European Journal of International Migration and Ethnic Relations*, el cas del món casteller podria ser-ne un (Morén-Alegret, 2005). Al capítol 4 es tractaran aquestes qüestions però abans d'entrar a estudiar aquesta possibilitat, en el capítol següent es realitza un breu repàs a la història i la geografia d'aquest moviment clau en el marc de la cultura popular catalana d'avui.

3. EL FET CASTELLER EN EL MARC DE LA CULTURA POPULAR CATALANA

El pedagog i estudiós de la cultura popular **Joan Soler Amigó assenyalava en un llibre enciclopèdic publicat l'any 2001** que Catalunya i la seva cultura han estat influenciades i delimitades pel triangle format per la Mediterrània, els Pirineus i l'àmbit hispànic. A aquests límits i influències cal sumar-los un altre aspecte geogràfic clau: la concepció de la muntanya i la mar com a dualitat característica de l'esperit català. **Les paraules de l'historiador Jaume Vicens Vives** són molt il·lustradores respecte a això:

A la muntanya s'ha creat el nervi de la mentalitat catalana. [...] Durant tres segles (XV-XVIII) s'hi formà el millor de què podem ufanar-nos: l'esperit feiner, el seny, el sentit de continuïtat, la tradició familiar i la responsabilitat social.

El contacte amb la realitat mediterrània, vell de mil·lennis, ha donat un dring a la Catalunya litoral. La gent de la costa és oberta, amiga de novetats, espavilada, sorneguera, sentimental, lliure, difícil de sotmetre a una disciplina.

Més recentment, els investigadors socials **Andreu Domingo, Isidor Mari, Miquel Porta Perales i Maria Àngels Roque plantejaven, en un article col·lectiu publicat per l'Institut Europeu de la Mediterrània l'any 2004**, els orígens de l'espai cultural català i el vinculaven a l'existència d'unes institucions pròpies, a una relació particular amb l'economia i la tècnica, a canvis pràctics en la forma de família vigent, a una plasticitat demogràfica i a la consideració de la llengua com a “marca” diferencial.

Tanmateix, a banda de la llengua, hi ha altres manifestacions culturals que cal tenir en compte per entendre el que avui és la cultura catalana. En les pàgines següents, es realitza una breu aproximació a què es pot entendre per *cultura* i per *cultura popular i tradicional*. Aquest és l'àmbit en què, malgrat la creixent influència rebuda des de l'àmbit esportiu, la majoria d'especialistes situen el fenomen dels castells. **Així ho**

recollia un expert com en Pere Català i Roca el 1996 en una comunicació del II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana i d'aquesta manera es considera en aquest llibre. El futur dirà si el biaix esportiu que influeix bona part de la societat actual s'acabarà imposant i el fet casteller acabarà sent considerat un esport, ja que en algun moment la Federació Catalana de Gimnàstica va arribar a considerar-lo “gimnàstica ornamental” i ja abans, al segle XIX, els castellers havien estat denominats “atletes del Camp de Tarragona” per algun cronista. Tot i així, de moment el fet casteller és considerat bàsicament una manifestació de la cultura popular.

3.1. Cultura, folklore i cultura popular tradicional

Arran de la celebració del cicle de conferències “Reflexions crítiques sobre la cultura catalana”, organitzades pel Departament de Cultura de la Generalitat en els temps de Max Cahner com a conseller i publicades l'any 1983, l'historiador d'origen francès Pierre Vilar va afirmar que

[...] el mot *cultura* —com d'altres grans paraules que no em són menys estimades, com per exemple *nació* o *història*— s'aplica a una realitat existent, important, ja que constantment es fa sentir la necessitat d'anomenar-la, però no correspon sempre a un concepte “construït”, ja que cada orador, i sens dubte cada oient, en matisa el contingut a la seva manera.

(Vilar, 1983.)

Vilar suggeria la distinció entre una definició subjectiva de cultura, citant Édouard Herriot —“La cultura és el que resta quan s'ha oblidat tot”—, i una definició objectiva, citant André Malraux: la cultura seria “el conjunt de les obres que tenen en comú aquest caràcter a la vegada sorprenent i simple: el d'ésser les obres que s'han escapat de la mort”. A més, l'insigne historiador afegia que no considerava que calgués “optar entre una ‘cultura’ en el sentit sociològic (actituds i hàbituds comunes al nombre més gran de gent) i una ‘cultura’ en el sentit intel·lectual de tria de valors. De fet el temps confirma sovint que l'art més refinat no assoleix un èxit veritable si no s'inscriu en una filiació accessible a tots. Mentre que, inversament, el vestit i la dansa populars tradueixen creacions cortesanes”. Tot i així, afegia que “s'ha reflexionat molt sobre què convindria

entendre per ‘cultura popular’. I s’ha reflexionat prou bé, a través de la recerca erudita, [sobre] el contingut de les cultures minoritàries (acadèmiques, mundanes, ‘avantguardistes’, esnobismes de cada medi i cada temps) [...]. La cultura és un conjunt de conjunts, en els quals els més febles en nombre són els més densos en contingut (no dic que forçosament en qualitat). La dificultat de l’anàlisi deriva d’aquesta complexitat”.

La idea de l’existència d’una cultura popular ha anat evolucionant des del segle XIX fins als nostres dies. Val a dir, però, que fins fa un parell de dècades alguns autors com Dolors Llopart, Joan Prat i Llorenç Prats trobaven que hi havia trets comuns en tots els intents de conceptualització, tal i com es pot copsar en les paraules següents: “els diferents discursos sobre la cultura popular apareixen sempre com a raonaments alternatius a la prepotència del model de societat capitalista, d’Estat i de classe. En tots els casos s’emfatitzen aquells aspectes —les formes de vida i els valors preindustrials, les formacions nacionals sense Estat i les classes subalternes respectivament— que ocupen espais marginals i de subordinació respecte a les estructures dominants esmentades” (Llopart, Prat i Prats, 1985). Des del 1985 ha plogut prou i durant les dues dècades darreres les expressions d’aquesta cultura popular han evolucionat força i avui aquesta realitat és més complexa encara.

Segons recull Soler Amigó, el terme *folklore*, que significa saviesa del poble, va ser creat per William Thoms i, com també apunta Llorenç Prats, va ser Ambrose Merton qui el 1846 el va definir com “creences tradicionals, llegendes i costums del comú del poble, maneres i observances, supersticions, balades i proverbis”. A Catalunya molt sovint s’ha associat el terme *folklore* a la cultura popular tradicional, però com assenyala Soler Amigó aquesta no sempre és coincident amb el concepte de cultura popular: “la cultura tradicional és o ha estat cultura popular, però no tot allò que, en cada època i lloc, constitueix la cultura popular forma part de la cultura tradicional. Tanmateix, així com cultura popular es contraposa a cultura acadèmica i a cultura d’èlit, i, al seu torn, a cultura oficial o dominant i a cultura de masses, també cultura tradicional es contraposa a cultura clàssica i a cultura de masses”.

Val a dir que el mot *folklore* i tot el que hi ha al darrere ha estat vist de vegades amb molt poca simpatia. La pensadora i política Maria Aurèlia Capmany explicava en una de

les ponències del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular, publicada el 1983, l'anècdota següent:

Quan es va formar la direcció del Congrés de Cultura Catalana, amb tots aquells alts i baixos i aquells problemes i es va pensar en una divisió per àmbits, jo vaig proposar que hi hagués un àmbit de folklore. La direcció dels caps clars que dirigien el congrés va ser, d'immediat, de refús. Em van mirar amb aire consternat; [...] em van dir “què dius? folklore?, folklore en l'àmbit cultural?”. I aleshores un bona fe em va dir: “és que els folkloristes no són de fiar, Maria Aurèlia; són capaços de parlar-te del càntir de Verdú” [...] la cosa no hauria anat endavant si no hagués tingut dos magnífics padrins que em van assessorar i em van donar suport [...] tots dos van dir: “No, no, la Maria Aurèlia té raó. El folklore, tanmateix, és cultura popular, però és cultura i en el congrés de cultura catalana no hi pot mancar”. Aleshores, de totes maneres, m'ho van suavitzar i m'hi van posar l'Antropologia al costat, per si un cas. Però, en fi, tot i així, en el Congrés de Cultura Catalana hi ha haver un àmbit on es van trobar una sèrie de gent interessada per la qüestió, que es va dir Àmbit d'Antropologia i Folklore.

(Capmany, 1983, p. 20.)

Tanmateix, segons assenyalava Jaume Fuster en una crònica que va publicar l'any 1978 i que versava sobre el Congrés de Cultura Catalana —organitzat en uns moments difícils a causa de la inestabilitat política de la primera transició a la democràcia—, aquell àmbit no va ser pas un èxit total: “Tard, amb una hora de retard començà l'acte de cloenda de l'Àmbit d'Antropologia i Folklore. Els nostres temors es confirmaven: allò era un rave. No havien pujat la majoria de membres de l'àmbit. Hi havia una trentena de persones... i a la sala del Palau feia un fred que pelava” (Fuster, 1978).

En canvi, ben diferents devien ser les Jornades de Cloenda del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular, organitzades amb la Generalitat ja restaurada (1982), i en què hi va haver els vint-i-un àmbits següents: Música; Cançó; Sardanes; Dansa/Esbarts; Ball de diables; Ball de bastons; Castellers; Falcons; Festes tradicionals; Imatgeria; Teatre; Rondallística; Jocs; Oficis menestrals; Indumentària; Etnografia; Valoració sociològica; Tema general; Entitats; Patrimoni; Perspectives de futur; Gastronomia.

Uns anys més tard, el 1996, se celebrava el II Congrés de Cultura Popular i Tradicional. Com es pot observar, el títol del congrés canviava i el terme *popular* passava per davant

de *tradicional*. A més, el nombre d'àmbits augmentava fins a vint-i-cinc i hi havia canvis en els noms: Artesania de la festa; Ateneus i associacions culturals; Bandes de música; Bestiari; Campaners; Cant coral; Castellers; Cinema no comercial; Cultura excursionista; Danses vives (ball de gitanes, balls de bastons, balls parlats i altres danses vives); Esbarts; Falcons; Focs de Sant Joan; Fotografia; Gegants i nans; Grups de foc; Havaneres; Jocs tradicionals; Música tradicional; Pessebrisme; Raiers; Representacions religioses i històriques; Sardanes; Teatre; Trabucaires.

Més recentment, a la pàgina web Etnocat, es classifica la cultura popular i tradicional en els àmbits temàtics següents: Bestiari; Castells; Danses (danses vives, bastoners; sardanes, esbarts); Diables; Excursionisme; Falconers; Festes (festes d'hivern, festes de primavera; festes d'estiu; festes de tardor); Gegants i capgrossos; Gastronomia; Jocs; Literatura popular; Medicina i remeis; Música (grallers, dolçainers, flabiolaires, sacs de gemecs, xeremiers, ministrils, cobles, bandes de música, campaners, orgues, cançó tradicional, cant coral, havaneres, festivals i trobades); Oficis; Patrimoni etnològic (centres d'estudi, museus); Pessebrisme; Pirotècnia; Religiositat; Publicacions; Teatre Popular (balls parlats; pastorets; pessebres vivents; passions; teatre assumpcionista).

En totes tres classificacions, els castells tenen un àmbit propi i una importància força destacada. Ara bé, segons el pedagog i comunicador casteller Josep Bargalló, el fet casteller cal inscriure'l, juntament amb els diables, com un dels elements del seguici popular de la Catalunya Nova que han estat més exportats i que han acabat centrant molts actes de les festes majors de bona part de la Catalunya d'avui. En canvi, gegants, nans, capgrossos i bestiari no pertanyien originalment a una àrea concreta, mentre que manifestacions com l'havanera pertanyen a una altra categoria de cultura popular, la cançó de taverna. El cas és que, pel que ens ocupa aquí, cal tenir molt present el fort vincle que hi ha hagut i que encara hi ha entre el món casteller i la festa major.

3.2. Recordant bona part de la història del fet casteller a Catalunya

El fet casteller va néixer en un indret rural de la Catalunya Nova fa més de dos segles i s'ha anat estenent pel territori del Principat, la Catalunya Nord, Mallorca i, fins i tot, a través dels casals catalans i de forma puntual, per altres continents. Com ha assenyalat

Josep Bargalló, la seva expansió territorial ha combinat el manteniment d'elements tradicionals amb la incorporació al seu si de trets propis de la modernitat i la postmodernitat, així com una adaptació a l'evolució de les característiques de la població de Catalunya al llarg d'aquests darrers segles. Avui dia, les colles castelleres tenen milers de participants i seguidors d'edats, estatus socials i orígens geogràfics ben diversos. Encapsular el fet casteller només en l'àmbit folklòric és sens dubte parcial i poc acurat, atès el seu progressiu apropament a l'àmbit esportiu, al dels serveis culturals i socials, i fins i tot a sectors empresarials.

Dit això, cal tenir en compte que s'ha considerat que els seus antecedents es troben en la tradició mil·lenària i gairebé universal de pujar unes persones a sobre les altres. Ara bé, referents més recents són balls com les forces d'Hèrcules i, sobretot, les moixigangues i els balls de valencians, vinculats a oficis religiosos, que conflüen en figures de castells d'alguns pisos; una actuació a Bràfim, a l'Alt Camp, l'any 1687, n'és la referència històrica més antiga recollida al Principat, com ha apuntat Soler Amigó. Ara bé, **com assenyala Bargalló**, la formació de les primeres colles específicament castelleres i emancipades del fet religiós es produeix cap al final del segle següent: “tradicionalment s'ha convingut que la primera referència concreta d'una actuació castellera la podem fixar en un pilar aixecat l'any 1789 a Alcover. Malgrat això, no podem obviar que el 22 de gener de 1770, a l'Arboç, hi van actuar colles de balls de valencians del Catllar, el Vendrell, la Riera de Gaià i Santa Margarida i els Monjos i que, segons documentació versemblant, ‘el del Catllar que féu el castell de sis sostres, acompanyat de la dolçaina, es reputà el millor’, en una referència que [...] indica que les construccions que aixecaven ja eren valorades autònomament”. Aquest autor també esmenta que el 1805 ja existien a Valls dues agrupacions plenament castelleres, les colles dels pagesos i els menestrals, i que eren les primeres colles castelleres estables amb un nom distint al de valencians i moixigangues. Aquesta importància de la capital de l'Alt Camp va arribar fins al punt que *Xiquets de Valls* va ser durant molt temps sinònim de *colla castellera*, com va recollir el folklorista Joan Amades als anys trenta del segle XX (Amades, 1934).

Des del bressol vallenc, es pot parlar de diferents períodes en la història del món casteller, que es poden sintetitzar resumint el treball que sobre aquest tema va fer recentment Josep Bargalló (Bargalló, 2001), tal i com es fa tot seguit:

- 1805-1889: consolidació i esplendor.

Durant el segle XIX es va anar definint l'àmbit geogràfic que esdevindria tradicional del món casteller: el Camp de Tarragona (Alt Camp, Baix Camp i Tarragonès), la Conca de Barberà, el Penedès i el Garraf, amb incursions a l'Anoia i el Priorat. També va anar evolucionant la tècnica i el nivell de les construccions assolides. Tot i que van aparèixer puntualment colles a Tarragona o Montblanc, les colles vallenques van ser les que es van mantenir sense interrupció, prenent com a base uns gremis clarament fixats socialment: pagesos i menestrals (en canvi, a Tarragona entre el 1822 i el 1860 els gremis implicats en les construccions castelleres van ser els de pescadors i pagesos). Les dues colles de Valls van viure el màxim esplendor entre les dècades de 1850 i 1880, ambdues incloses, excepte en els moments més virulents de les guerres carlines. Entre les construccions màximes documentades d'aquella època hi ha un castell de nou sense folre el 1852, un quatre de nou sense folre el 1881 i un cinc de nou amb folre el 1883. Cal tenir en compte que en aquella època els membres de les colles eren majoritàriament treballadors del camp o d'indústries que hi estaven relacionades, que entre juliol i setembre, quan hi havia menys feina, viatjaven pel Camp de Tarragona i el Penedès seguint el calendari festiu i fent actuacions de forma semiprofessional.

- 1889-1926: anys de decadència.

A la dècada dels noranta del segle XIX el món casteller entra en decadència arreu per motius econòmics (l'aparició de la fil·loxera i l'emigració industrial cap a Barcelona, facilitada per l'arribada del ferrocarril a Valls el 1883) i socials (eclosió d'un model festiu més proper a les aspiracions de la burgesia). Les dues colles de Valls són les úniques que mantenen l'activitat, tot i que amb castells de menys pisos, arribant a baixar alguns anys per sota dels castells de set.

- 1926-1936: la renaixença.

Coincidint amb la recuperació de l'economia agrària del Camp de Tarragona i el Penedès i amb la davallada de l'hegemonia cultural del noucentisme, el fet casteller torna a créixer als anys vint. De fet, és el 1926 quan tornen a aparèixer colles fora de l'Alt Camp —els Xiquets de Tarragona i els Nens del Vendrell— i al cap de poc en ambdues ciutats apareixen dues colles més que permeten la rivalitat dual dins de diverses localitats. Així doncs, en els anys trenta es torna a assolir el nivell de castells de vuit pisos, però la guerra estronca la renaixença.

- *1939-1950: la primera postguerra.*

A causa de les morts i els exilis, les sis colles castelleres es van reduir a la meitat, però malgrat les dificultats el mateix 1939 es va descarregar un quatre de vuit. Es tracta d'una època de manteniment de mínims.

- *1951-1980: la segona renaixença.*

L'any 1951 els Nens del Vendrell descarregaven el primer tres de vuit del segle XX, i marcaven així l'inici de la recuperació i d'una nova rivalitat entre el Vendrell i Valls, però els primers anys seixanta van ser irregulars quant a fites assolides. Malgrat això, als anys cinquanta s'anava ampliant de nou l'expansió geogràfica castellera pel Penedès, als anys seixanta prenen força alguns concursos castellers a Barcelona i des del 1969 i durant els anys setanta apareixien noves colles, fins i tot a Barcelona, de manera que s'arriba a les disset colles del 1980. Algunes d'aquestes primeres formacions metropolitanes barcelonines van ser promogudes per immigrants tarragonins i penedesencs assentats a la capital catalana i les localitats de la rodalia.

- *1981-1992: la segona època d'or.*

Després de la decadència de la colla del Vendrell al final dels anys setanta, la rivalitat que fomenta aquesta època d'or és entre les dues colles de Valls, impuls que va permetre descarregar el primer castell de nou del segle XX l'any 1981: un quatre de nou amb folre. Durant els anys vuitanta altres colles se sumen a fer castells de nou: el 1987 els Castellers de Vilafranca i el 1988 els Minyons de Terrassa. Així doncs, poc a poc es va ampliant el nombre de colles de "gamma extra" del món casteller i la seva repercussió pública creix amb la primera sèrie de retransmissions televisives l'any 1991. Un any després ja es feien més de deu castells de nou en un sol any, concretament catorze.

- *1992-1999: els anys incomparables.*

Després dels Jocs Olímpics la màquina castellera va seguir creixent de forma imparable, i es van arribar a bastir vuitanta-dos castells de nou només durant l'any 1999. Durant la dècada dels noranta es fan molts més castells de nou pisos a un ritme impressionant (el 1993 la Colla Jove dels Xiquets de Tarragona s'afegeix a l'elit de les colles de nou i altres colles la segueixen poc després) i es basteixen castells de deu i alguns d'inèdits.

- 2000: entre la progressió i la inflexió.

L'any 2000 es van fer més castells de nou que mai fins llavors (noranta-quatre) però també hi va haver menys actuacions i menys colles que van actuar respecte a l'any anterior. També va ser l'any que es van accentuar les diferències entre les colles més grans —la Vella dels Xiquets de Valls, la Jove dels Xiquets de Valls, els Castellers de Vilafranca i els Minyons de Terrassa— i les altres, incloses les que feien castells de nou. Alhora, entraven en l'elit noves colles com els Capgrossos de Mataró, però també hi havia menys gent als assajos i es perdien actuacions. Hi havia més assoliments que mai, però també molta llenya.

En els darrers anys molts d'aquests trets contradictoris han seguit existint. S'ha vist com s'anaven afinant les formes de puntuar els castells i la creació de rànquings, es consolidava un programa setmanal a la televisió sobre el món casteller durant la temporada, apareixien noves colles, el món casteller rebia premis per la seva tasca, etc. però també en desapareixien d'altres, es feia més persistent el qüestionament públic sobre la seguretat dels castells (especialment pel que fa a la canalla), no sempre el públic acompanyava en totes les actuacions, creixia la distància entre el nivell assolit per unes colles i les altres...

La competició dins del món casteller ve de lluny a través dels concursos, però durant els darrers anys, tal i com passa en altres àmbits socials, s'han aixecat algunes veus alertant sobre el perill d'un excés de competitivitat per la possible pèrdua de l'esperit d'ajuda mútua. El concurs casteller és una competició en què participen diverses colles, normalment amb unes bases i un resultat final que proclama un guanyador. Segons assenyala Xavier Brotons, el primer concurs casteller documentat data del 1902 i es va celebrar a Barcelona, al parc de la Ciutadella, amb la participació de les dues colles dels Xiquets de Valls, la Vella i la Nova. Actualment, el certamen vigent més important és el Concurs de Castells de Tarragona, que organitza cada dos anys el Patronat Municipal de Castells de Tarragona i que es fa el primer diumenge d'octubre a la plaça de braus d'aquesta ciutat (les primeres convocatòries es remunten als anys trenta del segle XX).

Si el Concurs bianual de Castells de Tarragona, una de les poques actuacions massives periòdiques desvinculades de les festes majors (tot i que Santa Tecla és pocs dies

abans), pot servir de termòmetre de la diversa situació existent quant a assoliments i puntuacions, el 2006 van participar-hi divuit colles i els Castellers de Vilafranca van assolir el triomf amb 5.754 punts, seguits a força distància per la Colla Vella dels Xiquets de Valls (3.870 punts) i la Colla Joves dels Xiquets de Valls, amb 1.597 punts, tal i com recollia el diari *Avui*, l'endemà del concurs (Beumala, 2006). Tanmateix, colles del més alt nivell com ara els Minyons de Terrassa (rivals directes dels de Vilafranca) decidien no participar-hi perquè estaven en desacord amb el que consideren que és una creixent competitivitat existent en el món casteller, que l'allunyaria de l'esperit festiu i de solidaritat.

Pel que fa als premis, en el discurs de concessió del XXIX Premi d'Honor Lluís Carulla (17 de novembre de 2005, Ajuntament de Barcelona), el filòsof gironí Josep Maria Terricabras va incloure les paraules següents, que poden servir per ajudar a copsar més bé el ressò social creixent del fet casteller arreu de Catalunya:

Avui es premia la Coordinadora de Colles Castelleres, creada el 1989 i que aplega 56 colles. L'existència mateixa de tantes colles, diferents en antiguitat, en potencial, en nombre de membres, ja fa adonar de la riquesa social i cultural de l'activitat casteller. Aixecar un castell és molt més que fer una figura, que fer una torre, fins i tot molt més que fer un esforç. Perquè es fa, certament, un esforç, però aquest és coordinat, és assajat, calculat, compensat i cooperatiu. Els castells són un treball de conjunt, una obra col·lectiva. Ho són tant, que qui els corona és l'enganeta, és a dir, el membre més feble, el de menys pes del grup. Ja ho sé que això és necessàriament així, però és bo que ens adonem també del valor simbòlic d'aquest fet: l'enganeta corona el castell com a darrer element de l'obra col·lectiva, perquè tan importants són els membres més forts i musculosos del tronc o de la pinya com l'acotxador o l'enganeta, que són els més àgils i els més fràgils. Tots hi aporten tot el que tenen, tots s'hi juguen molt, i per això són tan importants les accions de foment de la salut i de prevenció de lesions que la Coordinadora ha intensificat en aquests darrers anys. Cert, un castell és un treball col·lectiu que integra edats, complexions físiques, sexes, ètnies, famílies senceres amb tradició casteller i dues persones acabades d'arribar. Un treball col·lectiu i integrador que, a més, és emocionant, perquè la tècnica —cada dia més necessària, més exigent, més depurada— ha d'anar acompanyada també de l'encert en un moment determinat i —com la vida mateixa— també de la inspiració i de la sort.

Que les nostres colles castelleres siguin cada dia més admirades, tinguin més èxit i representin millor Catalunya per tot el món ens omple d'orgull. Elles visualitzen magníficament la conjunció de l'esforç i la tradició amb la tècnica i la modernitat. A cada assaig, a cada actuació, en cada moviment, de manera concreta, bella, arriscada, de manera física i espiritual alhora, cada colla encarna les paraules del poeta. I és que pocs com els castellers saben de debò que sempre "tot està per fer" i que cada vegada "tot és possible". La Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya es mereixia el Premi d'Honor Lluís Carulla. Els membres del jurat només hem fet d'acotxador.

El creixement del món casteller ocorregut durant les darreres dècades ha sorprès força gent perquè s'ha donat en una època de greu crisi de molts moviments associatius a Catalunya. Com ha assenyalat Bargalló, des de la recuperació de la democràcia liberal a Espanya, moltes associacions van entrar en un període de crisi, entre altres motius, a causa del declivi de l'interès de la majoria de la gent per la política. Tanmateix, l'èxit de les colles castelleres és degut al seu caràcter contemporani: ofereixen una alternativa lúdica a les avorrides i burocràtiques associacions de caire polític, i inclouen competició, risc, participació col·lectiva i una oportunitat per a la integració social d'individus desarrelats. Com aquest autor afirma, les colles castelleres ja no estan vinculades a un grup social concret, sinó que potencien la integració social de persones diverses localitzades en llocs que viuen una transformació contínua. El fet casteller, ha passat de ser considerat com una curiositat rural a esdevenir també una forma urbana d'associació. Molta de l'expansió castellera cap a àrees urbanes ocorreguda en les dècades dels anys setanta i vuitanta va ser possible gràcies a la inclusió a les colles castelleres d'immigrants arribats de diverses regions espanyoles a moltes localitats catalanes. A més, després de la irrupció de les dones en l'arena pública espanyola a finals dels anys setanta, la incorporació de dones en les colles castelleres va ser progressivament una realitat durant la dècada dels anys vuitanta (Bargalló, 2001). En aquest sentit, el moviment casteller ha acompanyat molts dels canvis que anava experimentant la societat a la qual pertany.³

Així doncs, què està passant amb la nova arribada d'immigrants estrangers? Els estan incorporant les colles castelleres? Són les colles castelleres una eina d'integració també

³ Les colles castelleres fins i tot han organitzat enquestes i jornades formatives per millorar la seva tècnica i els seus recursos organitzatius, com la Jornada d'Organització i Economia de les Colles Castelleres (AADD, 1998).

per a aquestes persones? Algunes respostes a aquestes preguntes es podran trobar **en el capítol 4**, però abans potser seria bo apuntar alguns dels principals trets característics del bastiment d'un castell i de les colles castelleres d'avui dia, així com de la seva geografia.

3.3. Com es fa un castell humà? Què és una colla castellera?

Com assenyala el periodista especialitzat Xavier Brotons al *Diccionari casteller* publicat l'any 2001 (Brotons, 2001), es pot anomenar castell qualsevol tipus de construcció humana. Un castell està format per tres grans parts: una pinya, un tronc i un pom de dalt:

- La *pinya* és la part del castell que trepitja el terra i està integrada per diversos castellers organitzats cadascú amb una funció concreta. Les funcions bàsiques de la pinya són les següents: *a*) donar suport als *baixos* (primer pis del tronc del castell) i als *segons* (pis immediatament superior als baixos); *b*) fer de matalàs en cas de caiguda; i *c*) evitar que el castell s'obri o es deformi a causa del pes que baixa del tronc.
- El *tronc* és la part del castell que comprèn des dels baixos fins al pis immediatament anterior al de dosos (el pis més baix del pom de dalt) i que perfila l'estructura del castell. Així doncs, en castells alts, el tronc està format per *baixos*, *segons*, *terços*, *quarts*, *quints* i *sisens*. El tronc es pot reforçar en alguns castells amb un *folre* (estructura de suport als pisos de segons i terços, a la manera d'una pinya reduïda pel que fa a composició i funció) i unes *manilles* (estructura de suport als pisos de terços i quarts, a la manera d'una pinya més petita que el folre).
- El *pom de dalt* és la part del castell integrada pels seus tres últims pisos, que comprèn el pis de dosos, el pis d'aixecador i el pis d'enxaneta. Els *dosos* són els dos castellers que ocupen el primer pis del pom de dalt. L'*aixecador* (a Tarragona, *acotxador*) és l'infant que forma el penúltim pis del castell i adopta la posició més peculiar de tots els castellers, col·locat de quatre grapes damunt

les espatlles dels dosos i agafat als braços d'aquests (excepte en el pilar, on té la mateixa col·locació que la resta de castellers). Finalment, l'*enxaneta* és l'infant que corona el castell quan es col·loca a sobre de l'aixecador i *fa l'aleta*, és a dir, alça el braç com a senyal que el castell ha estat carregat.

INSERIR 2 GRÀFICS SOBRE LES PARTS D'UN CASTELL

Els castells tenen múltiples formes i alçades. A més, hi ha una dialectologia castellera que de vegades dificulta introduir-se en el lèxic propi d'aquest món. De totes maneres, en general, els castells es denominen pel nombre de castellers que hi ha en els principals pisos del tronc i pel nombre de pisos d'alçada. L'expert en el món casteller Josep Bargalló assenyalava el 2001 com a castells de màxima dificultat, entre altres, els tres següents: *tres de deu amb folre i manilles*, set pisos de tres castellers cadascun, més els dosos, l'aixecador i l'enxaneta, bastit amb el suport de folre i manilles; *quatre de nou net*, sis pisos de quatre castellers cadascun, més dos dosos, l'aixecador i l'enxaneta, que es fa sense el folre amb què habitualment es construeix el quatre de nou; *dos de vuit net (o torre de vuit neta)*, cinc pisos de dos castellers cadascun, més els dosos, l'aixecador o l'enxaneta, que es basteix sense el folre que acostuma a incloure's en les torres de vuit.

Val a dir que un tipus particular de castell són els *pilars*, castells formats per un sol casteller en la seva estructura. Per Bargalló, els dos pilars de màxima dificultat són, d'una banda, el *pilar de vuit amb folre i manilles*, pilar format per vuit castellers, col·locats els uns sobre dels altres, que es construeix amb folre i manilles; i, d'altra banda, el *pilar de set amb folre*, format per set castellers col·locats els uns sobre els altres i bastit sense manilles.

Aquests castells no serien possibles sense una organització humana mínimament estable i definida: la colla castellera. Es tracta d'un conjunt organitzat de castellers i castelleres sota un mateix nom, un mateix color de camisa i dirigits per un cap de colla.

Com recollia el folklorista Joan Amades l'any 1934, durant molt temps totes les manifestacions castelleres realitzades a Catalunya s'anomenaven "Xiquets de Valls", encara que fossin fetes per grups de gent arrelada en altres llocs. En canvi, avui dia els noms de les colles són d'allò més diversos i acostumen a fer referència a una localitat o

àrea geogràfica concreta (poble, barri, ciutat, comarca, etc.) i els podem agrupar en dos grans grups: d'una banda, aquells que només anomenen el fet de ser castellers d'un indret concret (per exemple, Castellers de Vilafranca) i, d'altra banda, aquells que en comptes d'emprar el mot castellers utilitzen *xiquets* o un mot equivalent d'aquest terme tarragoní en altres variants lingüístiques catalanes, juntament amb l'indret geogràfic de referència, com per exemple, Xiquets del Serrallo i Xiquets de la Vila d'Alcover, o bé, Minyons de Terrassa, Xics de Granollers, Al·lots de Llevant, Vailets de Ripollet, Marrecs de Salt, Nois de la Torre, Sagals d'Osona, Xicots de Vilafranca, Bordegassos de Vilanova, Nens del Vendrell...). Hi ha un tercer grup amb altres menes de denominacions, com els Ganxets de Reus (que fa referència a un mot que s'adreça irònicament a tots els reusencs) o els Capgrossos de Mataró (que fa referència a una altra manifestació de cultura popular, els nans que acompanyen els gegants en seguicis de festes majors).

Pel que fa a la camisa, no es compra, en general un se la guanya en els assajos, fent castells. Després d'una mena de període de prova informal, el grup dona la camisa al nou membre. Les camises poden ser llises o ratllades i els colors són d'allò més diversos, des dels vermellorsos i els verds més habituals, fins al blau marí, el marró avellana o el gris asfalt. D'altra banda, un complement bàsic del vestuari casteller és la faixa, que serveix per protegir l'esquena de possibles lesions causades pel pes sostingut.

El *cap de colla* n'és el màxim responsable tècnic i encapçala la comissió tècnica, entesa com el conjunt de castellers que s'encarreguen de la programació tècnica de la temporada. Les colles funcionen segons paràmetres democràtics i els responsables s'escullen en les assemblees anuals. Com assenyala Xavier Brotons, normalment la comissió tècnica és la responsable de la planificació dels assajos segons els objectius que es volen assolir, de la decisió de l'alineació d'uns o altres en cada castell, etc.

Dins de la colla, sovint es dona un tractament especial a la *canalla* (o *mainada*), és a dir, els membres més joves de la colla, generalment formada per aixecadors i enxanetes i, de vegades, també els dosos. A les colles acostuma a haver-hi un casteller amb funcions de responsable de la canalla. Val a dir que a les colles castelleres universitàries no hi ha infants, però si segueixen augmentant els estudiants de més de 25 anys amb fills, tal i com marquen algunes tendències, això podria canviar.

Durant els darrers anys, dins de les colles castelleres i al seu voltant s'ha anat creant una sèrie d'activitats i serveis relacionats amb el lleure (viatges i excursions, campionats esportius paral·lels a les actuacions, organització d'àpats i serveis de restauració, locals propis que fan de centres socials i que ofereixen activitats lúdiques, etc.) que han anat enriquint i fent més complex el món casteller. Aquest no és el lloc per tractar aquesta creixent complexitat organitzativa castellera, però sí que cal deixar clar que la imatge que des d'alguns sectors es pot tenir de les colles castelleres com a organitzacions ancorades i estancades en el passat no és gens pertinent. Com es veurà tot seguit, fins i tot estan apareixent empreses de serveis vinculades al fet casteller.

Tant els castells com les colles no serien el que són sense les actuacions. Una actuació castellera és el moment en què les colles fan els intents de castells a la plaça, amb l'acompanyament de la música dels grallers i amb presència de públic, durant una festivitat, un acte commemoratiu, etc., i que dóna carta de naturalesa oficial a aquests intents.

Una vegada presentats alguns trets característics bàsics dels castells i les colles castelleres, és hora de fer una breu aproximació a la seva geografia.

3.4. De la plana al cel: distribució geogràfica del món casteller

Com s'ha esmentat més amunt, el bressol del món casteller se situa a l'Alt Camp i, concretament, les primeres colles castelleres es consoliden a Valls. Des d'allà, el fet casteller s'ha anat expandint per altres comarques. Les comarques considerades tradicionals del món casteller, en les quals hi havia actuacions castelleres amb una certa freqüència durant el segle XIX, són bàsicament l'Alt Camp, el Tarragonès, el Baix Camp, la Conca de Barberà, el Penedès i el Garraf (així com punts del Priorat). Les colles actuals conegudes com els Nens del Vendrell i els Castellers de Vilafranca es van fundar el 1926 i el 1948 respectivament.

Durant la segona meitat del segle XX es va produir l'expansió cap a l'altra banda del riu Llobregat, antiga frontera entre la Catalunya Nova i la Catalunya Vella. Primer amb

l'aparició de colles estables sobretot a Barcelona (Castellers de Barcelona, 1969), Terrassa (Minyons de Terrassa, 1979, i Castellers de Terrassa, 1980) i Granollers (Xics de Granollers, 1982) i, ja durant els anys noranta, amb l'establiment de nombroses colles en altres municipis metropolitans com Cornellà de Llobregat (Castellers de Cornellà, 1991), Sabadell (Castellers de Sabadell, 1994), Mataró (Capgrossos de Mataró, 1996), Sant Cugat (Castellers de Sant Cugat, 1996), Ripollet (Vailets de Ripollet, 1996) o Badalona (Castellers de Badalona, 1998). També durant els anys noranta el món casteller s'estén més enllà de la regió metropolitana barcelonina i l'àmbit tradicional, i apareixen colles en localitats endinsades en la Catalunya Vella, com ara Vic (Sagals d'Osona, 1997), Manresa (Tirallongues de Manresa, 1993), Salt (Marrecs de Salt, 1996), Manlleu (Nyerros de la Plana, 1998) o Figueres (Colla Castellera de Figueres, 1996).

També en la dècada dels noranta es creen les colles universitàries, com la Colla Castellera Ganàpies de la UAB, el 1993 (Bellaterra), i la Colla Castellera Arreplegats de la Zona Universitària, el 1995 (Barcelona).

D'altra banda, en aquells anys es comença a mirar més cap a l'oest amb l'aparició dels Castellers de Lleida el 1995 i, fins i tot, el món casteller creua les fronteres del Principat: es funden dues colles a Mallorca (a Manacor els Al·lots de Llevant, el 1997, i posteriorment els Castellers de Mallorca, a Palma) i, a l'altra banda dels Pirineus, a la Catalunya Nord, es creen els Castellers del Riberal, a la localitat de la Baó, prop de Perpinyà.

INSERIR MAPA AMB DISTRIBUCIÓ DE COLLES CASTELLERES A CATALUNYA

Fins i tot, malgrat la manca de continuïtat, és interessant esmentar aquí que a Castelar, a la província de Buenos Aires (Argentina), i a Querétaro (Mèxic), al voltant dels casals catalans que hi ha, es van crear el 1997 i el 1998 la Colla Castellera Les Quatre Barres i la Colla Castellera Virolai, respectivament.

A les acaballes de l'any 2006 són cinquanta-vuit les colles incloses en la Coordinadora de Colles Castelleres: cinquanta-cinc del Principat, dues de Mallorca i una de la

Catalunya Nord. I tanmateix, no totes les comarques catalanes en tenen. De fet, la geografia del món casteller és molt desigual dins del conjunt del país.

És interessant constatar que la diferència social entre plana i muntanya dins de Catalunya que s'ha esmentat més amunt segueix vigent, almenys pel que fa a la distribució del fet casteller. Si es traça sobre el mapa una línia imaginària des de Lleida fins a Olot i Figueres, no s'hi trobarà cap colla casteller a l'oest. Així doncs, el fet casteller és un fenomen vinculat sobretot a la plana i el litoral. No hi ha colles castelleres als Pirineus ni als Prepirineus (l'excepció relativa va ser la ja desapareguda Colla Castellera de l'Albera, creada a la Jonquera, a uns 110 metres d'altitud, on els Pirineus ja gairebé toquen el mar). En aquests moments, les localitats amb colles castelleres a més altitud són Vic (a uns 480 metres) i Olot (a uns 420 metres), ja que els Brivalls de Cornudella de Montsant, localitat situada a uns 530 metres d'alçada, només van existir en època recent, entre 1976 i 1985.

Així doncs, es pot assenyalar com a fet destacable que en un país com Catalunya que l'il·lustre geògraf Pau Vila definia l'any 1928 com de "configuració montuosa", els castells s'enlairen molt més a la plana (litoral, Depressió Prelitoral, Depressió Central...) que no pas a les àrees muntanyenques. Sense entrar a fer-ne una anàlisi en profunditat, sí que es pot apuntar que la desigual demografia catalana pot tenir-hi alguna cosa a veure, ja que per fer castells cal un grup relativament nombrós de gent i l'alta muntanya catalana va patir durant dècades un procés de despoblament, tot i que hi ha capitals comarcals de la Catalunya pirinenca i prepirinenca que tenen prou població per poder crear colles castelleres, encara que siguin modestes, i no n'han creat pas. Així doncs, hi ha d'haver altres motius. Tot i que els símbols dels subconscients col·lectius són de vegades inescrutables, hom es pot preguntar si bastir castells és una forma peculiar que té la gent de la plana d'emular a escala humana l'orografia de les terres veïnes.

D'altra banda, també cal constatar que l'expansió del món casteller des del Camp de Tarragona, entesa com la creació de noves colles estables, s'ha fet fonamentalment cap al nord-est i l'est (amb molt poques excepcions cap a l'oest, com el cas de les colles de Montblanc i, més recentment, de Lleida).

En canvi, a les Terres de l'Ebre, al sud de les serres de Prades, Montsant i Llaberia, no s'han creat colles castelleres. I, a diferència d'altres contrades dels Països Catalans, al País Valencià tampoc no se n'han creat. Caldria estudiar si el fet que els castells provinguin dels balls de valencians i les moixigangues té alguna cosa a veure amb la manca d'expansió del fet casteller cap al sud del Camp de Tarragona o bé si això és degut a motius més recents, de caire sociopolític (creació de comunitats autònomes) o socioeconòmic i demogràfic (manca de migracions significatives de tarragonins cap al País Valencià, com n'hi va haver cap a la regió metropolitana de Barcelona en el passat).

4. EL MÓN CASTELLER I LA INTEGRACIÓ SOCIAL DE LA IMMIGRACIÓ ESTRANGERA A CATALUNYA

En determinats moments, com en la magna obra *Món casteller* publicada per Pere Català i Roca el 1981, s'ha esmentat la importància que va tenir la immigració procedent d'altres parts de la península Ibèrica pels volts dels anys seixanta per al món casteller i de com una part d'aquesta població va trobar en els castells una via d'integració social. Tanmateix, mancaven recerques científiques que estudiessin el vincle entre el món casteller i la immigració, fet especialment rellevant amb l'arribada a Catalunya durant els darrers anys de centenars de milers de persones immigrades estrangeres i la seva distribució desigual en el territori.

En general, dins de l'àmbit de la cultura popular tradicional, després de dècades de regressió, s'ha viscut una expansió que ha portat a un cert optimisme. En aquest context, es pot entendre que Joan Soler Amigó fes l'any 2001 les afirmacions següents, que poden servir per introduir aquest capítol amb una hipòtesi optimista:

Catalunya no se sent assetjada per les cultures procedents de la immigració, ni accepta banalitzar-se pel reclam propagandístic del fenomen turístic. Catalunya ha estat sempre, i és cada vegada més, un país culturalment ric, amb signes d'identitat prou destacables, essent alhora, precisament, una cruïlla de cultures, un gresol cultural [...] ja no són les generacions grans les que conserven les tradicions sinó les joves les que no paren de crear-les i recrear-les: la cultura popular i tradicional d'avui mira més endavant que no endarrere.

En aquest capítol es podrà copsar fins a quin punt aquestes paraules són certes pel que fa a algunes colles castelleres i la seva relació amb la immigració estrangera. En les properes pàgines, es realitza una aproximació a la participació de persones immigrades estrangeres en una de les expressions col·lectives més dinàmiques i satisfactòries emmarcades dins la cultura catalana: el món casteller.

4.1. Antecedents empírics. Per què poden ser rellevants les colles castelleres per a la integració social d'immigrants?

Com s'ha apuntat en apartats anteriors, a les darreries del 2002 i el primer trimestre de 2003, l'autor d'aquest llibre va realitzar un treball de camp exploratori a l'Alt Camp, en el marc d'una recerca sobre la integració de la immigració estrangera en petites ciutats i àrees rurals, recerca que va fer un xic de llum respecte a aquelles qüestions i que va inspirar la realització posterior de l'estudi que ha donat lloc al present volum. Alguns dels resultats ja van ser publicats per l'autor d'aquest llibre el 2005 però, de cara a mostrar les bases sobre les quals es construeix aquesta obra, tot seguit se'n resumeixen alguns dels aspectes més destacats. Concretament es recullen alguns fragments d'entrevista que il·lustren els punts de vista que tenien llavors alguns actors socials significatius de l'escena val·lenca.

D'una banda, per a Lluís Selva, llavors president de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, la presència a la colla d'immigrants procedents d'altres regions espanyoles era molt alta però la d'immigrants estrangers era encara molt baixa i, a més, no estaven plenament incorporats encara a la colla:

—Aviam, si et refereixes a si hi ha immigració dels anys seixanta a la colla, evidentment que n'hi ha, la colla és una entitat oberta i participativa, ha estat oberta sempre, llavors tothom que s'ha volgut integrar s'ha integrat, en principi són tots gent que els hi agrada la colla i fer castells i vénen, jo crec que la dada significativa és que són gent d'aquí Valls que van vindre aquí, pot ser que hi hagi gent que és d'aquí i gent que ha vingut, això es podria xifrar igual que la població; la població de Valls és cent per cent autòctona com tres generacions enrere? No. Que són cinquanta per cent? Doncs la gent de la colla serà això...

—I de gent vinguda d'altres països?

—La veritat és que no en tenim gaires, d'aquests, de gent que respongui en aquest perfil

—No s'han integrat encara?

—No, no s'han integrat encara, no perquè no els hàgim deixat sinó perquè no estan integrats aquí [...].

D'altra banda, per Josep Oller, un portaveu de la Colla Jove Xiquets de Valls, la incorporació d'immigrants d'altres regions de la península Ibèrica (com Andalusia i

Extremadura) va ser un dels motius del creixement del moviment casteller des del final dels anys seixanta i estén aquesta dinàmica fins a l'arribada més recent d'immigrants estrangers, perquè un grapat de persones provinents d'Amèrica llatina i d'altres països europeus ja s'havien incorporat a la seva colla. Tanmateix, aquest entrevistat sosté que marroquins i xinesos estan menys integrats a Valls que sud-americans i europeus i que, per això, no hi ha membres d'aquestes nacionalitats a les colles castelleres vallenques:

—[...] és una opinió personal meva però, arran de la immigració, els castells van recuperar el nivell que han de tindre els castells. Pensa que després de la postguerra, la Guerra Civil, els castells estaven ferits de mort, just abans de la guerra s'estaven recuperant els castells de vuit, venien d'una època molt dolenta de finals del 1800 i començaments del 1900 degut a la fil·loxera i la migració cap a Barcelona, i Valls va perdre molta gent. I llavors gràcies als immigrants i la integració —les colles han sigut per mi la part més integradora de les entitats culturals que hi pugui haver a Catalunya— doncs hi ha molta gent andalusa, extremenya, d'arreu de l'Estat que estan als castells actualment. Aviam, a la colla et puc dir que hi ha fins i tot gent de la República Dominicana, hi ha gent de Lituània; a veure, hi ha més gent estrangera: hi va haver gent de Polònia, hi ha hagut algun anglès. A veure, és un fet integrador, una persona quan ve aquí a Valls, això dels castells l'impacta, si és una persona que li agrada, es queda en una colla.

—I amb la immigració marroquina?

—És un cas a part, crec jo; hem tingut alguna persona del Magreb, però és que són un nucli molt tancat, no pots comparar la integració que pugui tenir un sud-americà o un europeu amb un magrebí, almenys a nivell de Valls, no és un col·lectiu que estigui molt integrat al que és la ciutat i la tradició de Catalunya, així com gent que ha vingut d'Andalusia s'ha integrat perfectament al que és el folklore català, els del Magreb no són un col·lectiu que s'han integrat gens ni mica [...]. N'hi ha hagut algun però no ha durat gaire temps, no és una cosa que sentin com a pròpia, no sé com explicar-ho, és una religió diferent, que no entenen potser això dels castells i que no s'han integrat gens ni mica al fet casteller, a nivell de Colla Jove o a nivell de totes les colles; descomptant algunes excepcions és un col·lectiu que no es veu per les colles castelleres.

—I subsaharians?

—A Valls, és que no n'hi ha, de gent de color, que siguin d'Àfrica, no n'hi ha, per exemple amb nosaltres pugen dos nois de color, pugen fent castells, però són de la República Dominicana, de subsaharians a Valls no n'hi ha. A Valls el que hi ha són sud-americans, també hi ha argentins a la colla, però el que no hi ha són asiàtics, que aquí

Valls també n'hi ha, però el col·lectiu asiàtic tampoc s'integra en la societat i passa com amb els magrebins, que fan els seus guetos i no s'integren a la societat, en canvi tot el que és catòlic, per entendre'ns, i que és Sudamèrica i Europa, no hi ha cap problema d'integració, s'incorporen a la colla i un més, és un fet que els ajuda a parlar català, perquè trobes curios que hi ha fills que et parlen primer el català que el castellà i són fills d'immigrants, i et fa gràcia veure aquesta gent parlant català, és un fet que t'omple; dius: mira, gràcies a la colla parlen català i estan molt ben integrats i se senten part d'un col·lectiu.

D'aquesta manera, per aquest informant clau, gaudir amb els costums folklòrics locals, ser originari d'un país de majoria catòlica i estar disposat a parlar català són factors importants que faciliten la "integració" a Valls. Val a dir que seguir aquesta opció estaria més a prop de l'assimilació que de la integració. Tanmateix, si es compara la rellevància que pot tenir la participació en una colla castellera en una localitat com Valls per a la integració social d'un immigrant estranger, aquesta rellevància seria probablement superior a la que tindria si participés en un sindicat, una ONG o una associació de veïns.

Durant el treball de camp, la importància de les colles castelleres per a la integració social a Valls va ser assenyalada per diversos informants clau. Així, a Manuel Arbonés, membre de la junta directiva del Centro Aragonés de Valls, quan se li va preguntar pels vincles de la seva entitat amb altres organitzacions, el primer que li va venir al cap va ser esmentar la relació molt fluïda que tenen amb les dues colles castelleres locals:

—Aquí sí, están los castillos, las collas, los castillos siempre nos invitan, y nosotros los invitamos cuando hacemos cosas, o sea que estamos comunicados, sí, y el Ayuntamiento nos mantiene al corriente y nos invitan a actuaciones oficiales del Ayuntamiento. Por ejemplo, en las collas de los castillos hay muchos socios de aquí pues como en los castillos son todos, pues son castilleros. Incluso ha ocurrido que el teatro estaba ruinoso y teníamos que hacer un espectáculo y nos dejaron su local, una vez cada colla; muy bien, reconocidos con unos y otros.

I quan al treballador social de l'Ajuntament de Valls responsable de qüestions immigratòries, Aurelio Hernández, se li va preguntar si considerava que hi havia més vincles socials entre la població resident en una ciutat petita com Valls que en una ciutat

gran com Barcelona, també va parlar de la importància de les colles castelleres perquè un nouvingut pugui entrar en múltiples cercles socials locals. Val a dir que també va matisar que els sud-americans ho tindrien més fàcil que els marroquins, però que amb temps aquests també es podrien integrar:

—[...] No se puede decir vida urbana en el sentido de desconocimiento, aislamiento, entre las personas; hay una vida, una conexión, un conocimiento de las personas muy importante, sí, y eso para los recién llegados puede pesar en dos sentidos, es decir, como positivo y como negativo. Por una parte son extraños, en la medida en que es una sociedad, un pueblo, muy conectado entre sí, muy conocido entre sí, cualquier extranjero, cualquier extraño es extranjero y es extraño, pero que una vez entran también facilita, porque la comunicación corre más. Es decir, por ejemplo, si una familia recién llegada, que en un principio es extraña, entra en un circuito llámale cultural o asociativo o escolar o sanitario, tiene abiertas muchas puertas; una vez abres unas abres otras, mientras que quizás en una gran ciudad, imagino, tienes que abrir una puerta detrás de otra. Bueno, es un proceso que aquí puede facilitar; por ejemplo, hay un fenómeno, supongo que alguien te lo habrá comentado, como es el de los *castells*, las *colles castelleres*, pues una familia, imagínate, a veces lo hemos pensado, si un niño magrebí empezara a subir a un *castell*, tendría abiertas muchas puertas, todas las puertas, porque ha abierto una.

—En cambio, eso no se ha dado, he entrevistado a personas de las *colles* y hubo gente magrebí que pasó pero no se ha quedado...

—Es pronto, es algo que ha de llegar, pero las condiciones se darán, se van a dar; son ritmos, claro, seguro que va a entrar algún latinoamericano antes que el magrebí a pesar de llevar más tiempo aquí y [tener] más presencia, pero son diferencias que están presentes.

Les dificultats que tenien la majoria de marroquins per participar en organitzacions culturals catalanes com les colles castelleres van ser confirmades per Souad El Azhar, una de les promotores de la creació d'una associació d'immigrants marroquins i mediatra intercultural de l'Ajuntament de Valls. Per a ella, el problema residia bàsicament en el canvi cap a postures més patriarcals i endogàmiques sofert per una part significativa de la comunitat marroquina de Valls en els anys anteriors:

—En las *colles castelleres*, ¿sabes si hay gente inmigrante que participe?

—Sí, sí que hay, pero dominicanos.

—¿Marroquíes no?

—No, qué lástima, ¿verdad? [...] Porque la gente [marroquí] dice: de la cultura de esta gente no queremos saber nada [...], los padres no quieren saber nada y a veces cuando pasan, cuando hacen alguna fiesta por ejemplo en San Juan, la gente [marroquí] cierra las ventanas, las mujeres cierran las ventanas porque no pueden ver por la ventana, está prohibido, dicen “es que mi marido no me deja”. Qué pena, la verdad...

I tanmateix, la participació de marroquins en les colles castelleres de Valls era vist per algunes persones assentades a la capital de l'Alt Camp com un objectiu a assolir quan parlaven d'integració. En aquest sentit és il·lustratiu l'article d'opinió de Jaume Pros Fernández (2003), publicat per un periòdic local, en què deia que si autòctons i immigrants s'esforçaven per compartir aquesta terra, potser tard o d'hora hi hauria un cap de colla que es diria Muhammad i que aquest fet seria un clar senyal que els immigrants s'han integrat a Valls.

Des de llavors han passat més de tres anys i aquelles idees, després d'un llarg procés, han començat a donar uns fruits que encara cal veure com maduraran. Tal i com recollia el *Diari de Tarragona* a partir d'una informació feta pública per l'Agència Catalana de Notícies, el 8 de novembre de 2006 es presentava públicament a Valls un programa que intentava fer un pas endavant cap a assolir l'objectiu a llarg termini de tenir algun dia un cap de colla d'origen marroquí a Valls:

Les dues colles castelleres de Valls confien créixer gràcies al taller Fent Pinya, adreçat a joves en risc d'exclusió social. Aquest dimecres l'Ajuntament de Valls ha presentat oficialment aquest programa a partir del qual es crearà una “colla castellera fictícia”, segons el regidor de Serveis Socials, Andreu Fernández. El taller ja ha arrencat amb 34 joves, dels quals el 51% són immigrants [...].

En la primera de les deu sessions, els joves van fer un pilar de tres, però l'objectiu és que siguin capaços de carregar un castell de cinc pisos en una exhibició que tindrà lloc a la plaça del Blat. Si més no, la finalitat última, segons el regidor, és seguir la línia que el món casteller va iniciar als anys seixanta actuant de porta d'entrada als immigrants provinents del sud d'Espanya. Ara, però, segons Fernández, és més complicat perquè s'intenten acollir diferents orígens, cultures i religions.

Després de la jornada inaugural, que va tenir lloc a Casa Caritat, a partir d'avui i cada dimecres a la tarda es duran a terme les sessions de manera alternada als locals de les

dues colles castelleres. Amb els joves hi treballen el coordinador del taller i un educador social, així com també grallers i castellers. Segons el regidor, els joves aprendran l'ús i significat de paraules com "compartir" o "esforç mutu". Fernández ha agraït especialment la col·laboració de la Vella i la Jove.

Les dues colles han explicat que amb el temps s'han anat integrant alguns nouvinguts de l'Est i sud-americans. Però, segons el president de colla de la Vella, Ivan Rodon, "ara el repte és aquest 51%", perquè majoritàriament són marroquins i "és el col·lectiu que li costa més entrar". Les colles desitgen que els immigrants acabin formant part de les colles, que temporada rere temporada, perden castellers. "En sortiran beneficiades les colles, Valls i el país", ha declarat Rodon. [...]

El projecte és ideat per l'empresa vilafranquina Teamtowers, que pren els castells com una eina de formació, comunicació i millora de les relacions entre grups de persones, però és el primer cop que s'aplica a joves en situació de risc d'exclusió social. Hi participen joves d'entre 14 i 18 anys, d'origen magrebí, sud-americà i espanyol, procedents dels dos instituts de Valls i de l'Escola Taller que s'imparteix a Casa Caritat.

Uns dies més tard apareixia a la publicació *El 3 de vuit* un altre article en què es donava més informació sobre la forma d'implicació de les colles castelleres vallenques en aquesta iniciativa i sobre com havien estat els seus primers passos:

Tant la Vella com la Jove han designat un representant que ensenya als joves com s'estructura un castell. També hi intervenen el tècnic de polítiques migratòries, tres educadors socials i els promotors de Teamtowers, que se centren en la part educativa i d'animació de l'activitat. A la presentació es va mostrar als joves com s'escull un cap de colla, com es forma una pinya i com es construeix un castell. A partir d'aquí, i durant deu sessions, es pretén que els joves aprenguin la importància del treball en equip en la construcció d'un castell, amb la motivació de superar-se a cada sessió, fins a assolir un castell de cinc pisos. La canalla de les dues colles també està col·laborant en aquesta iniciativa.

En aquest mateix article, a banda de recalcar que es tractava d'un projecte pioner a Catalunya en el seu àmbit, també s'informava sobre les experiències prèvies de l'empresa Teamtowers sobre les quals es construïa aquesta iniciativa:

El coordinador del projecte Fent Pinya i soci de l'empresa Teamtowers, Ivan Solache, ha explicat que fins ara només s'ha dut a terme un projecte similar a Jerusalem, amb

nens jueus i àrabs, i en un reformatori de Bonn. El projecte, però, s'ha aplicat a altres col·lectius i amb finalitats ben diverses. Entitats bancàries, empreses, universitats, grups d'avis, i fins i tot una agència de viatges d'un creuer han contractat aquesta activitat participativa. La filosofia del projecte és que els castells són una eina de formació, comunicació i millora de les relacions entre grups de persones. Tot i això, l'empresa està interessada sobretot a explotar el vessant més acollidor i integrador, i confia que l'experiència de Valls sigui un exemple per a altres municipis. De fet, l'empresa vol crear una organització destinada a projectes solidaris a través del finançament de patrocinadors.

A més, d'entrada, un altre aspecte positiu d'aquesta experiència és que, com es recollia a *El Periódico de Catalunya* de l'11 de novembre de 2006, "la iniciativa també ha permès que les dues colles de Valls deixin de banda la seva rivalitat i facin pinya per una causa justa".

Com s'assenyala més amunt, el taller Fent Pinya realitzat a Valls tenia una durada prevista de deu setmanes i, atès que aquest llibre havia d'entrar a impremta abans de la seva finalització, es va decidir deixar per una altra ocasió l'anàlisi d'aquesta molt interessant experiència. En canvi, en els capítols següents, s'analitzen els processos d'integració d'una sèrie d'immigrants estrangers que participen en colles castelleres del Penedès, el Vallès Occidental i el Barcelonès. Tot i que s'ha constatat la participació d'alguna persona d'origen marroquí en colles com els Minyons de Terrassa, finalment no va ser possible entrevistar-la. En un futur proper seria interessant realitzar un estudi més específic i focalitzat en la participació de persones d'origen magrebí en colles castelleres.

4.2. Afers exteriors. Participació social abans d'entrar a la colla castellera

Una de les qüestions que hom es pot preguntar quan estudia la participació d'una sèrie de persones en un col·lectiu concret consisteix a saber si es tracta de persones que ja tenien un cert bagatge associatiu previ, tal i com ha estudiat l'autor en anteriors ocasions pel que fa a ONG, sindicats, comunitats religioses, associacions veïnals, entitats mediambientals, grups de dones, associacions d'immigrants, casals de joves,

associacions de gent gran, etc. És a dir, és interessant saber si la seva participació forma part d'una certa trajectòria personal en l'àmbit social o si aquest vincle associatiu és una novetat total en la seva vida.

En aquest sentit, podem destacar que força persones estrangeres entrevistades tenien experiència associativa prèvia en el seu país d'origen. Entre ells hi havia qui tenia experiència associativa prèvia sobretot en l'àmbit sociocultural; és el cas d'un casteller de Gràcia de 40 anys d'edat i nacionalitat francesa que s'havia vinculat al món de la música amb anterioritat, participant en diverses orquestres tant en tasques administratives (va ser-hi secretari) com tocant la trompeta.

Es pot trobar també algun casteller amb experiència associativa prèvia sobretot en l'àmbit sociopolític. L'únic cas de casteller plenament polititzat que s'ha entrevistat és un casteller colombià de 46 anys que participa en la colla de Sabadell. Va participar a Colòmbia, des dels 14 anys, en l'activitat política, es va vincular a la guerrilla, a l'M19, i va estar en el moviment sindical, en grups de joves, comitès de barri, etc. Posteriorment, es va vincular al procés de pau a Colòmbia, al comitè pels drets humans. Val a dir que també va estar en grups esportius, entrenant nens amb el futbol, i va donar cursos de formació en empreses socials perquè desenvolupessin millor les seves activitats. Un cop a Espanya, ha estat vinculat a diverses ONG.

Hi ha qui abans d'incorporar-se a una colla castellera, ja té experiència associativa prèvia, sobretot en ONG de cooperació i d'educació en el lleure. Així, en primer lloc, és interessant el cas d'una noia eslovaca de 22 anys que s'havia dedicat bàsicament a l'àmbit de les colònies amb nens i esplais i que havia treballat en projectes del Servei Civil Internacional (SCI) i amb una altra agrupació que es diu Alliance, que agrupa les ONG de l'àmbit que no són del SCI. Aquesta castellera explicava la seva trajectòria associativa pel fet que els seus pares ja la portaven de petita a esplais i caus, a colònies i sortides, i perquè el seu pare era instructor de piragües i ella l'acompanyava als cursos que donava.

Un altre cas de participació en l'àmbit de la cooperació és el d'un italià de 44 anys d'edat que participa amb la seva família en els Castellers de Gràcia.

[...] amb una ONG, vaig estar col·laborant quatre anys o així, des dels vint-i-dos. I abans, poca cosa, a nivell parroquial si vols, però molt esporàdic, no tanta participació; vas, veus a la gent i així, però una mica més en sèrio és això, a partir dels vint-i-un o vint-i-dos, llavors vaig estar col·laborant bastant de temps [...]; és una ONG que tenen projectes amb el Tercer Món, que aquí tenen campanyes de sensibilització de la gent sobre les problemàtiques del Tercer Món i que envien recursos a determinats projectes, que envien voluntaris i cooperants, que fan aquesta mena de col·laboració.

També hi ha els qui destaquen una experiència prèvia sobretot en l'àmbit esportiu i estudiantil, com són els casos de tres estudiants universitaris europeus i un arquitecte paisatgista australià. Així, els testimonis d'una noia holandesa de 21 anys i d'un noi luxemburguès de 23 anys que participaven en els Castellers de Barcelona eren similars pel pes de la seva experiència estudiantil: en el primer cas el seu vincle participatiu era amb l'associació d'estudiants de la seva facultat i amb un esport típic holandès anomenat *korsbal* (semblant al bàsquet), mentre que en el segon cas va participar en l'associació d'estudiants luxemburguesos que hi havia a la universitat alemanya on va estudiar i, de més jovenet, als escoltes.

En canvi, el cas d'una noia alemanya de 23 anys que participava en els Ganàpies de la UAB era un xic diferent, ja que a més de participar en associacions de l'àmbit estudiantil, també estava implicada en el moviment esperantista; era la presidenta del grup de Munic.

D'altra banda, l'australià de 38 anys que participa en els Castellers de Vilafranca també estava vinculat a l'àmbit estudiantil i esportiu, tot i que, com la noia alemanya, a més, estava vinculat a activitats culturals de caire independent i alternatiu, concretament a la ràdio PBSF de Melbourne.

Aquests dos darrers casos poden fer pensar en la possibilitat que algunes de les persones que participen en el món casteller troben atractiu el seu caràcter independent i el seu vincle a una cultura minoritària.

Val a dir que també hi ha entrevistats sense experiència associativa prèvia, com un noi congolès de 21 anys dels Castellers de Sabadell i un home equatorià de 39 anys dels

Castellers de Vilafranca. A més, hi ha un argentí de 27 anys dels Castellers de Barcelona per a qui la seva primera experiència de participació plenament associativa va ser en un casal català al seu país d'origen, on va descobrir el món casteller.

Aquest darrer cas és força interessant, perquè evidencia que el fet casteller és considerat per alguns casals catalans de l'altra banda de l'oceà Atlàntic com un dels trets més característics de la cultura catalana. Ara bé, el cas d'aquest noi argentí és excepcional; com es podrà copsar tot seguit, el coneixement de la cultura popular catalana anterior a l'arribada a Catalunya en general és força baix o nul.

4.3. Què s'albira des de més enllà de l'horitzó? Coneixement de la cultura popular catalana abans d'arribar a Catalunya

En els darrers anys, en diversos països europeus, s'està començant a plantejar la realització d'exàmens als candidats a immigrar per saber els seus coneixements d'història i cultura del país d'acollida. En aquests casos es pressuposa que les persones estrangeres que arribin amb un més gran coneixement del país on volen anar a viure s'integraran més ràpidament i millor.

Les dades d'entrevistes analitzades en aquesta recerca qüestionen aquesta assumptió, ja que bona part dels castellers estrangers entrevistats diuen que, abans d'arribar a Catalunya, no coneixien el fet casteller ni pràcticament res de la cultura popular catalana. Aquest és el cas, per exemple, dels dos immigrants següents:

No, no en sabia res. Ho vaig aprendre quan vaig arribar aquí, amb la gent que coneixia que em van deixar entrar en aquest món de la cultura catalana i ho vaig conèixer així, però normalment no sabia res.

(Congolès, 21 anys, Sabadell.)

Bueno, abans de venir a Catalunya, abans de venir a residir, jo vaig estar uns anys anant i venint, jo tenia una certa idea, una certa imatge; més aviat són imatges. Abans de venir la primera vegada a Catalunya, no, això no [...]; aquí sí, que potser veus unes fotos, unes

imatges, llavors sí. Després pel que respecta a la cultura catalana, molt poquet, molt poquet, tant la cultura popular com la cultura més alta.

(Italià, 44 anys, Gràcia.)

En canvi, els pocs que saben alguna cosa del fet casteller abans d'arribar a Catalunya era a causa dels moviments migratoris, tant en un sentit com en un altre. Així, un equatorià de 39 anys que participa en els Castellers de Vilafranca ho explicava en els termes següents:

Conozco el mundo de los castells porque a medida que los emigrantes latinos y los de mi país fueron saliendo para España, hubo un grupo televisivo de mi país, una cadena televisiva, [que] fue a investigar y las cosas que vio fue que cuando arribaron aquí a España, a parte de Murcia, dijeron que había muchos en Cataluña, y una de las cosas que nos mostraron de Cataluña fueron los *castells* y concretamente los Castells de Vilafranca.

Pel que fa a la coneixença del fet casteller a causa de l'altre sentit dels moviments migratoris, concretament a l'emigració catalana a Amèrica, un cas paradigmàtic és el de l'argentí de 27 anys, descendent de catalans, que participa en els Castellers de Barcelona i que abans de venir a Catalunya va fomentar la creació d'una colla castellera a l'Argentina des d'un casal català de la província de Buenos Aires, en què va arribar a ser membre de la junta directiva:

—Jo em vaig apropar al casal de Castelar perquè justament hi havia un petit projecte casteller, de colla castellera, i com a descendent de catalans jo coneixia una mica de què anava i em feia il·lusió i així és com de fet em vaig apropar a les meves arrels, fins aleshores no estava tan en contacte amb les meves arrels com des de llavors.

—Com vas conèixer el programa aquest del casal?

—Perquè tenia uns cosins a Castelar que estaven en el casal i ells me'n van assabentar d'aquesta colla [...], al que es diu el Gran Buenos Aires, que és a vint kilòmetres del centre [...]. Les Quatre Barres es diu, és el Centre Català de Castelar.

—I aquesta participació va començar des de quina edat?

—Jo vaig començar més o menys el 1997-1998, o sigui que tindria vint anys, des d'aleshores vaig estar cada vegada més involucrat, amb el casal també, i bueno, com et deia, vaig venir per fer un màster i de moment ens estem quedant per aquí, no tenim gaire clar

què farem després, però bueno, també era una cosa que tots dos volíem fer i no volíem quedar-nos amb les ganes.

Aquest testimoni és un exponent clar de la importància que encara avui té l'impacte de l'exili massiu de catalans provocat per la Guerra Civil i, també de forma destacada, les migracions prèvies de final del segle XIX i principi del segle XX degudes a motius econòmics. En relació amb aquestes darreres, Eduard Fontseré, en la seva obra *Elements de geografia*, publicada el 1938 (és a dir, durant la guerra), dedicava el paràgraf següent a “les colònies de catalans”:

Arreu del món hi ha nombrosos catalans que, portats pel seu esperit mercantil, impulsats per la necessitat, o simplement pel goig d'aventures, han deixat la terra nadiua, i lluny d'ella es dediquen a les activitats més variades. Homes d'ofici o de carrera, i sobretot comerciants, se'n troben de catalans fins als països més allunyats. [...] Les colònies de catalans a l'estranger tenen per a Catalunya una alta valor econòmica i moral. Són elles, principalment, les que sostenen les relacions mercantils d'aquells països amb Catalunya, i en mantenir entre els seus membres l'esperit de germanor i el record de la pàtria, fan que no es trenquin mai els lligams que els uneixen a ella, i els renoven el desig de tornar-hi i de portar-hi el fruit del seu treball.

Aquestes paraules i l'exemple del casteller argentí d'ascendència catalana potser poden ser útils per repensar el tracte que es dona a les associacions d'immigrants estrangers radicades a la Catalunya d'avui i als casals catalans que encara hi ha arreu del món.

4.4. La primera trobada. Forma de contacte amb el món casteller un cop a Catalunya

La manera de contactar amb el món casteller de vegades és casual, però en un bon nombre de casos sorgeix del contacte amb algú que ja hi pertany o que hi ha estat vinculat. Aquesta persona que convida el nouvingut a participar-hi pot ser un amic que pertany a una família veïna, una clienta en el lloc de treball, un col·lega d'estudis, un alumne en un taller formatiu, un bibliotecari en una sala de lectura, etc. La diversitat de persones i situacions en què s'obre la porta al món casteller a una persona estrangera és força àmplia. Fins i tot pot ser la filla d'un immigrant la que s'emocioni veient una

actuació castellera en una plaça i que posteriorment acabi mobilitzant tota la família per participar en una colla.

Tot seguit es reproduïxen alguns fragments d'entrevista que il·lustren amb la seva pròpia veu els primers moments a la colla. Són els casos d'un colombià de 46 anys i d'un congolès de 21 anys que participen en els Castellers de Sabadell, i que parlen, d'una banda, de “ritual d'inici”, “obertura” i “braços oberts”, i, de l'altra, d'“integrar dins el grup” i de “donar la camisa” i “entrar”:

Trabajaba en una gasolinera y aquí en Sabadell hay mucha gente que pasa por ahí, y una vez una señora que participa en el grupo de los *castellers* con su hijo me invita a ir, yo los había visto en la televisión, en ciertas presentaciones, pero no tenía ninguna relación directa con ellos, entonces fui a verlos y aquella participación fue si quieres el ritual de inicio, porque fue acercarse y participar, entonces hay una apertura, los brazos abiertos, es difícil quedarse fuera. Los castellers son algo interesante, y por eso me vinculé y ahí estoy.

(Colombià, 46 anys.)

Per un amic, coneixia una família, i el seu fill era dels Castellers de Sabadell i a partir d'ell vaig començar a anar als assajos, a les actuacions i tot, vaig començar a fer, allà vaig començar, a partir d'això em van integrar dins el grup dels castells de Sabadell i vaig començar a fer castells com tothom [...]; després de la festa major em van donar la camisa i vaig entrar.

(Congolès, 21 anys.)

Un cas semblant és el d'un equatorià de 39 anys que participa en els Castellers de Vilafranca. Ell destaca de la primera experiència a la colla el fet que hi havia suport, germanor, amistat i coneixença:

[...] muy maja, porque hay mucha gente que te apoya y que te da una hermandad. Imagínate que yo tengo que cruzar once mil kilómetros en un avión y encontrarte con gente que te aprecia, tienes amigos, conoces mucha gente y conoces toda Cataluña, me agrada eso [...]. Recuerdo que la gente pasaba por encima y yo ahí soportando y pensando que me iban a machacar. Y vale, bueno, me he metido y aquí estoy.

(Equatorià de 39 anys.)

Val a dir que hi ha qui simplement va veure una actuació a plaça, es va atansar a un casteller i li va demanar per participar-hi, com el noi luxemburguès entrevistat. Aquesta persona destaca de les seves primeres experiències a la colla la qüestió lingüística i la paciència que tenien amb ell per explicar-li les coses, tot expressant-se en un perfecte “catañol”:

Inicialment no parlava molt el català, així que he llegao ahí y parlava en castellano y ells em deien tot en català i jo no entenia res, i no canviaven d’idioma, solament, només repetien lo que decien, i tres, quatre, cinco veces, pero nunca lo entendía, pero bueno “pots traducirlo al castellà? Porque no voy a entenderte, puedes repetirlo mil veces” [riu], y bueno, però al final ara vull aprendre més el català, però ara ja em parlen en castellà i ara els dic: “quiero que me habéis en catalán”, pero no, ya es demasiado tarde, ja em parlen tots en castellà. Eso era una experiencia: no entendía res de que hablan y pero que quedaban fijados en catalán, catalán, catalán, y para mi era muy difícil porque no me sentía muy seguro de mi castellano, así que si vols aprender altre idioma muy similar a aquesta, és impossible, es demasiado difícil porque siempre vas a mezclar todo y no vas a hablar cap idioma perfectament, ara ja puc dir esto es castellà, esto es català. I sempre era molt impressionant veure els castells, sempre es movien molt, sempre t’explicaven muy bien como puedes mejorarlo, como ponerte, siempre cambiabas de posición y la gent eren molt amables i tenien molta paciència para explicarte todo.

(Luxemburguès, 23 anys.)

Aquest casteller va fer que una col·lega seva d’estudis d’origen holandès també entrés a participar en la seva mateixa colla, és allò de l’efecte bola de neu aplicat als castells.

El cas d’aquesta holandesa és força comú entre els universitaris que participen en el programa europeu d’intercanvi d’estudiants Erasmus: el boca-orella funciona fins i tot entre becaris d’anys diferents. En un altre cas semblant, una castellera alemanya, de les primeres experiències en destaca la diversió i la coneixença de catalans que considera més autèntics, atès que sovint es té la percepció que a les grans ciutats la catalanitat està molt diluïda:

Era divertit fer això, els castells, i també el grup, m'agradava el grup, i volia conèixer els catalans catalans.

(Alemanya, 23 anys.)

Tot i ser també europeus, el casteller francès i el casteller italià de la colla de Gràcia entrevistats són casos força diferents. En el primer cas va ser la seva curiositat personal, amb l'ajuda d'un bibliotecari casteller, la que el va portar al món casteller. En canvi, en el segon cas, va ser l'emoció i el desig de la seva filla allò que el va portar a la colla, a ell i a tota la família. Aquest testimoni d'origen italià aporta opinions força interessants sobre el vessant comunitari i familiar de la participació en la colla, ja que tant ell com la seva dona, les seves dues filles i el seu fill pertanyen a la mateixa colla de forma activa amb rols personals diferents i que poden variar amb el pas del temps:

Això va ser la meva filla gran, la meva filla gran, això va ser un dia que vam anar a veure una actuació, jo i ella i els altres, i a ella especialment li va agradar el tema, no sé si eren Minyons..., o sigui, una actuació maca. I després, al cap d'uns mesos, allà on estàvem fent vacances van fer un taller per fer castells, allò que ensenyen als nens i els fan fer un pom, etcètera [...]. Llavors ella va anar i va dir que allò li agradava i que volia fer castells. Llavors la vam portar aquí a Gràcia. I tots els que porten els fills als castells, al principi els portes com si fos portar-los a fer bàsquet i vas i els deixes i els tornes a agafar, i després et quedes una mica més i et va agafant una mica la gràcia d'això i et vas ficant, és un procés gradual, però el motor inicial va ser la meva filla [...]. Ella tenia vuit anys, ara en té setze i continua, eh!, i continua. I clar, ella va ser primer i després el fill més petit també va començar a ficar-se, però al cap d'un temps, va trigar, i després la filla més petita, que llavors tenia mesos, ara també li agrada. I llavors, pràcticament, tota la família, que és la gràcia d'això, que tota la família fa una cosa.

(Italià, 44 anys.)

Un altre aspecte molt rellevant apuntat per aquest entrevistat és la necessitat d'assistir a alguna actuació en una plaça per copsar la força dels castells (la televisió no pot substituir-la) i, a més, la diferència entre, d'una banda, l'assistència a espectacles propis de la societat de consum i, d'altra banda, la participació plena en una activitat social i cultural. El fet casteller té un vessant espectacular, però alhora permet una participació activa i la creació d'una xarxa social de suport a l'àmbit local (en això coincideix amb la

dita popular: val més un bon veí que un parent ric a Mallorca), aspecte que en grans ciutats pot ser de gran vàlua per als nouvinguts:

Només per la televisió, clar, és un espectacle molt maco, evidentment, sí, sempre és una cosa que tu veus i dius: “està bé”, però no, a lo millor no se m’hagués ocorregut mai de fer castells, ficar-me en un lío així, ni t’ho planteges, però en el moment en què la teva filla o el teu fill et diu: “vull fer això”, doncs, clar, és la manera, és la porta d’entrada. I ara ho fem perquè a tots ens agrada, no perquè hi hagi algú només, si no, no s’aguanta tants anys així, perquè t’agrada l’ambient, t’agrada estar...; però la porta d’entrada no és la televisió... Has de tenir un contacte directe amb això, a plaça, en alguna plaça, visual i directe. A partir d’allà si els tens a la vora, pots anar fent, pots anar. La sort que nosaltres vàrem tenir és que és del barri, la gràcia que té és que és del barri, llavors al ser del barri és com una cosa que si estigués a l’altra punta de Barcelona no podríem, perquè seria massa complicat per a una família, però al barri, a més a més, com que et dóna la possibilitat de relacionar-te amb els amics, tenen amics al barri, fas vida de barri [...] això crec que té un valor molt gran per a la gent que participa. T’acabes trobant al carrer, és una xarxa de suport, inclús, entre persones, es generen unes amistats i està bé. Sobretot pels joves està encara més bé, sobretot en ciutats tan grans com Barcelona on falta tot això, doncs això és potentíssim.

(Itàlia, 44 anys.)

Dos casos diferents dels anteriors i semblants entre si són els d’una eslovaca i un australià que van introduir-se en el món casteller gràcies que havien conegut visitants catalans en els seus respectius països d’origen abans de migrar. En el primer cas, de les experiències inicials en el món casteller destaca la sorpresa i l’impacte de veure la sang de gent ferida en una actuació a plaça a la colla i el caos que hi havia, mentre que de les passes inicials a la colla dels Castellers de Sant Cugat en destaca la simpatia i l’acolliment rebut des de bon començament:

Doncs el 2001 vam organitzar un camp de treball a Eslovàquia, jo era la coordinadora i com a voluntaris tenia a dos nois de Tarragona i un d’ells doncs és de la Colla Jove de Tarragona, i quan vaig venir jo aquí de vacances, a visitar-los i així, doncs vaig anar amb ells a actuacions, a alguns assajos, però llavors jo no parlava català ni castellà ni res, i estava jo flipant: què fan aquests bojos aquí? [*riu*]. I llavors vaig anar amb ell a Sant Fèlix [la festa major de Vilafranca] i allà vaig flipar perquè la Vella, crec que era la Vella, perquè no m’en recordo ara, doncs tothom allà sagnant, sí, perquè van caure,

estava flipant, perquè no entenia res, veia gent boja que estava pujant uns a sobre dels altres i llavors van caure i es van fer mal, i hi havia gent sagnant del nas, va ser fatal, jo vaig pensar, però què és això? I va ser així. I després quan vaig venir a Sant Cugat, no coneixia ningú i ell em va dir: “vés a la colla castellera que així coneixeràs gent”. I jo vaig pensar, ai, sí! Em va agradar i vaig anar-hi, [...] la gent de castells, de les colles, són tots molt simpàtics i acollidors.

(Eslovaca, 22 anys.)

En el segon cas introduït en el món casteller per catalans que havien viatjat als seus països d'origen mentre ells encara hi vivien i que els van convidar a visitar Catalunya, de les seves paraules es pot destacar, d'una banda, la importància d'anar a assaig de forma regular i viure l'ambient de les actuacions a plaça i, d'altra banda, la impressió que va tenir en veure una organització tan gran i complexa com és un castell, el fet que li donessin la camisa, així com la unió de gent tan diversa amb un mateix compromís comú.

Em va impressionar que tanta gent de modes diferents de vida o de tots els tipus de persones que et pots imaginar pots organitzar-la i ajuntar per fer una cosa com un castell, encara que sigui de sis pisos, és igual, com un conjunt, és molt compromís, tinc molta admiració per aquest fet... encara impressiona molt això; com tota la gent que arriba simplement per fer pinya, en totes les colles.

(Australià, 38 anys.)

Finalment, en aquest apartat, cal recollir el testimoni especial d'un argentí de 27 anys dels Castellers de Barcelona que ja havia tingut una certa experiència castellera a la regió de Buenos Aires:

—[...] ja el coneixia i, de fet, coneixent-lo i havent fet la versió mini que fèiem a l'Argentina, mai ho havia vist en directe, llavors de seguida que vaig arribar aquí vaig anar a les primeres actuacions que hi havia i jo tenia una mica de contacte amb... el relacions públiques dels Castellers de Barcelona, i una de les primeres actuacions va ser el 12 d'octubre a Les Corts i llavors ja em vaig apropar a la pinya i ja “ei, tu ets l'Ignasi!, tal”, i ja em vaig començar a anar als assajos també i tal. Era una cosa que jo ja coneixia i tenia de fet molta il·lusió de veure en directe.

—A l'Argentina havíeu fet algun pilar?

—Sí, algun pilar de quatre, coses molt humils, de fet és un projecte que mai hem aconseguit tirar endavant del tot, però de totes maneres va ser una experiència molt maca. El grup que ha quedat encara fa l'intent però, com et deia, és molt difícil que es faci una colla castellera fora de Catalunya, però a mi per exemple m'ha portat aquí. No et diré que he vingut només pels castells però en part sí, perquè els castells m'han aprofitat a les meves arrels.

(Argentí, 27 anys.)

Ara bé, com que la vida social no és pas estàtica, després de les primeres trobades, cal saber quines poden ser les evolucions participatives dels nouvinguts dins de les colles.

4.5. Evolució participativa dels castellers estrangers amb el pas del temps

El pas del temps influeix d'una manera o una altra en qualsevol activitat humana, és per això que, en l'anàlisi d'un fenomen com la participació de persones estrangeres en el món dels castells, estudiar l'evolució temporal de cadascun dels participants pot ser indicatiu de la seva vitalitat. En aquest sentit, conèixer els canvis durant el seu procés participatiu (i allò que es manté inalterable), així com els moments més significatius de la seva participació, és de gran ajuda per entendre millor les dinàmiques que hi ha en joc.

Al llarg de moltes de les entrevistes sorgeixen anècdotes il·lustratives de la realitat estudiada, però és en arribar a les qüestions relacionades amb l'evolució temporal on en poden aparèixer més i, per reforçar aquesta possibilitat, també es preguntava als entrevistats pel moment més àlgid o més significatiu de la seva participació. Al capdavall, com diuen algunes expertes en anàlisi qualitativa, com el col·lectiu format per Margot Ely, Ruth Vinz, Margaret Anzul i Maryann Downing en un llibre publicat el 1997, una anècdota és un animal misteriós, és més que una història, és un estri metodològic que fa comprensible una noció que, si no, pot esdevenir esmunyedissa.

En les intervencions dels entrevistats es poden trobar tres grans tipus d'aspectes que són assenyalats com els més significatius en la seva evolució participativa en la colla castellera: *a)* aspectes tècnics i de posició dins del castell; *b)* aspectes de caire social; i, *c)* la combinació d'ambdós vessants.

a) Evolució posicional i tècnica dins dels castells com allò més significatiu.

Hi ha tres entrevistats que fan força comentaris d'aquesta mena i que pertanyen a colles que fan castells de gamma extra. Així, el casteller vingut de l'Argentina subratlla que els canvis al llarg del temps estaven relacionats amb la disponibilitat de més o menys hores per assistir als assajos i que els moments més àlgids de la seva participació van ser tant el contacte directe amb construccions de la gamma extra, com el primer dia que va pujar al folre d'un castell. En aquesta entrevista també apareix la importància del cos de cadascú en la ubicació dins del castell (en aquest cas es tracta d'una persona de més d'un metre noranta d'alçada), una dada que fan palesa molts castellers entrevistats i que mostra la importància de la posicionalitat i de les relacions entre la geografia, el cos i la subjectivitat (Kirby, 1996):

Jo, amb la mida que tinc, sempre des del principi estic en posició de vent, soc el més alt de la colla i sempre he estat primer vent o segon vent. [...] El més significatiu ha estat fa poc, que he pujat al primer folre d'una torre de vuit, i amb això m'he sentit recompensat pel fet que et deia que, com et deia, aquest any he començat a venir més als assajos i tal, llavors és un reconeixement important per a mi. També els primers perquè era l'emoció del primer contacte en directe amb construccions grans que mai havia vist. Llavors jo destacaria les primeres i aquesta que et dic, les primeres vegades que he pujat al folre. També algunes actuacions importants com la que vam fer acabant l'any a Vilanova, el 2004: la última actuació de l'any vam descarregar el tres de nou, aquest també va ser un moment molt maco.

(Argentí, 27 anys.)

Ara bé, cal assenyalar que juntament en el condicionament del cos humà en el lloc que s'ocupa en la participació castellera és cabdal el grau d'implicació en la colla, que sovint es mesura per la freqüència de l'assistència als assajos. Tot i així, com s'assenyala en altres entrevistes, fins i tot qui només pot anar de forma esporàdica als assajos té un lloc a la colla i al castell. Aquest és el cas d'un casteller de Vilafranca d'origen equatorià que, quan la feina com a peó de la construcció li ho permet, fa pinya amb entusiasme i valora com a moment més àlgid l'haver viscut des de dins el triomf de la seva colla al concurs bianual de Tarragona:

—Ensayo normalmente, para entrar tienes que hacer ensayos y para poder estar en la colla, si no, no puedes estar. [...]. [La primera actuación fue] muy tierna, de verdad, una experiencia que la has visto por televisión pero que no conoces en vivo y cuando la vives es otra cosa, de otro mundo, no es lo mismo verla por la televisión que vivirla en vivo y en directo y sentirla.

—El moment més important per a tu quan ha estat?

—Cuando ganamos el Concurs de Tarragona hace dos años...

—Actualment, quin es el teu paper dins la colla?

—Apoyarlos, yo estoy en la base, estoy en el *peu*... soportando a los compañeros y aguantando para que los castillos no se vengán abajo, una pequeña colaboración.

(Equatorià, 39 anys.)

Finalment, un altre exemple il·lustratiu d'aquesta mena de comentaris és el d'un altre casteller de Vilafranca, en aquest cas vingut d' Austràlia, que narra de forma molt il·lustrativa l'evolució de la seva posició dins la colla (incloent la importància del seu cos i de la pràctica en els assajos):

Jo sabia que podia fer de vent per la meua altura però em costa quatre anys abans de pujar a primer folre, una o dos vegades [ho] havia fet però no com a titular, quan faltava alguna persona, per practicar; era una forma d'entrenament, de mica en mica, però els últims quatre anys estic posant folres regularment, però no tots, encara faig molt a peu també, i, bueno, sí, estic titulat en algunes posicions; són meves, bueno meves, faig aquesta posició ara: el segon vent del cinc de nou i el segon vent del quatre de nou amb agulla i sóc el cul de la rengla dels vents pel tres de deu al folre i he pujat per fer quatres i tres de nous, també, però no sóc en aquesta posició normalment, la resta estic a sota.

Aquest penedesenc d'adopció narra com a moment àlgid de la seva participació el que va sentir quan el felicitaven per una decisió personal seva que havia ajudat a salvar un castell durant una actuació, arran d'una dificultat imprevista. Aquesta és una de les anècdotes més interessants recollides, ja que mostra un nivell d'implicació superior: el de la iniciativa individual per assolir una fita col·lectiva en una situació inesperada, que és duta a terme pel casteller entrevistat sense que algú altre li digui què cal fer, i que és reconeguda posteriorment en públic:

Possiblement, el temps en que algú em va dir a mi: “molt bé, hem fet una cosa bona”, que era aquí a la plaça de la Vila, amb un cinc de nou i el terç a la nostra esquerra, jo era

segon vent, abans de pujar el vent davant meu va dir: “ei, ojo aquest”. Jo vaig dir “vale”. I quan érem descarregant el castell, el tio era tremolant molt i el primer vent va deixar el tio a la dreta i amb tota la seva força per aguantar aquell paio que era desfent tot el castell i doncs sense pensar amb la força de la meva mà jo era l’únic aguantant el vent de l’altra banda del castell. Doncs sí, he fet això sense pensar i gent va dir després: “qui va dir de fer això?”, “ningú”, “ah, molt bé!”. [...] I no sé, participant, una altra cosa guapa dels castells és que tots són iguals, hi ha el cap de colla i els tècnics però tots són iguals en estatus dins la colla, en teoria; no és ben bé així, però en teoria sí i em mola molt això, que tots són importants, el senyor gran a una punta de la pinya és igual d’important que el tres del tres de deu o el que sigui.

(Australià, 38 anys.)

També és rellevant subratllar de les paraules d’aquest testimoni una dada que apareix també en altres entrevistes: la importància donada al fet que a tothom que participa en un castell se’l considera com un igual i que, alhora, els que més s’esforcen personalment (entrenant-se, responsabilitzant-se, etc.), ajuden més els altres i assoleixen fites més altes, són reconeguts i adquireixen un cert prestigi personal dins de la colla i, alguns, en el món casteller en general. En resum, en aquesta combinació entre respecte a la diferència, afavoriment de les habilitats pròpies de cadascú, tracte igualitari entre castellers sigui quina sigui la seva posició, així com reconeixement de responsabilitats i esforços realitzats tant de forma individual com col·lectiva, sembla trobar-se una de les claus de l’èxit de les colles i del món casteller en general:

[...] alguns castellers pugen sempre, són especialistes, quasi professionals, perquè assagen molt, dediquen molt de la vida; a totes les colles, tota la penya que puja han treballat molt per aquestes posicions i clar són una mica més exemplars de castellers d’una colla o una altra, una mica més famosos dins del món casteller, però home tots són iguals, ells també ho diuen; això m’agrada, ningú fa: “oh, jo sóc el millor!”, no es fa [...]. Sí que són estrelles, són persones claus, però són part de la colla i són iguals.

(Australià, 38 anys.)

b) Evolució social com allò més significatiu.

Tant el casteller luxemburguès de 23 anys com la castellera holandesa de 21 anys, assenyalen sobretot la seva participació en la colla dels Castellers de Barcelona com a

lloc per xerrar i socialitzar-se i que, gràcies a això, el seu domini lingüístic ha millorat amb el temps, en el primer cas tant de la llengua catalana com de la castellana, mentre que en el segon cas (trencant alguns tòpics) tan sols de la castellana:

—Desde tu llegada a los castellers, ¿qué tipo de actividades empezaste a hacer y has hecho luego?

—He ido a los ensayos y las actuaciones, muchas veces como tres veces por semana, me quedaba como hacer los castells en la piña y un poco hablar con la gente, estudiar el español también, porque en febrero no sabía mucho hablar el español y pienso que he aprendido el español con los castellers, porque conmigo ellos ya han hablado en castellano...

c) Evolució tant en l'àmbit social com en el tècnic i posicional.

Finalment, hi ha qui assenyala tota mena d'activitats quan repassa la seva evolució dins la colla castellera i assenyala els moments més significatius, tant en l'àmbit lúdic i festiu com en el més tècnic casteller i la seva posicionalitat en ell:

—Primer era solament ajudar a la pinya i practicar quan pugés i sí, sí perquè a l'assaig a la universitat normalment fem això [...]. A vegades fem també sopars, algunes activitats de grup...

—Quin ha estat el moment més especial des que estàs participant en els castells?

—Vam anar un cap de setmana a Perpinyà amb altres colles universitàries i això m'agradava molt perquè també vam viure una colla de veritat, dins d'un poble, de Perpinyà, i vam fer assaig amb ells.

(Alemanya, 23 anys.)

D'altra banda, hi ha qui ha tingut poca evolució posicional dins de la colla —com un casteller francès de 40 anys que ha mantingut al llarg del temps una bona relació social dins la colla— per motius com no poder assistir als assajos amb regularitat, el fet d'estar satisfet amb la posició trobada ja inicialment o tenir limitacions físiques per canviar de posició.

De forma semblant al cas anterior, hi ha qui ressalta de l'evolució temporal el manteniment de la bona sintonia social dins la colla i en el món casteller en general, tot

afegint que només ha canviat puntualment de posició en el bastiment d'alguns castells concrets (de fer de lateral a la pinya a fer de segon):

Les primeres experiències van ser normals, perquè jo no pujo, jo només faig pinya, normalment al principi feia de lateral, vaig començar de lateral i des d'allà fins avui sempre he fet de lateral, ara puc dir que tinc una experiència de lateral; per exemple, quan estic en una actuació sé on posar-me, i fa uns quants anys vaig començar de segon, a pujar una mica de segon, però només quan fem el tres de sis feia de segon, però les primeres experiències van ser una mica normals, estava tranquil i sabia que no era tan dur, que era fàcil i sempre hi ha gent per ajudar-te, per dir-te com ho has de fer i què no has de fer, em sentia bé, i vaig anar acumulant experiència.

(Congolès, 21 anys.)

Assumir responsabilitats dins la colla és quelcom que costa més que es doni a causa de les interrupcions en la participació ocasionades per la temporalitat laboral o els estudis, com exemplifica el cas d'aquest casteller africà:

[...] de moment no, com que vaig passar un any i mig quasi sense anar-hi; hi anava de vegades però no molt, com estava preparant el graduat no tenia temps, i, bueno, crec que estava arribant a aquell nivell de tenir càrrec però com que faltava molt no vaig poder arribar, però si ho torno a fer puc arribar a algun càrrec... si vaig ara sempre puc arribar a tenir un càrrec a la colla.

De fet, els motius principals per participar són de caire social i cultural, així com el plaer de passar-s'ho bé:

[...] principalment pels amics, la gent que conec que ho fan també i per tota la colla i també perquè m'agrada i també perquè no vull deixar de fer algo que em dona l'oportunitat de conèixer més Catalunya, perquè fem viatges, anem lluny a fer castells i puc conèixer més pobles d'aquí i això per mi és molt important. Perquè sempre que hi ha alguna actuació molt important, encara que no vaig als assajos, sempre hi estic, per participar i mostrar una mica que no ho he deixat, que estic aquí.

(Congolès, 21 anys.)

També hi ha qui, com el casteller colombià de 46 anys que participa també vivament en els Saballuts (renom de la colla de Sabadell) tot i portar-hi relativament poc temps,

d'una banda, assenyala altres aspectes esmentats anteriorment, com el fer palesa la responsabilitat compartida i el fet que qualsevol posició és important:

Empecé yendo a los ensayos... participando en la piña, apoyando un poco, ir conociendo la técnica y cómo se da el proceso de organización y la responsabilidad que hay [...]. Lo que he aprendido es que la responsabilidad es de todos y cualquier esfuerzo que haga la persona que esté más arriba o más abajo es importante, cualquier lugar que se ocupa en la *colla* es fundamental [...], cualquier posición en que me pongan me está bien.

Pel que fa al moment especial que més destaca aquest home d'ençà de la seva participació, esmenta una anècdota que expressa la importància de (re)conèixer el propi cos i les limitacions personals, així com el rebre suport davant de situacions adverses, encara que siguin aparentment petites:

A ver, nosotros en los ensayos hay una columna, entonces en la columna va trepando la gente, vamos haciendo un castillo paralelo a la columna y se va agarrando, entonces ahí medimos la resistencia y me hice mal, aquí cerca en la rodilla, hay un músculo que no se me había desarrollado, que no conozco, y entonces se me reventaron algunas venillas, fueron algunos vasos sanguíneos que se habían roto, entonces no pasa nada, es normal que puede pasar, por haber hecho fuerza. Algo interesante en esta *colla* en particular —no conozco las otras a nivel interno— es el afecto, hay bastante acogida, buen recibimiento, y se pasa bien a nivel de relaciones humanas con la gente...

(Colombià, 46 anys.)

Així, aquest casteller d'origen sud-americà subratlla de forma especial la qüestió emocional i afectiva, el caliu humà, un àmbit que darrerament s'està treballant força des de la geografia (Thien, 2005) i que és cabdal per entendre algunes dinàmiques participatives que transcendeixen el consum passiu i esdevenen plenament actives a nivell social però que poden anar fins i tot més enllà, ja que apareix un esperit col·lectiu que pot permetre tirar endavant empreses de caire molt divers:

Yo creo que es algo como casi mágico, algo a lo que te acercas y ya te sientes vinculado, o sea, fue el hecho de que me acerqué y me sentí vinculado. Igual que como hombre, igual que cualquiera, tienes la necesidad de participar en un grupo, en un grupo en el que hay buena acogida y relación con la gente, yo creo que es una de las razones. Hay una lectura que yo he hecho y es que todos participamos haciendo un esfuerzo colectivo por la

construcción de algo que al final nos satisface a todos y ese esfuerzo aparentemente no tiene ningún interés ni político ni monetario, y entiendo el aspecto de la cultura, que desde hace doscientos años se ha hecho y que en la época de la dictadura cómo se hizo, conocer historias de *colles* que empezaron a rivalizar políticamente entre ellas. Pero aquí en particular, concretamente la lectura que hago es que hay esa voluntad de participar, de hacer, construir y de aportar. Entonces me parece que sería simbólicamente muy hermoso que pudiéramos aplicar eso en empresas, en grandes empresas culturales o colectivas, si fuera así, que todos pusieran esfuerzo y que ese esfuerzo del más chico al más grande es importante, entonces eso me atrae, ese fenómeno que llevo conociendo, hay un espíritu interior de la gente que te lleva a participar, independientemente que hay un ambiente de afecto muy cordial, a mi me parece lindo...

La qüestió emocional i afectiva és també molt important a l'hora de fer castells en altres sentits. Una noia eslovaca de 22 anys comentava que amb el pas del temps, després d'haver estat fent pinya força temps, havia anat veient algunes de les dificultats que apareixen en el procés de tria de la persona més adequada per a les posicions més altes en les construccions. A més, com es pot copsar tot seguit, el testimoni d'aquesta noia és també un cas d'aparellament intercultural dins el món casteller, un exemple de com el vessant social i festiu és cabdal en la participació dels més joves:

—Jo vaig entrar a l'abril de 2004, vaig estar una setmana o dos i després vaig anar a la colla i fins després de l'estiu hi anava i em posava a pinya i actuacions i això, però encara no m'enterava, i amb la feina i amb la selectivitat estava molt enfeïnada, no tenia temps per a res, però ho estava passant molt bé. I res, després vaig tornar de l'estiu i vaig començar a anar als assajos per aprendre a pujar i això, al setembre, octubre o així; però clar, al novembre, a la segona quinzena es va acabar la temporada i ja està, i a l'acabar la temporada vaig aprendre a pujar una mica, ja fent columnes amb nens, i ja està, i després, al gener o febrer de 2005 vaig començar a fer proves a l'assaig i això, i a mitjans de 2005 vaig pujar per primera vegada, molt bé [...]; sí, m'agrada molt, però és que m'agrada tot, evidentment m'agrada molt pujar però també m'agrada estar a la pinya, el que no m'agrada és que a les colles, com que tothom vol pujar hi ha com una mica de tensió i de psicodrama perquè és que tothom vol pujar. I és que al final, evidentment també m'agrada pujar, però jo prefereixo que et diguin que no puges perquè no fas la mida o no ho fas bé i llavors no puges i no fas proves i tens assumit que no puges, però el que no m'agrada és que et fan fer moltes proves i al final no puges, és com: “mira el caramel! i ara no te'l dono”, però bueno, això va a part... no però molt bé, molt bé. I colles grans, nosaltres som una colla petita [...],

en una colla petita tothom que vulgui pujar doncs puja, en una colla gran és més complicat, hi ha molta tensió i psicodrama [riu] [...]. Conec a molta gent de moltes colles, perquè a mi el que m'agrada més és anar de festa, perquè sempre que hi ha una actuació important, abans, a la nit abans hi ha concertillo i festa i ho passem molt bé. I, evidentment, a les festes ve gent de moltes colles, de vegades hi ha torneig de futbol o torneig de bàsquet que dura dos dies i hi ha molta gent de moltes colles. I el meu company és dels Minyons de Terrassa, així que, i allà sí que es veu bastant això, que hi ha molta gent que vol pujar i és difícil.

—Us vau conèixer en el món casteller, llavors?

—Sí, però és una història molt llarga...

(Eslovaca, 22 anys.)

Les mostres d'aparellament dins el món casteller en general (i dins de les mateixes colles en particular) entre persones immigrades i autòctones poden ser considerades com una mostra d'una evolució positiva cap a una major integració social (i, potser, amalgamació i assimilació). Val a dir però que també hi ha parelles d'immigrants que participen en els castells tots dos membres i que, de vegades, el vincle amb el món casteller és diferent en un cas i altre (i ressalta de nou la importància del cos de cadascú en la participació):

—La teva dona hi participa?

—No, ja no, una mica, ja l'avorreix una mica després de tants i tants castells [...], vull dir que, a més, ella és molt baixeta i llavors tampoc tindria gaire lloc, perquè no arribaria a fer de crossa, per exemple, i pujar no li agrada i ella ha estat una mica més distant, però cadascú és cadascú.

(Argentí, 27 anys.)

De fet, en converses informals amb castellers joves i no tan joves, tant catalans com estrangers, es comenta que durant la temporada castellera la implicació en temps i esforç que requereixen algunes colles és tal que el fet que la parella sigui també castellera sovint facilita les coses, ja que entén millor l'assistència a múltiples assajos i les variades excursions de cap de setmana per participar en actuacions. És més, en els casos en què els castellers tenen fills, un pas més en el nivell d'implicació que també es dona és la participació d'una família sencera en la colla. Aquest és el cas, mostrat tot seguit, d'un italià de 44 anys que participa en els Castellers de Gràcia. Es tracta d'un testimoni que il·lustra l'evolució que es dona en la incorporació de diversos membres

d'una mateixa família en una colla i dels diversos rols i nivells d'implicació que pot tenir-hi cadascú:

El tema va ser gradual. Ara, com incorporació, com formar part del grup, el procés és bastant ràpid, perquè facis o no facis castells tu entres ja en el grup, et posis o no et posis a la pinya. Llavors al cap d'uns mesos diem que com a família estàs ja una mica incorporat, cadascú a la seva manera, la meua dona per exemple no es posa a la pinya: fa fotos, es posa a la paradeta quan es posa paradeta, coses d'aquestes, però no necessàriament has d'estar fent el castell. El meu fill mitjà va estar dos anys sense fer castells, perquè no volia, no l'interessava, llavors feia fotos, estava amb els nens, etc. I la meua filla petita era massa petita per fer qualsevol cosa. Vull dir que el procés depèn també de les ganes que tinguis [...]; en el nostre cas jo crec que va ser bastant ràpid, igual també per aquesta identificació amb el barri, aquestes xarxes positives que hi ha, llavors fa que no costi gaire sentir-te del grup [...]. I això, ja et dic, al cap de tres mesos o quatre ja t'hi fiques, hi ha gent que entra i ja es fica a tot [*riu*], normalment això és un procés que té una punta inicial i després va baixant en molts casos, hi ha com la lluna de mel inicial i després t'adones al cap d'un temps que això no pot ser, perquè acabes en res més que els castells, llavors baixa una mica la implicació. En el meu cas no, va ser gradual, gradual i constant, en el sentit que més o menys no ha anat canviant massa amb els anys. Jo per exemple, no he volgut ficar-me encara en la junta, perquè sé que vol dir ficar-me en una junta: vol dir reunions, un parell de reunions setmanals, vol dir que has d'estar pendent de moltes coses i per l'activitat que faig seria molt complicat, acabaria estressant-me moltíssim, no ho podria aguantar, llavors hem arribat a un equilibri que ens permet, diguem, ja et dic, és la gràcia dels castells també, que ens permeten modular la teua participació, el teu nivell d'implicació sense que això vulgui dir menys consideració per part del grup.

Val a dir que el fet que la implicació en una colla pugui arribar a ser molt alta en temps i funcions i que la dinàmica participativa pugui ser un xic absorbent si no es posen límits, fa que, segons diu aquest casteller d'origen italià, apareguin bromes sobre si la colla és una secta, fet que és desmentit pel fet que els càrrecs castellers són escollits democràticament:

[...] si fos una secta, no et permetria lo que et permet una colla castellera; a més en una secta no pots canviar el guru [*riu*] i en una colla castellera sí, cada any hi ha eleccions per veure qui s'elegeix, és democràtic, com a sistema [...]; cada any s'elegeix una

tècnica, una junta, hi ha debat, les assemblees de castells —no sé si has tingut el plaer d'estar-hi, en alguna assemblea d'associacions castelleres— són canyeres!

En aquest sentit, aquest casteller també parla de la vitalitat dins les colles en relació amb el món associatiu en general (ho compara amb l'ambient “mortuori” de les assemblees d'algunes grans ONG):

[...] les assemblees de castells són molt dinàmiques; o sigui, la gent parla, la gent critica, s'enfada. Si vas a una assemblea, per exemple jo he treballat per XXX XXX, és un mortuori, és un rotllo. O sigui, s'aproven els comptes, no se què, hi ha quatre gats, i tot perfecte; informe i s'ha acabat. I això, a la majoria d'entitats passa això, o sigui que hi ha una junta que els associats no saben ni què fa. En canvi, aquí no, lo més viu des del punt de vista associatiu del que jo he conegut, lo més viu és una colla de castells, perquè la gent, que són tots voluntaris, tots s'impliquen, tots volen ser ells, tots... volen dir no sé què, i bé, és la gràcia d'això. De vegades això porta a descontrol, es tracta després de tenir la sort de tenir gent que sigui capaç de portar el tema, però té molta gràcia, té molta dinàmica.

A més, aquest testimoni, quan parla dels moments més significatius de la participació castellera d'ell i la seva família, assenyala l'assoliment de grans fites castelleres per a la seva colla, com és fer un castell de gamma de vuit, i parla de les emocions viscudes dins la pinya quan els seus fills van pujar per primer cop al pom de dalt d'un castell i la satisfacció de veure'ls molt feliços un cop descarregat:

—A nivell d'experiències personals, et diré quan vam fer el primer quatre de vuit, descarregat; a nivell d'emocions personals; o la primera vegada que va pujar la meva filla o el meu fill, etcètera. Són moments que, ostres!, sempre fan gràcia a un pare [...]. Això també, com que vas amb família, si algun moment perds les ganes, els altres ja fan que les mantinguis [*riu*].

—Pots explicar una mica més sobre la primera vegada que van pujar els teus fills?

—[...] estan a la pinya, són moments macos, que tu dius, ostres!, està bé; i a més a més, estàs content perquè veus que el teu fill està content; quan un nen puja, com que és la cosa que més il·lusió li fa, saps que estarà molt content, que se sentirà super bé i que, bueno, és com quan treu un deu a l'escola; i està bé, bueno, és la sensació de pare, de “bé, tinc un fill feliç”. I això va ser pels tres [...], va ser als vuit anys els dos [primers fills] i en dos situacions similars, en una actuació mitjana, en un castell petit, eren un cinc de sis l'un i un

tres de sis l'altre; però després, a mesura que van pujant nivell hi ha més emoció, el primer castell de set, i quan són de vuit no parlem, ja, perquè en fem comptats cada any i sempre estàs patint. I la meva filla petita va començar molt d'hora, als quatre anys fent un pilar; té molta tendresa també el tema, quina cosa més petita que puja, i com que tota la família —és fa difícil d'explicar—, com que tota la família està al voltant d'això, és com dir, tenim un més que és de la colla, un més que està en això. I ja et dic, és diferent; a més aquestes emocions canvien segons estiguis a dins... o que estiguis a fora; una mare que es queda fora mirant a la filla o el fill té un altre tipus d'emocions que són més forts, tan abans, com durant, com després. En canvi, un que està a dins, participa en la feina, estàs per la feina, treu emotivitat al tema, no pateixes tant, a lo millor no et sents tan alliberat després; va bé, estàs content, però no amb aquells salts emocionals tan forts, a nivell d'emotivitat, que això ho tenen, estar dins d'un castell no és el mateix que estar-hi a fora, ho vius d'una forma molt diferent...

(Italià, 44 anys.)

Els que són considerats com a moments àlgids són il·lustratius de quelcom, però cal també tenir en compte visions més globals al voltant del fet casteller. El següent apartat està dedicat a una de les qüestions més rellevants en general: la contribució a la integració social com a possible característica del fet casteller.

4.6. Món casteller i integració social. Un compromís estable?

Tal i com es plantejava al **capítol 2**, hi ha diferents tipus d'integració. En les properes pàgines es focalitza en els processos d'integració social, és a dir, aquella que s'esdevé quan la llibertat i els patrons de benestar social es combinen i és possible la capacitat de participació en la societat civil.

Com deia el polítòleg Rainer Bauböck, aquesta participació requereix, d'una banda, un benestar mínim bàsic per a tothom en termes d'ingressos econòmics, educació i habitatge; d'altra banda, l'absència d'unes relacions de total dependència a la família o al lloc de treball, i, finalment, una esfera comuna de vida pública, sense segregacions ni guetos. Altres autors també han relacionat la integració social amb la solidaritat, el món de la vida i l'ajuda mútua.

Com es podrà copsar en aquest apartat, els cops de mà estan a l'ordre del dia dins les colles castelleres, i els nouvinguts també en reben i en donen. En canvi, els “cops de falç”, entesos com expressions de lluita col·lectiva, es troben circumscrits en general a les competicions i rivalitats entre colles castelleres, gairebé sempre amb *fair play*. Val a dir que els vincles entre el món casteller i un altre vessant del “cop de falç” com és la lluita col·lectiva en defensa de la identitat catalana, també apareixen en algunes entrevistes, però potser caldria escriure un altre llibre específic sobre aquesta qüestió per aprofundir-hi més.

En les intervencions d'una castellera eslovaca, un casteller australià i un casteller italià, apareixen exemples concrets de com han rebut cops de mà i n'han donat dins de les seves colles, i com consideren que la participació en el món casteller pot ajudar a la integració dels immigrants a Catalunya.

En el primer cas, se sintetitzen molts dels factors clau que apareixen com a il·lustratius de dinàmiques integradores de les colles, com ara: 1) les altes probabilitats d'aprenentatge ràpid de la llengua catalana i dels trets característics principals de la cultura del país; 2) conèixer in situ la geografia del país a través de les actuacions en diverses localitats; 3) trobar un ambient on conviuen diverses generacions; 4) la simpatia que es respira entre la gent; 5) la rica vida social i lúdica que permet; així com 6) l'ajuda que es pot rebre, per exemple, a l'hora de trobar feina o resoldre qüestions burocràtiques:

[...] si vols conèixer gent vés a alguna colla [castellera], perquè segur que coneixeràs gent; això és lo maco, que als castells poden participar tots: nens, joves, adults, avis, tothom. Llavors depèn del que t'interessa, pots trobar gent de tot i de totes les edats, i això sí que és lo maco per mi dels castells, tothom té un lloc dins de la colla [...].

A Catalunya si no vols parlar català no el parles, perquè tothom parla castellà, o tothom més o menys, però dins les colles castelleres doncs la majoria de la gent parla català sempre, tota la vida, i és molt curiós perquè tenim un noi que és de Ghana, d'Àfrica, i va entrar fa poquet i ja parla català [*riu*]; ell parlava castellà abans, però ara com que està amb nosaltres, tota l'estona parla català, [...]; la gent és molt simpàtica, t'ho explica tot, no només sobre castells, sinó sobre Catalunya i la cultura i tradicions, i després sempre surts, sempre hi ha alguna cosa a fer, i ara sortim i després anem a sopar tots i, saps, després ja comences a conèixer la gent, les actuacions; i a més les actuacions són

sempre a un lloc diferent i així pots conèixer quasi tota Catalunya, perquè vas d'un lloc a un altre cada cap de setmana quasi [...]. Em van ajudar a fer tots els papers per la universitat, de la selectivitat, per empadronar-me, a anar a l'Ajuntament, sí, sí, i, a més, com que dins una colla castellera hi ha de tot, o sigui: hi ha gent que treballa d'administrativa, hi ha gent que treballa amb nens, hi ha gent que treballa a bars, a carnisseries, hi ha de tot; llavors sempre hi ha algú que et pot ajudar en el que necessites, és fàcil, està molt bé, i si busques feina fins i tot pots preguntar a la gent de la colla: "ei, que busco feina", i segurament que hi ha algú que necessita o sap d'alguna persona que necessita, segurament.

(Eslovaca, 22 anys.)

L'home australià que participa en els Castellers de Vilafranca del Penedès també mostra com a factors clau, en l'aparició de dinàmiques d'integració social a les colles castelleres, el fet que aquestes esdevenen escoles d'idiomes *de facto*, la possibilitat de conèixer centenars de persones ben diverses, així com la possibilitat de rebre cops de mà per trobar feina, en seu cas en el ram de la jardineria i l'arquitectura paisatgista.

I pel que fa a l'italià, també destaca, com una altra expressió del sisè factor assenyalat més amunt, l'ajuda mútua existent dins de les colles en moments de dificultat o per la realització de tasques quotidianes de forma compartida, com el suport en cas de mudança de llar o bé a l'hora de tenir cura de fills i filles o de portar-los a l'escola.

Altres entrevistats, tot i que no havien rebut encara cap ajut concret (cap cop de mà), mostraven de forma clara com la participació en el món casteller per a ells comportava avançar força en el seu camí cap a la integració a Catalunya, especialment en l'àmbit social (conèixer gent i realitzar activitats de lleure), cultural (saber més sobre la història, la geografia i la cultura catalana) i lingüístic (aprendre català i castellà). Cap dels tres casos següents no ha necessitat demanar ni rebre ajuda per trobar feina ni per resoldre qüestions burocràtiques, però saben que si cal poden comptar-hi:

Cierto, tengo un grupo de amigos interesante, gente de mucha calidad, de diferentes profesiones, me parece gente sana, gente muy bella, y desde ese punto de vista me parece interesante... Un grupo de gente que nos vemos un par de veces por semana, en cada actuación y que nos podemos ir a tomar una cerveza o a comer algo, intercambiar alguna experiencia que otra [...]. En el aspecto cultural me permite conocer un poco

Barcelona y su historia, cómo ha sido el proceso de desarrollo cultural aquí [...]; se habla sólo catalán, es algo interesante, yo lo comprendo, me cuesta hablarlo, no he tenido la oportunidad de estudiarlo, mi proyecto este año era estudiar, hacer un curso de catalán y aprovechar este espacio que es la *colla* para poder interactuar en catalán.

(Colombià, 46 anys.)

[...] perquè m'ha facilitat d'aprendre més ràpid a parlar català i també m'ha facilitat de relacionar-me una mica més amb la gent d'aquí i crec que a partir d'això he anat coneixent molta gent i he anat canviant d'activitats. Per exemple, ara faig música perquè una noia que conec que fa música em va deixar entrar dintre del seu Cor i això per mi és molt positiu, perquè conec molta gent i cada vegada acabo fent una cosa més... [...] Sempre m'han dit que si necessito ajuda puc preguntar però de moment no he demanat molta ajuda, per buscar feina sempre ho he fet jo mateix, però sempre m'han preguntat si tinc feina o estic buscant i crec que si per exemple no tinc feina i pregunto a un amic de castellers, sí que em pot ajudar, però de moment encara no ho he fet.

(Congolès, 21 anys.)

Quan vaig arribar a Catalunya volia començar a aprendre català, porque si estoy en una ciudad extraña, en un país extraño, no me gusta incomodar a las personas nativas que estan en su país, así que intento hablar como ellos hablan, así que aparte de aprender una mica de català, pues conocer a los vilafranquinos. [...] els castellers de Vilafranca em sembla que contribueixen molt a la integració d'aquesta part d'Espanya, a Catalunya en si [...]; aquí en los Castellers de Vilafranca conozco mucha gente de todo nivel económico y clase social, y me agrada estar con ellos porque por cada calle que paso me encuentro con alguno de los castellers.

(Equatorià, 39 anys.)

En el cas dels estudiants que arriben a Catalunya amb el programa Erasmus per establir-s'hi durant un any, el fet de sortir del cercle universitari, conèixer el país on estan, aprendre les llengües catalana i castellana i trobar el caliu d'una mena de família adoptiva són els principals factors assenyalats quan se'ls pregunta pel paper integrador dels castells. Aquest actuar com un substitutiú de la família d'origen seria un setè factor que explicaria el paper de les colles com a espais d'integració social:

Sí, és que lo que fas als castellers t'ajuden molt, i la gent t'expliquen els castellers i fas castells i pots parlar en català, i la gent fan "que bien!, que bien!" i te parlen i estan molt

felices perquè t'interesses molt per la cultura, això sí que m'ajudava molt per després també parlar amb altra gent que no coneixies abans, és un bon inici per a la conversación, y también para la cultura claro, siempre el pa amb tomàquet i también parlar el català, y también muchas cosas que no son de mi vida diaria y que seguro que me ayudan [...]. Per a mi era com una cosa molt importanta para sentirme bien, era como la familia, una familia donde siempre puedes ir, siempre hay gente con quien puedes hablar, muy amables y todo [...]. En general la gent catalana que yo he encontrado no son molt obertes, de manera que a mi no hi ha molta gent que me ha dicho, bueno, si quieres vamos a tomar algo o vamos a beber un café, això no lo fan, es increíble, no lo hacen; tampoco te dicen, vamos a hacer una cena en mi casa y luego salimos, nunca lo hemos hecho, això me parece que es un poco la cultura catalana o també es la frontera entre estás aquí por diez meses y nosotros vivimos aquí; con los Erasmus siempre estás aquí y haces cosas, da igual si es en mi casa y haces una cena, estás juntos, claro, si eres nuevo en un país e intentas integrarte ya hay los grupos formados y es molt difícil entrar en una sociedad donde ya hay los grupos formados, pero en los castells tienes mucha suerte porque ahí cambian bastante las cosas y ellos estan acostumbrados a que hay nueva gent y son mucho más flexibles que la gent normal que encuentras en la universidad.

(Luxemburguès, 23 anys.)

L'acolliment de caire familiar és quelcom que també assenyalava un nord-americà que participa en els Capgrossos de Mataró i que va ser entrevistat pel número 110 de la revista local *Mataró Report* publicat el juny de 2006: “Per ell, la colla mataronina va ser una ‘segona família’ quan s’hi va incorporar”.

Un cas diferent dels anteriors és el noi argentí descendent de catalans, ja que aporta un vuitè factor que pot ser considerat rellevant per a la integració i que es pot detectar en les colles. Per a ell, participar en el món casteller també el va ajudar a conèixer més Catalunya i integrar-s’hi des d’un punt de vista més relacionat amb la recerca de les seves arrels familiars i de “l’essència catalana”:

Segur, perquè de fet jo buscant les meves arrels a Barcelona, lamentablement costa una mica trobar l’essència catalana [*somriure*], per dir-ho d’alguna manera, i llavors és un dels llocs en els que més m’he sentit coneixent Catalunya i, a part, és un grup molt maco i clar, estant en un grup i amb una participació així, sempre et motiva més. [...] Estàs més a gust, és un grup; els castells són l’essència del treball en grup, de la unitat,

del que el tot és més que la suma de les parts, i això és el que m'agrada dels castells i això es reflecteix en la relació.

(Argentí, 27 anys.)

De fet aquest cas fa pensar en el possible vincle que hi pugui haver per algunes persones entre la integració social i la qüestió nacional catalana. Com ja s'ha apuntat més amunt, aquesta és una temàtica prou complexa i que requeriria un estudi més detallat, però aquí es pot assenyalar que s'ha copsat la dificultat que tenen alguns nousvinguts per entendre la particularitat de la situació de Catalunya pel que fa a la identitat nacional.

Finalment, l'excepció que sembla confirmar la regla és un immigrant d'origen francès que participa en els Castellers de Gràcia. Per aquest entrevistat les colles castelleres no destaquen per facilitar la integració, tot i que reconeix que participar-hi ajuda a conèixer gent diversa i aprendre català (factors que, de fet, sovint són associats als processos d'integració, però que aquesta persona considera que no hi tenen a veure):

—No, el que em va ajudar molt és anar a les biblioteques, en els grups de conversa, exposicions i tot tipus de tallers, això sí. El món casteller no em va ajudar a integrar-me però sí que em va ajudar a parlar cada cop més el català...

—A la integració, llavors, per què no?

—Perquè ja estava integrat, de totes maneres [...] integrat i desintegrat, o sigui jo sóc un solitari, sobretot; doncs, integrat en el meu cas és sempre més o menys, de tant en tant [...]. Normalment hi ha dos assajos, que són més o menys dos hores cada cop, ahir no vaig anar perquè no vaig poder, però normalment vaig als dos i doncs, quatre hores més o menys [...]. No importa conèixer molta gent, sinó trobar el seu lloc. Integració, sí, val, però per a mi la integració és una qüestió molt personal, molt més que sistemes o entitats per facilitar-la, jo crec que és la persona que importa, molt més que el nivell col·lectiu, cadascú s'ha d'integrar amb el seu caràcter propi i la seva identitat pròpia, sense renunciar a la seva identitat, perquè seria molt dolent per a les persones i per als altres també. Perquè si no, com ens podem enriquir els uns als altres si deixem de ser nosaltres mateixos? Jo sóc una mica extremista d'aquesta idea, cadascú ha de ser ell mateix. I si hi ha gent que no està d'acord, no passa res. Si hi ha algun conflicte per aquest motiu, llavors s'ha de solucionar el conflicte, però evitar-lo no.

(Francès, 40 anys.)

4.7. Passos individuals. Relació amb altres estrangers dins del món casteller

Una forma de saber si la participació d'immigrants estrangers en una organització o moviment social és un procés que ajuda a la integració, condueix a l'assimilació i/o està relacionat amb altres formes d'incorporació és esbrinar si els estrangers que participen en aquesta organització tenen relació amb altres persones de la mateixa nacionalitat, origen geogràfic o grup ètnic. En aquest sentit, és interessant saber si l'entrada en una organització com les colles castelleres obeeix a una estratègia col·lectiva o si més aviat es tracta de passos que es fan de forma individual.

Entre les persones entrevistades n'hi ha unes quantes que coneixen o tenen relació amb altres persones del mateix origen que participen en el món casteller i alguns n'han sentit a parlar, però no en coneixen personalment:

No, ara mateix no, però abans a Sant Cugat també hi havia una altra noia d'Eslovàquia que estava fent d'*au pair* a Sant Cugat i anava a la colla, però després va marxar, jo no la vaig arribar a conèixer. Em van dir: "ah, doncs hi havia una altra noia d'Eslovàquia aquí abans". Després conec una noia de la República Txeca [...]: ella va amb Castellers de Cornellà, viu a Vilafranca però està entremig de Castellers de Cornellà i Castellers de Vilafranca; és que el seu company és de Cornellà, però ella viu a Vilafranca.

(Eslovaca, 22 anys.)

Ara bé, gairebé cap dels entrevistats no ha entrat en el món casteller gràcies a un altre estranger del mateix origen (només una holandesa va entrar gràcies a un luxemburguès) i, en general, tenen poca relació amb altres castellers de la seva mateixa nacionalitat, origen geogràfic o origen ètnic. És el cas d'un casteller colombià de 46 anys, que diu que sí que hi ha alguns altres immigrants llatinoamericans o d'altres orígens (africans o asiàtics) en algunes colles, però que no s'hi ha acostat a parlar gaire, excepte amb una dona argentina de la seva colla, i assenyala la importància de les migracions internes a Espanya en la conformació de la seva colla:

No me he preocupado en saber las nacionalidades, de saber si hay muchos de aquí o de allá. Sí que he reconocido que hay muchos que han sido inmigrantes nacionales internos, gente que venía de Andalucía, algunos que han llegado de Huesca aquí, gente

que no eran de Cataluña sino que llegaron y se han vinculado a la colla, están vinculados desde hace bastantes añitos y es bastante interesante que es gente muy catalana a pesar de no haber nacido aquí, que manejan bien el catalán, que están muy vinculados y que se sienten pertenecientes a la identidad de Cataluña, eso me llama la atención, que sería interesante conocer ese proceso...

(Colombià, 46 anys.)

Tot i així, aquesta tendència podria començar a canviar amb el pas del temps i podria augmentar el boca-orella entre immigrants estrangers, segons es desprèn d'aquest mateix testimoni:

[...] hay otros compañeros que he invitado, que somos amigos, me invitan a reuniones y entonces digo que no puedo, “estoy en una *colla*”, voy y los invito; van, miran y se han vinculado, aquí se vinculó un compañero, que estuvo como tres o cuatro meses en la *colla*, y se ha ido a Palma de Mallorca porque allá tuvo más oportunidades de trabajo, entonces por esas razones se fue, y está allá, pero los otros compañeros sí que vienen y se interesan, ha sido llamativo e interesante hasta ahora...

(Colombià, 46 anys.)

Tanmateix, com assenyala Bauböck, per a la integració social i la participació cívica és condició necessària, encara que no suficient, una certa estabilitat laboral i condicions d'habitatge dignes. I això, de moment, no està a l'abast de tothom.

Un altre aspecte interessant que reforça la idea que la participació en colles castelleres acostuma a requerir una aposta individual (més que una decisió col·lectiva d'un grup ètnic o nacional) i un voler tenir una vida social diferent de la del país d'origen és el rebuig que tenen alguns castellers a vincular-se a associacions formades només per gent del seu mateix origen:

No, a cap associació. Una mica ens volíem distanciar d'això també, no és que ho rebutgem, però no ens interessa apropar-nos, perquè el nostre projecte aquí és més per apropar-nos al nostre costat català. Mantenim contacte amb molts argentins, no és una cosa que fugim, però no és una cosa que busquem especialment.

(Argentí, 27 anys.)

Ai no!, jo sóc francès però si he vingut aquí no és per trobar-me amb francesos. De tant en tant, molt bé, però no; he vingut aquí per viure aquí, amb gent d'aquí i de fora, però sobretot no de França. Si em trobo un francès o una francesa que m'agrada, perfecte, però tampoc estic buscant francesos. He conegut a gent francesa que viu aquí i que busca els francesos de Barcelona, jo no ho entenc; si estàs buscant a la gent francesa, per què viure aquí i no a França? No ho sé.

(Francès, 40 anys.)

No, ho evito. Porto els fills a l'escola italiana, estudien a l'escola italiana. S'ha de dir que els italians tenen pocs vincles entre ells, no sé si existeix... No he tingut necessitat, sempre ho he evitat una mica, després acabes en el cercle aquell tancat. Vaig tenir l'experiència d'estar al Brasil i vaig conèixer els cercles aquells en plan tancats que portaven trenta anys allà i que tenien una idea del seu país de feia trenta anys, és al·lucinant, et parlaven de política com si encara estigués Togliatti i Berlinger, i llavors ho evito... Clar, tu tens les teves arrels i les mantens, però per la teva banda.

(Italià, 44 anys.)

Sembla doncs que generar noves adhesions personals és una de les virtuts del món casteller. Ara bé, si es tracta d'un pas individual, es concreta en una implicació que requereix màxima fidelitat o que permet fer-li de vegades el salt?

4.8. Participacions socials simultànies al fet casteller

Com s'ha apuntat més amunt, la participació en el món casteller sovint és força intensa i, especialment durant la temporada, agafa molt temps de les hores de lleure. Això fa que sigui difícil combinar-la amb el vincle amb altres organitzacions o moviments de cap mena, tal i com assenyalen alguns entrevistats:

Quería hacerlo, en Ingenieros sin Fronteras, pero no eran muy hospitalables así que no lo hice. He hecho un poco de música, pero no algo fijo, he hecho un poco de todo, pero ninguna otra asociación, los castellers necesitan bastante tiempo, tenemos que estar mucho tiempo así que ya basta.

(Luxemburguès, 23 anys.)

No, no, fer castells ja ens porta gairebé tot el cap de setmana, no queda per gaire cosa més.

(Argentí, 27 anys.)

D'altra banda, a més hi ha qui mostra les limitacions horàries dels castellers que treballen en feines temporals i amb una certa precarietat laboral (habitual en moltes feines en bars o restaurants i en altres àmbits del sector serveis), fet que dificulta assumir algunes responsabilitats de gestió dins la colla:

[...] l'any passat vaig estar amb la canalla, però em va anar fatal amb la feina perquè ells començaven a les vuit [del vespre] puntuals i jo a les vuit plegava i llavors anava corrents, no podia venir a les reunions perquè era els dijous a les nou [del vespre] i jo treballava, treballava fins les dotze, i al final com que no m'enterava de res doncs ho vaig deixar perquè no tenia sentit, però estava amb la canalla.

(Eslovaca, 22 anys.)

Entre els pocs casos en què sí que participen o han participat a Catalunya en altres entitats, com s'ha apuntat abans, no hi ha cap entrevistat que ho faci en associacions d'immigrants del seu mateix origen radicades a Catalunya (només un havia estat vinculat amb una d'Astúries). Una castellera alemanya participa en una associació de parlants d'esperanto (com ja feia al seu país d'origen), un francès participa en grups de conversa en biblioteques, un italià havia participat en ONG de cooperació al desenvolupament, un colombià està vinculat a entitats de suport als refugiats polítics i una eslovaca a diverses ONG d'educació en el lleure.

És a dir, sí que és possible compaginar la participació en el món casteller amb realitzar activitats en altres associacions, però el fet que això s'acabi produint o no depèn molt del moment vital de cadascú i, sobretot, del temps disponible. El bastir castells requereix molta dedicació, especialment durant la temporada, i segons les condicions laborals i les responsabilitats exercides en l'àmbit familiar, resulta possible o no compaginar-ho amb altres participacions en altres entitats de la societat civil.

Una altra qüestió per explorar en aquest apartat és fins a quin punt l'experiència participativa en el món casteller va associada amb altres experiències en altres manifestacions de la cultura popular catalana. De les entrevistes realitzades es desprèn

en general que el món casteller és prou gran en si mateix per poder viure una vida associativa plena i autònoma, però en alguns casos hi ha un vincle tangencial amb altres activitats culturals populars catalanes, com diables, gegants, capgrossos, bastoners i cavalcades de Reis (val a dir que la sardana no sembla tenir gaire èxit entre la gent vinguda d'altres contrades):

No, però ho volia fer, participar en l'activitat dels dracs, però no sé, m'agrada més castells i no he canviat, podria decidir canviar algo però encara no he canviat, potser més tard podria; però sí que vaig fer pels Reis, vaig participar a la cavalcada, doncs, això sí que ho vaig fer, però només una vegada..., vaig fer d'ajudant del rei negre, de patge.

(Congolès, 21 anys.)

[...] a una colla habitualment tothom parla català i llavors tothom et parla català, i a part d'això sempre quan hi ha coses i festes i actuacions; bueno sempre no, però sí moltes vegades, hi ha gegants i capgrossos, quan hi ha festa major hi ha cercavila i llavors es barreja amb tota la cultura popular de Catalunya i t'expliquen: "això és això i això és lo altre", i és guai.

(Eslovaca, 22 anys.)

Jo diria que com els castells és impossible. Hi ha vàries coses de la cultura catalana en les que podria haver participat, però que em fan gràcia com els castells no n'hi ha cap. És a dir, a mi per exemple la sardana no m'agrada; bueno, sí, està bé, però no és una cosa que m'hi posaria. Suposo que els que són realment catalans —i crec que aquí està la diferència— li troben la gràcia, suposo que li troben la gràcia, però per a un de fora, no, costa més. En canvi et poses en els castells perquè t'agrada, és més fàcil que t'agradi, perquè impacta més, té uns elements i té uns atractius superiors. I, a més, no fa falta que t'hi posis per ser cultura catalana, perquè a lo millor, com que no sóc fan de posar-me en el tema cultural, a lo millor no m'hagués ficat. Si ens hem ficat és perquè ens agradava, ens agradava el fet en si; en canvi, sí que és veritat que molts companys de colla s'hi fiquen en aquest tipus de cosa perquè ho senten com un fet cultural propi i llavors estan molt ficats en els aspectes, diguem lo que és el fet cultural català, tot i que jo diria que la majoria de la gent que hi està, si aguanta, en el fons ha d'haver alguna cosa més, perquè tu aguantas un any, dos anys, però estar-s'hi set o vuit anys fent-ho és que ha d'haver-hi un estímul més que dir que això és cultura.

(Italià, 44 anys.)

A la llum d'aquests comentaris pot ser útil recordar, com feia el folklorista Joan Soler Amigó, que el naixement de la sardana va ser fruit d'una renovació de danses més antigues que durant el segle XIX van anar perdent atractiu popular i que, com el cas del contrapàs, van esdevenir relíquies del passat. Necessita la sardana canvis per adaptar-se al segle XXI? En diverses trobades s'ha parlat de la possibilitat de renovar la sardana i s'han donat algunes passes en aquest sentit, però caldria estudiar en detall que està passant amb la que es va dir que era la dansa més bella de les que es fan i es desfan. Pot tenir a veure amb la immersió en la societat de l'espectacle? En altres estudis caldrà veure quina és l'actitud de la població immigrada estrangera en general cap a aquesta dansa i si hi participen de forma significativa, en comparació amb els castells o altres manifestacions culturals amb un cert èxit entre els nouvinguts, com les corals.

4.9. Conflictes, problemes de convivència i riscos *versus* fraternitat i solucions democràtiques

Els conflictes i els problemes formen part de qualsevol grup humà, la qüestió és saber quins són els més freqüents i fins a quin punt són significatius. En el món casteller, en general, es parla molt més de cooperació, ajuda mútua i solidaritat que no pas de conflicte. Va costar que els entrevistats parlessin de conflictes o problemes, quan se'ls preguntava explícitament sobre aquesta qüestió. Ara bé, que se'n parli poc no vol dir que no existeixin.

Ara bé, els castells d'avui estan situats en el planeta desbocat que ha descrit el sociòleg Anthony Giddens arran de la deriva global viscuda amb el canvi de segle, ple de riscos i d'incerteses, que alhora que el poden fer atractiu pel que té d'imprevisible com a generador de novetats constants, també pot donar lloc a diverses pors relacionades amb una certa sensació de manca de seguretat (real o imaginària).

Així doncs, el món casteller s'ha beneficiat de l'atracció pel risc entre certs sectors socials més aviat juvenils, però també està patint recentment l'obsessió per la seguretat entre altres sectors socials i institucionals. Això pot portar a algunes problemàtiques internes dins les colles.

Els processos de tria de les persones més adequades per pujar a posicions més altes en el castell poden portar a discussions que s'assemblarien a les dificultats que sorgeixen de vegades en els esports d'equip entre titulars i suplents:

—No ho sé, no hi ha cap conflicte; és com sempre, quan hi ha molta gent en un lloc petit, evidentment no et cau tothom bé, vull dir que, però conflictes en general no crec que hi hagi, s'està molt bé.

—Abans em parlaves de problemes a l'hora de pujar.

—Ah, pujar és guai, tothom vol pujar..., és que pujar va de mides, si una persona és molt alta evidentment té assumit que no pujarà perquè és massa alta, llavors té una altra funció, farà de primeres mans, de vent, que és igual d'important, però el que passa... jo també reconec que a mi també m'agrada i que si jo puc pujar, també vull pujar, però si no puc prefereixo l'objectiu de la colla que no pas el meu, però això és res, són problemes teus personals, tu vols una cosa que potser no pots tenir.

(Eslovaca, 22 anys.)

Tanmateix, en aquest cas les diferències generacionals existents entre els castellers poden marcar una diferència pel que fa al risc. En aquest sentit, el testimoni d'un casteller italià de 44 anys, pare de dues nenes i un nen que fan castells a la mateixa colla, és il·lustratiu d'un aspecte clau del procés participatiu, la diferència de criteri entre els castellers que tenen fills fent d'enxanetes, aixecadors o dosos i els castellers que no en n'hi tenen. Aquest fet pot ser especialment rellevant a l'hora de decidir quin tipus de construccions realitzar i quines mesures de seguretat prendre. En aquest sentit, la minimització de riscos i la gestió de conflictes recau sovint en la comissió tècnica de la colla, i els pares sovint hi volen dir la seva. De fet, el caràcter familiar de les colles és un dels seus atractius, com s'ha dit repetidament. Val a dir que, com diuen altres entrevistats, les satisfaccions, els aprenentatges i les alegries assolides, tant per adults com per vailets, superen els problemes i les dificultats:

És que això del perill, això dels riscos, depèn sempre de qui i de com estiguis visquent el tema. Clar, un casteller que té fills que pugen t'ho pintarà d'una manera, un que no pugen d'una altra manera, i una tercera manera un que no és ni casteller. Una cosa evident: que no hi hagi risc és una mentida, caure d'un quatre de vuit té un cert risc [...] però és assumible, jo crec que és assumible, sobretot si dins de la colla i la [comissió]

tècnica són gent amb sentit comú. De fet la relació entre pares i tècnica és molt important, perquè tu deixes pujar els teus fills si veus que el tio que els fa pujar sap el que es fa... o sigui, que els pares estem molt atents a veure quines decisions pren la gent, de quina manera es porta el castell i, això, el casteller normal de vegades no ho percebeix; això, els que som pares tenim una altra manera de sentir-ho i, tot i així, és veritat, hi ha nens. Per què? Perquè el risc és assumible. És quasi el mateix risc que si anem en bicicleta pels carrers o no ho sé..., si pots assumir aquell risc, doncs pots assumir aquest. Per què? Doncs perquè creus que val la pena, la gent t'ho dirà, perquè veus que els teus fills estan en un ambient maco, en un ambient sa, que estan acompanyats d'altres nens, que juguen amb altres nens, que tenen amics, que s'acostumen a fer, això no es diu massa, però, s'acostumen a fer coses jugant però en sèrio; perquè un quatre de vuit va en sèrio, o sigui, el que passa és que no passa res però és un quatre de vuit, que té feina al darrere, i això, poc a poc el nen això ho acaba també assumint i aprenent. Equival a una feina que es fa en sèrio entre tots, o sigui, és una activitat lúdica però és una activitat sèria, té uns objectius, i no vol dir que si et fas enrere es cau el món, però tothom està treballant per uns objectius i el nen a poc a poc ho va aprenent, va assumint responsabilitats [...]. I a més a més, la gràcia que té és que és una de les poques activitats que pot fer tota la família junts, amb implicació de tota la família més o menys, o amb nivells similars, i a més a més en sèrio, o sigui, que difícilment tu trobes això, tu pots portar el nen al bàsquet i acompanyar-lo als partits però tu seràs l'espectador i ell juga el partit, em costa molt trobar una activitat que hi pugui haver un fenomen d'aquests, té molta gràcia... una família es troba molt còmoda així, és una experiència molt maca, molt positiva, aquesta barreja, grans i petits, també ajuda els nens a madurar, si l'ambient és sa.

En tractar-se d'estructures democràtiques, en el cas de sorgir algun conflicte hi ha mecanismes establerts per resoldre els conflictes dins les colles:

[...] conflictes, no [...], passes per moments millors i pitjors. O sigui, en els moments en què canvis un cap de colla o quan acaba una junta, si una temporada no ha anat tan bé poden haver-hi queixes, però des del punt de vista així com conflicte, no et diria. Ara, tot i així, si hi hagués hagut conflictes forts, com que no és una secta, tampoc no és tan difícil desvincular-se; en el fons, si en algun moment realment descobreixes que no et trobes bé, dius "bueno, saps què? que millor em quedo a casa"; però no, no diria com conflicte. Clar, després hi ha els debats, en el moment que s'escolleix cap de colla tu estàs més per una fórmula i un altre pot estar en canvi apoiant una altra solució, però sempre en la dinàmica del que és una associació que té un funcionament democràtic.

En aquest sentit, alguns temes de discussió força habituals estan relacionats amb quina és l'ambició dels castells que es volen assolir i quins són els riscos assumibles:

Home, quan estàs en una colla, sobretot, per exemple, l'any passat que vam passar de ser colla de set a colla de vuit, el tema principal és conjugar —aviam si t'ho explico bé—, conjugar l'anar assolint objectius, és a dir, anar avançant com a colla castellera fent castells, conjugar-ho amb la seguretat. I clar, aquesta conjugació de factors és el *quid* al voltant del qual giren els debats de les colles amb els tècnics, perquè potser hi haurà un cap de colla que és més llançat i llavors en els assajos i les actuacions apreta més els castells, agafant més riscos, i els que en canvi intenten, si avancen, tancant, assegurant sempre més, i llavors, sempre dins les colles hi ha gent que ho veu més d'una manera o d'una altra i llavors tiren perquè el cap de colla que s'esculli tingui aquesta línia, o un altre cap de colla amb una altra línia, o que aquest mateix cap de colla —de vegades només es presenta un— agafi una línia o una altra. Llavors hi ha debats sobre això: “és que no, això no ho hauríem d'haver-ho tirat, aquest castell, perquè no l'havíem assajat prou”. Aquest tipus de debats, aquest fet és el que més es debat dins d'una colla, és evident que sempre hi haurà un sector més conservador; normalment els pares són el sector conservador [*riu*] [...], normalment, el cap de colla el que intenta és obtenir una síntesi, una mica de seny, no deixar-se portar ni per uns ni per altres, tenir el seu propi criteri, treballar amb criteri.

(Italià, 44 anys.)

Tot i negar l'existència de conflictes, hi ha qui parla d'alguns problemes de relació social i comunicació, així com l'existència de petits grups dins la colla que no sempre s'entenen bé. El factor temps d'estada en la colla, com en molts altres grups humans, és percebut com quelcom que cal tenir en compte a l'hora d'establir-hi relacions. Segons aquest entrevistat, la solució dels problemes que puguin sorgir passa pel respecte, entès com la base necessària per assolir l'enteniment que cal per bastir castells:

—[...] si no hi ha respecte no podem fer castells perquè no ens podem entendre; hi hauria problemes d'enteniment. El respecte fa que tot funcioni bé.

—Dius que no hi ha conflictes, però alguna problemàtica que hagi viscut?

—Sempre hi ha problemes, sí, però és una minoria. Per exemple, hi fa molt temps que estic allà dins, no molt més que altres, però hi ha gent nova també que només hi és des de fa un any i mig. I jo, com que sé molt més, quan veig que aquesta gent comença a fer

problemes he intentat fer-los entendre que jo fa molt de temps queestic aquí i mai he tingut problemes amb ningú i això fa que hi hagi també un respecte “perquè tu no ets nou, fa molts anys que estàs i t’hem de respectar una mica”. És una mica això, jo quan veig un conflicte sempre reaccio positivament, amb calma, perquè sé que hi ha molta gent així, i si tu reacciones com tu reacciones no trauràs cap resultat positiu.

—A quins problemes et refereixes concretament?

—Problemes de comunicació. Hi ha gent que intenta crear un grup dins del grup, que només parlen junts, conversen junts i obliden que hi ha altra gent, i això per a mi no m’agrada. Que una persona tingui por de tu, de parlar amb tu, això em fa sempre sentir una mica estrany, però com que parlo amb molta més gent que aquesta minoria, no m’afecta tant, però sé que és un problema també dins del grup, perquè jo crec que tothom ha de parlar el que sigui perquè ho fem junts i per això és diu una colla i per això també fem una pinya, perquè ho fem tot junts i hi ha d’haver un respecte i una comunicació positiva de part de tothom.

(Congolès, 21 anys.)

Finalment, dos dels entrevistats parlen més aviat de conflictes i rivalitats històriques entre les colles de Valls com l’excepció que confirma la regla, ja que dins del món casteller la forta cooperació i solidaritat dintre de les colles i entre colles molt sovint fa superar els problemes que puguin sorgir:

—Yo básicamente he visto mucha cooperación, es lo que me parece más interesante, solidaridad entre la misma colla y entre las collas, cuando hacemos actos de presentación ya pública. Cuando una colla tiene poca gente, va y se le apoya, o ellos mismos vienen y nos apoyan, o sea, eso es muy interesante, las collas se apoyan unas entre otras. No conozco situaciones de conflictos o de guerras entre ellas, conozco un poco de historia entre collas, que hace doscientos años unas eran carlistas otras republicanas, había un poquito de diferencias ahí, que no se podían ver, por el mismo sufrimiento campesino. Conozco la historia pero no he vivido ningún conflicto real que haya entre collas, ni conflicto interno. Hay comentarios de historia, básicamente de cierto pueblo en el que hay una realidad de competencia, una quiere ser mejor que otra; me lo han comentado, pero te digo que en lo personal no lo conozco.

—¿Se trata de Valls?

—Sí, exactamente, ésa es la que me han comentado. Y bueno, yo regreso en agosto y en el evento allá estaré y, bueno, miraré. Pero yo creo que no, el espíritu es más de participación y de que las cosas salgan bien, eso es lo que he sentido.

(Colombià, 46 anys.)

No, no, bueno, he vist uns cops de puny i tal molt rarament, he vist això aquí: grups de borratxos d'algunes colles, massa borratxos i massa passats i fent bulla al carrer, era un fàstic, de fet jo no ho vaig veure, és l'única cosa que sabia. I l'altre, sempre la Colla Jove i la Vella, les colles de Valls, sempre hi ha bulles entre tots dos, són molt rivals; jo no hi era tampoc però la policia va acordonar entre les dues colles per Sant Jordi, em sembla, però aquest és el seu rotllo, són així sempre.

(Australià, 38 anys.)

Com s'apuntava en el **capítol 3**, la rivalitat entre les dues colles vallenques sembla haver entrat darrerament per camins més tranquils a través de la cooperació en el programa Fent Pinya promogut per l'empresa Teamtowers i l'Ajuntament de Valls amb l'objectiu d'aconseguir la integració social de nois en risc d'exclusió, especialment aquells que són immigrants marroquins o descendents d'immigrants.

4.10. Bústia de suggeriments. Millorant la relació entre món casteller i immigració estrangera

La satisfacció entre els castellers estrangers entrevistats és general. D'entrada, troben que les coses ja es fan prou bé i que cal millorar ben poc en relació amb com s'acull la gent nouvinguda d'origen estranger.

[...] pienso que son muy abiertos, que si preguntas algo son siempre muy amables... Si un extranjero está interesado son muy abiertos, pero si no está interesado no puedes hacer nada; no sé, creo que ya está muy bien.

(Holandesa, 21 anys.)

[...] crec que ja ho estan fent molt bé, perquè jo per exemple vaig trobar la colla perquè hi havia unes pancartes a Sant Cugat dient: 'tenim assaig a aquestes hores i aquests dies, veniu tots', i jo crec que cada colla ja fa bastant per motivar a la gent a participar i com que motiven igual a la gent que ve de fora que a la gent que viu aquí, pues ho estan fent molt bé [...]. Hi ha molta gent de fora a colles castelleres, molta, i jo crec que cada vegada més, nosaltres tenim molta gent de fora i jo conec moltes colles on hi ha gent de

fora, jo diria que a totes les colles hi ha alguna persona que és de fora, que no és de Catalunya ni d'Espanya.

(Eslovaca, 22 anys.)

No crec que es necessiti millorar qualsevol cosa; a veure, el món [casteller] té una existència amb arrels i una dinàmica en la que la gent que vol participar pot fer-ho. Em sembla que no és tan difícil, per algú que ve de fora, participar als castells [...], no sé si es necessita que participi als castells més gent que ve de fora, el món casteller em sembla que no hauria de canviar, bàsicament està molt bé així i qui vulgui participar pot fer-ho fàcilment.

(Francès, 40 anys.)

Val a dir que, a banda de valorar molt positivament l'acollida que es fa als estrangers en la seva colla castellera, un dels testimonis suggereix que, a més de seguir fent la tasca de difusió des de cada colla, potser caldria augmentar més la difusió en general del fet casteller des de les institucions públiques cap a tota la societat:

Millorar..., no ho sé, potser es podria fer una mica més de difusió, però jo realment he trobat que ens tracten molt bé als estrangers, almenys a la colla de Barcelona, és una colla molt oberta i sempre s'han obert les portes als estrangers [...]. En tot cas seria una qüestió de difusió, però potser escapa una mica a les possibilitats de la colla, ja seria una qüestió més institucional. La veritat és que no ho sé, però suposo que passaria per una qüestió de difusió. La colla sempre ha fet la feina de difondre el fet casteller. Ara, això que dius d'apuntar específicament a algun col·lectiu em sembla que no s'ha fet, es fa una difusió general del fet casteller. Però com et deia, a la colla de Barcelona sempre s'ha rebut molt bé els estrangers.

(Argentí, 27 anys.)

D'altra banda, hi ha qui planteja les dificultats que tenen molts immigrants per participar en el món associatiu en general quan han de realitzar llargues jornades laborals amb horaris canviants i una alta temporalitat contractual i mobilitat geogràfica a causa de la feina. També apareix la percepció del risc, que molt sovint es té des de fora del món casteller, com un fre per a la participació:

Ya, a ver, te digo sinceramente que no se me ocurre, porque creo que como yo llegué pueden llegar muchos. Yo he invitado a algunos inmigrantes pero la mayoría de

inmigrantes, que están en función de lo económico, su prioridad es lo económico, entonces su prioridad es trabajar y conseguir el dinero, no hay interés de vinculación a este tipo de organizaciones. En realidad he invitado a poca gente, pero los pocos que he invitado que tienen una relación más bien laboral y están en función de esta relación, no les ha interesado. Los otros compañeros que han estado conmigo tienen un perfil político y vienen de otra formación, no han llegado por la búsqueda económica, yo no sé si eso juega; te digo mi experiencia, un poquito, que no es mucha, es dos compañeros aquí, tres compañeros allá, hay quien me ha visto en la calle porque me he presentado y me dicen: “te hemos visto, te hemos visto allí”; [y les pregunto] “¿te vas a vincular?” [y responden]: “sí, sí, pero es que es muy arriesgado”. Tienen la impresión de que es peligroso para cierta gente y no sé, te digo; sería como hacer la experiencia como de mediación por si están interesados en este tipo de eventos y de grupos...

(Colombià, 46 anys.)

Per aquest casteller sud-americà, caldria una política d'integració pels immigrants més clara des de l'Estat i les institucions, que inclogués facilitar de bell antuvi més cursos intensius de català i, també, de cultura catalana, així com la participació en activitats que socialitzin.

Aquest esforç de socialització també és assenyalat per un altre entrevistat, en aquest cas com una tasca que han de fer tant nadius com nous, per així evitar actituds racistes:

Bé, jo crec que el que hem de fer, en el cas dels immigrants és no tancar-se entre ells mateixos, de parlar amb la gent d'aquí per saber integrar-se realment; perquè si no, si sempre estàs amb la teva comunitat no podràs arribar més lluny del lloc on estàs, sempre guardaràs els pensaments del lloc d'on has vingut, però si et relaciones amb gent que fa molt temps que són d'aquí pots saber més i canviar les coses dins de l'àmbit social, tot el que passa, racisme o tot això. Perquè si hem de fer un esforç perquè canviï, abans nosaltres també hem de fer un esforç, i ells han de fer un esforç amb nosaltres.

(Congolès, 21 anys.)

Per un altre testimoni, és interessant assenyalar que en els Castellers de Vilafranca, com a broma, s'ha parlat de vegades de l'entrevistat australià com a “cap de guiris”, tot i que seriosament no s'hagi fet cap promoció específica del fet casteller entre la població

immigrada estrangera. Val a dir que, tot i pertànyer a la colla més potent del panorama actual, aquest és un dels pocs testimonis que fa referència a la caiguda en participació que hi ha en el món casteller des de l'any 2000, després del gran *boom* de la dècada dels noranta:

—Abans deies que t'anomenaven el “cap de guiris”?

—És una broma meua, és una broma que fem nosaltres també; quan els turistes estan fent pinya i tal i els dic en anglès: “posa les mans bé i el cap a baix i tal, i apreta”, era una mica broma [...]; no sóc d'aquest pal, no sóc cap promotor, sóc un jardiner que quan tinc temps ve aquí a fer castells [...]; sempre es promou la colla, totes les colles ho han de fer, i ara que hi ha una mica una baixada dels números de gent dins les colles, gent està marxant de les colles, li diuen crisi, no sé si és veritat..., és un moment difícil per al món casteller per la gent que marxa. Hi ha més poca gent que l'any 2000, a la nostra colla; pel canvi de segle era superforça, la colla, fent dos castells de nou alhora i fent bestialitats així, molta penya, molta penya. Hem de veure com surt, també la noia dels Capgrossos morint fa unes setmanes no ha ajudat la cosa, tampoc; a part de la desgràcia que era i un accident molt *freakie*, ens ha afectat la mort, ara tots els nens porten casc, ha estat bastant impactant.

(Australià, 38 anys.)

Aquest entrevistat també considera que pot ser interessant per al món casteller obrir-se més a la immigració estrangera, però planteja la importància del fet lingüístic en aquesta qüestió. Ell va fer des del començament un esforç per aprendre català i parlar-lo, abans que el castellà, però reconeix que això és quelcom que potser no tothom estaria disposat o podria fer.

Finalment, per a un altre entrevistat, l'atractiu del món casteller augmentaria si s'emancipés del fet cultural català i esdevingués un fenomen social independent (com ha passat amb el futbol des dels seus inicis a Anglaterra fins a l'actualitat, en què és un afer d'interès mundial). Es tracta d'un immigrant italià que considera que, a diferència del cas de gent més jove amb ganes de conèixer coses noves, per atreure més famílies immigrades senceres cap al món casteller, el fet que es consideri només com a part de la cultura tradicional catalana pot ser una barrera, ja que pot ser percebut com quelcom que no va amb ells:

—Tot i que en algunes colles hi ha hagut una certa incorporació de gent de fora, saps què passa?, és que jo crec que el tema dels castells tindria més incorporació de gent si no estès tan vinculat al fet cultural català propi. Com que està tan vinculat, la gent externa, que no se sent tan catalana, ho viu com una cosa dels catalans; és com quan lo dels toros es viu com una cosa de castellans i andalusos, saps? Una cosa així. El fet en si té uns al·licients, té uns valors positius, té unes coses, que no necessàriament, que suposo que hi ha activitats que s'han anat obrint, fins i tot massa, com el futbol, que va començar com un fet propi d'uns anglesos que posaven unes porteries i es posaven a jugar i la cosa ha anat agafant. Per què? Perquè suposo que el tema té més gràcia..., perquè passa les fronteres. Els castells tenen un potencial que pot passar fronteres, el que passa és que la gent d'aquí ho sent com molt propi i també fa bé de defensar-ho com una cosa pròpia, cap problema [...].

—Però hi ha altres entrevistats més joves a qui els ha atret el fet casteller com una forma de conèixer la cultura catalana.

—Hi ha de tot i és possible que per la gent [nouvinguda] més jove que té ganes de conèixer, pot ser que el que sigui un fet diferencial ajudi, però jo estic parlant més en general: població immigrant, famílies... Perquè s'impliquin més jo ho veig més com a dificultat, podria ser vista com a barrera, no és una barrera que la posem nosaltres, sinó que els que la perceben es pensen que [el fet casteller] és una cosa més tancada.

(Italià, 44 anys.)

Aquesta qüestió pot portar a preguntar-se fins a quin punt la participació de persones estrangeres en el món casteller està contribuint a la seva difusió arreu del món. **L'apartat següent** inclou algunes respostes a aquesta qüestió.

4.11. Futur indefinit. Difusió del fet casteller als països d'origen i en altres contrades

Abans d'entrar a tractar la difusió del fet casteller que puguin fer els immigrants estrangers que participen avui en colles castelleres de Catalunya, cal recordar que les torres humanes són un fenomen que es fa de formes diferents a diversos indrets del món des de fa mil·lennis i que algunes d'aquestes expressions culturals s'han anat escampant i han anat travessant fronteres. De fet, per exemple els falcons, una manifestació de la cultura popular catalana que té semblances amb el fet casteller, provenen dels *sòkols* de l'antiga Txecoslovàquia: van ser creats a Praga a mitjan segle XIX i van arribar a

Catalunya durant la dècada de 1920, tal i com es recollia a la ponència d'aquest àmbit del II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana.

Des de fa un temps, a la premsa, s'ha anat fent referència a la manifestació que hi ha a la ciutat índia de Mumbai (abans anomenada Bombai), com quan *La Vanguardia* va publicar una fotografia d'aquest fenomen a la portada del 21 d'agost de 2003, amb el titular "El 'pilar de vuit' de Bombay". La de les torres humanes de l'Índia és una realitat diferent de la del món casteller català però que hi té força similituds. Aquestes similituds han fet que els vincles entre uns i altres s'anessin produint amb el pas del temps, fins al punt que la tardor del 2006 un grup de *govindes*, que és com s'anomenen allà els torraires, realitzessin una gira per Catalunya que va ser recollida en diversos articles i programes de la premsa escrita, la ràdio i la televisió.

Aquella visita era conseqüència de viatges previs de catalans a l'Índia i estava emmarcada en el rodatge d'un documental —que té com a persones clau el casteller de Vilafranca Fèlix Miret i el realitzador Agustí Coromines— sobre algunes de les diverses tradicions de torres humanes que hi ha avui arreu del món. Com es recollia en un article publicat a la revista de *La Vanguardia* del 26 de novembre de 2006, la tradició dels *govindes* es remunta a fa cinc mil·lennis i es realitza tan sols una vegada l'any per commemorar el naixement del déu Krishna Govinda (Sáez, 2006). Una altra diferència entre uns i altres és que els indis fan torres per arribar al *handi*, un recipient sagrat que conté llet, coco i mantega, per trencar-lo i accedir als aliments que hi ha a l'interior, i per això els vailets que hi puguen porten casc. Un fragment d'un altre article publicat al periòdic *El 3 de vuit* arran d'aquella visita de representants de colles índies a Catalunya aporta més informació sobre aquest tema:

[...] a la ciutat de Mumbai i a la veïna Thane —com Barcelona i l'Hospitalet, només que allà hi viuen, en conjunt, 17 milions de persones— existeixen més de 500 *mandals* —o colles que executen construccions humanes— que actuen durant la festa d'aniversari del déu Krishna. Enguany, la festa es va celebrar a mitjan agost, però l'any vinent tindrà lloc el 4 de setembre, ha fet notar Miret, perquè es regeixen pel calendari lunar i, per tant, les festivitats són mòbils. [...]

Un dels actes centrals d'aquesta festa és la trencada del *handi*, una mena d'olla penjada a una determinada altura, al mig d'una plaça a la qual han d'aconseguir arribar els

diferents mandals fent castells. D'aquestes colles, ha indicat el casteller vilafranquí, n'hi ha de diferents nivells —es mouen entre cinc i vuit pisos—, relacionats amb els diferents barris. Alguns mandals, ha indicat Fèlix Miret, són només d'infants i altres estan formats només per dones, “tot i que elles voldrien actuar conjuntament amb els homes, però són els homes que no volen mandals mixtos”. D'entre el conjunt de mandals, ha assenyalat Miret, hi ha uns grups molt concrets que actuen pensant en el premi que en algunes places atorguen als qui despengin olles situades a unes altures que fan imprescindible bastir construccions de vuit pisos. Aquests premis, que en algun cas arriben als 6.000 euros, són aportats per espònsors, però, la majoria de les vegades, ha fet notar Fèlix Miret, són promoguts per personalitats locals. [...] El casteller vilafranquí ha explicat que el dia abans de la festa —els govindes actuen un sol dia a l'any—, els mandals van buscant per les places les que ofereixen els premis més atractius.

(Romeu, 2006.)

Com s'ha apuntat en el **capítol 3**, el fet casteller català procedeix de manifestacions populars que es van anar emancipant de la religió des de fa més de dos segles, així que en aquest tret es troba una certa coincidència, el fet que ambdues expressions col·lectives tenen uns orígens religiosos (de fet, la Moixiganga d'Algemesí, al País Valencià, encara està vinculada al fet religiós).

A banda d'aquests contactes internacionals entre persones i col·lectius que practiquen el bastiment de torres humanes, hom es pot preguntar si els castellers estrangers que participen en colles de Catalunya estan difonent informació sobre el món casteller als seus països d'origen o en altres territoris on hi ha familiars i amics. El fet és que bona part dels entrevistats diuen haver explicat la realitat castellera a familiars i amics en els seus països d'origen i, a més, alguns més joves fins i tot inclouen imatges i dades en les seves pàgines web personals:

Sí, claro, porque no está muy conocido fuera de Cataluña, porque toda la gente es muy entusiástica y lo traigo a mi país. Tengo una página web para decir qué hago aquí y en ésta he dicho: “he hecho los castells y esto me encanta mucho” y “aquí en esta dirección de página web puedes ver qué es y cómo se hace”. Es algo muy conocido en Cataluña y fuera no, y eso es malo, pienso yo.

(Holandesa, 21 anys.)

Sí, una mica, envio fotos als meus amics, vaig emportar-me un CD amb fotos i vídeos de les actuacions, sí, una mica, no sé si gaire [...]; la meua mare, bé, està una mica espantada, “eh!, no caiguis, no se què, no se quants”, però molt bé. De fet, aquest cap de setmana, el diumenge va venir la meua germana, va baixar d’Eslovàquia i s’anava a València amb el meu cunyat, però abans van veure, van anar a veure l’actuació que teníem nosaltres a Sabadell i els hi va agradar molt, sí.

(Eslovaca, 22 anys.)

Mi hijo lo conoce, obviamente, y al conocerlo él, lo conoce su madre y un círculo de amigos allí [Bèlgica] y en Colombia también, a través de la compañera, tengo una compañera en Colombia y ella lo conoce, está atenta, mira la página web y está un poco al tanto. Entonces he hecho un poco parte de la difusión pero no he estado en la dinámica de hablar, he sido muy religioso en esto, más como algo mío, para mí.

(Colombià, 46 anys.)

Ara bé, no tot són flors i violes, també hi ha qui considera que a la seva terra d’origen el fet casteller tindria molt poc èxit a causa de qüestions culturals i relacionades amb el risc i la seguretat, una obsessió dels inicis del segle XXI:

Ah, a França això semblaria una tonteria total... perquè és perillós i no hi ha cap utilitat, doncs [*riu*], a França no agrada a la gent que jo conec. O sigui al sud segur que seria diferent, però a París i a prop no, són massa racionalistes, tenim un déu, el déu de la Revolució, bueno, la deessa Raó [*riu*].

(França, 40 anys.)

He explicat només a alguns, alguns ho saben perquè ho han vist per la tele, però hi ha molta gent que no ho saben, però hi ha gent que sí que ho ha vist i diuen que són coses de boig, de bojos, perquè és perillós. Jo tinc una altra opinió perquè com queestic aquí i ho faig, ho veig diferent, però per a ells no.

(Congolès, 21 anys.)

Val a dir que hi ha gent de la colla Castellers de Sabadell, en què participa aquest noi d’origen africà, que estaria interessada a visitar el Congo i s’ha parlat en broma de fer un castell allà: “perquè ho podríem fer, per no limitar aquesta cultura només aquí, perquè hi hagi gent de fora que ho vegin de manera que hi ha coses bones també que es fan aquí”.

Aquesta possibilitat de fer castells al país d'origen dels immigrants sorgeix sovint en converses informals dins la colla i fins i tot en algunes ocasions s'han fet passos seriosos per aconseguir-ho, però es considera com quelcom molt difícil de realitzar:

—Sí, vam intentar un any muntar com una sortida dels castellers d'aquí a Brescia, però clar, són 100 o 150 persones que has de moure i ha d'haver-hi algú que ho pagui. Però, bueno, sí, tota la meva família com a mínim ho coneix i els meus amics. Fins i tot em sembla que vam fer un pilar un any, amb els meus fills i així, en algun lloc, ensenyant als amics de què es tractava. En el meu entorn ho van trobar molt bé i molt impactant; encara que facis només un pilar de tres, la cosa dóna de si. Vull dir que quan anem per ahí i fem castells on no hi ha tradició la gent al·lucina, amb res, un tres de sis, o un pilar de quatre, no fa falta un tres de vuit o més, la gent ja amb poc ja s'impressiona, queda impactada.

—Per què al final no ho vau poder fer a Itàlia?

—No, no va sortir, vam anar a parlar amb l'Ajuntament i tot, i era complicat, és una feina que a lo millor es podrà fer un dia, però bueno, no es fàcil, sobretot perquè sortia de nosaltres, no és una sol·licitud que et ve de fora i llavors ja ho montes, hi ha pressupost i ho montes. Aquí s'ha de convèncer de que ho necessiten [*riu*].

(Italià, 44 anys.)

Ho vam parlar, així, mig en broma, però jo no vaig fer res, ho veig una mica complicat també, perquè són molts diners i no sé si nosaltres ho podríem pagar, no sé, d'Eslovàquia, no sé.

(Eslovaca, 22 anys.)

Lo he pensado pero eso no está en mi mano. Mucha gente sabe que yo hago castillos acá pero no lo tienen muy claro, lo que es un castillo humano...

(Equatorià, 39 anys.)

Sí, però està molt lluny. He contactat amb el festival internacional de Melbourne, perquè tenen un pressupost molt gran, ells porten grups de ball i tal, i orquestres, espectacles. Ells tenen la pasta si ho volen fer, els hem enviat pòsters i tal, ells són interessats però nosaltres hem perdut contacte últimament...

(Australià, 38 anys.)

Totes aquestes experiències i opinions posen sobre de la taula la necessitat de tenir en compte els reptes que plantegen els anomenats processos de globalització per a la cultura en general i per a les manifestacions culturals particulars, com és el cas del fet casteller que hi ha tant a Catalunya com en altres contrades.

5. A TALL DE RESUM. EL MÓN CASTELLER DÓNA LA MÀ AL FUTUR

En aquesta obra que ara ja arriba a les seves darreres pàgines s'han presentat dades, fets, experiències i opinions que poden ser útils per entendre millor una de les manifestacions culturals populars i tradicionals de Catalunya que mobilitzen més persones durant bona part de l'any.

Sense ànim de ser exhaustius, entre els aspectes més significatius assenyalats al llarg del llibre es poden destacar els següents:

- Les persones estrangeres entrevistades que tenien experiència associativa prèvia en el seu país d'origen havien estat vinculats anteriorment a organitzacions d'àmbits com el sociocultural, sociopolític o esportiu (incloent-n'hi algunes de caire estudiantil, cooperatiu i educatiu). En canvi, s'han trobat a faltar bagatges associatius que incloguin la participació activa en entitats d'altres àmbits, com ara les associacions mediambientals o ecologistes, els sindicats de treballadors o les associacions d'empresaris o bé els grups en defensa dels drets de les dones o el moviment feminista. Com s'ha dit anteriorment, en ser aquest un estudi qualitatiu, l'interès de les dades rau en allò que es descobreix i no pas en la seva representativitat. És a dir, tot i que és possible que hi hagi castellers estrangers que hagin participat en altres menes d'entitats més enllà dels àmbits assenyalats, es pot destacar que alguns entren a formar part de les colles després d'haver tingut experiències associatives prèvies que tenen com a denominador comú els vessants d'ajuda social, enriquiment cultural i lleure.

- Des d'algunes institucions i sectors socials europeus (i també catalans), s'ha pressuposat que les persones estrangeres que arriben amb un major coneixement de la cultura del país on volen anar a viure s'integraran més ràpidament i millor. Ara bé, curiosament bona part dels castellers estrangers entrevistats diuen que, abans d'arribar a Catalunya, no coneixien el fet casteller ni pràcticament res de la cultura catalana. És a dir, que si a aquestes persones estrangeres se'ls hagués fet un examen sobre cultura

catalana en un centre de la Generalitat (o a l'ambaixada espanyola) al seu país d'origen com a condició prèvia per poder residir legalment a Catalunya, avui dia el món casteller tindria possiblement gairebé una desena menys de membres. Com diuen molts entrevistats, l'atracció pel món casteller es dona a la plaça; ni la televisió ni els llibres no poden substituir allò que es viu a les actuacions durant les festes majors o els concursos (i un temari d'examen probablement encara menys).

- La manera de contactar amb el món casteller de vegades és casual, però en un grapat de casos sorgeix a partir del contacte amb algú que ja hi pertany o que hi ha estat vinculat. Aquesta persona, que convida el nouvingut o la nouvinguda a participar-hi, pot ser un amic que pertany a una família veïna, un client en el lloc de treball, un col·lega d'estudis, un alumne en un taller formatiu, un bibliotecari en una sala de lectura, etc. La diversitat de persones i situacions en què s'obre la porta al món casteller a una persona estrangera és força àmplia. Fins i tot pot ser la filla d'un immigrant la que s'emocioni veient una actuació castellera en una plaça i que posteriorment acabi mobilitzant tota la família per participar en una colla. Aquestes múltiples i diverses portes d'entrada a les colles permeten copsar l'obertura del món casteller cap a noves incorporacions. De fet moltes colles tenen la figura del relacions públiques i fins i tot, com en alguns esports, hi ha persones especialitzades a "fitxar" nous membres. Ara bé, no cal que algú presenti el nouvingut a la colla, hi ha casos en què un noi o una noia estrangera s'han incorporat a fer castells perquè han vist un cartell o una pancarta penjada a la localitat de residència en què s'anunciaven els dies dels assajos o perquè en el transcurs d'una actuació a plaça s'han adreçat a algun responsable de la colla interessant-se per participar-hi.

- En les intervencions dels entrevistats es poden trobar tres grans tipus d'aspectes que són assenyalats com a més significatius en la seva evolució participativa en la colla castellera: d'una banda, els aspectes tècnics i de posició dins del castell; d'altra banda, els aspectes de caire social i de lleure en la colla i el món casteller en general; i, finalment, la combinació dels dos aspectes anteriors, que dona lloc a una complexa valoració evolutiva en algunes intervencions dels entrevistats. Aquesta evolució està marcada pels moments més significatius, entre els quals es pot destacar quan es guanyen la camisa i se senten part de la colla, així com quan assoleixen fites que per a ells són emblemàtiques, tant individuals com col·lectives:

[...] el proceso ha ido avanzando, estabilizando, apoyando, he logrado ganarme la camisa, ser parte ya del grupo, sabes la importancia de la camisa..., la camisa no se compra sino que te la regalan ya siendo parte de la colla. Y entonces no se, por ahora la cosa está evolucionando bien; sí, creo que en el momento en que haya más gente podemos llegar a hacer castillos de nueve [pisos], que creo que no se han hecho todavía en esta colla de Sabadell, interesante llegar a ese reto, pero todavía no me lo he planteado como reto para mí, me parece que sería interesante, llegará el momento.

(Colombià, 46 anys.)

És a dir, en gran mesura, la participació en la colla no és viscuda com una aventura passatgera sinó com una mena de compromís a mitjà o llarg termini.

- Els principals factors clau que apareixen com a il·lustratius de dinàmiques integradores a la colla castellera són les altes probabilitats d'aprenentatge ràpid de la llengua catalana i dels principals trets característics de la cultura del país, la simpatia que es respira i la rica vida social que permet, l'ajuda que es pot rebre tant per trobar feina com per resoldre qüestions burocràtiques, així com el fet de ser un indret amb caliu humà i on es poden compartir tasques de la vida quotidiana a la localitat o barri de residència (com ara tenir cura dels fills) i es pot trencar el possible isolament. Els exemples de cops de mà tenen una presència molt significativa quan els entrevistats argumenten la importància de les colles castelleres en la integració social de nousvinguts.

- Entre les persones entrevistades n'hi ha unes quantes que coneixen o tenen relació amb altres persones del mateix origen geogràfic que participen en el món casteller i d'altres n'han sentit a parlar però no en coneixen personalment. Ara bé, gairebé cap dels entrevistats ha entrat en el món casteller gràcies a un altre estranger del mateix origen (només una holandesa va entrar gràcies a un luxemburguès) i, en general, tenen poca relació amb altres castellers de la seva mateixa nacionalitat, origen geogràfic o origen ètnic. D'aquesta manera, l'entrada en el món casteller es dona més com una opció individual que no pas com una opció de grup.

- La participació en el món casteller sovint és força intensa i, especialment durant la temporada (d'abril a novembre) agafa molt temps de les hores de lleure. Això fa que

sigui difícil combinar-la amb el vincle amb altres organitzacions o moviments de cap mena.

- En el món casteller, en general, es parla molt més de cooperació, ajuda mútua i solidaritat que no pas de conflicte. Els cops de mà semblen ser hegemònics. Ara bé, que es parli poc de conflictes o problemes no vol dir que no existeixin. Hi ha conflictes particulars, com els relacionats amb la tria de les persones més adequades per pujar a posicions més altes en el castell i que s'han relacionat amb el factor risc (en aquesta qüestió, les diferències entre joves i pares de família amb fills enxanetes o acotxadors pot ser rellevant). A més, es parla d'alguns problemes de relació social i comunicació, així com l'existència de petits grups dins la colla que no sempre s'entenen bé. Finalment, apareixen també rivalitats històriques entre colles que de vegades els fan perdre el nord, però que sembla que es van reconduint cap a opcions més raonables gràcies, entre altres moviments, a donar cops de mà conjuntament a joves en risc d'exclusió.

- La satisfacció entre els castellers estrangers entrevistats és general. D'entrada, troben que les coses a les colles ja es fan prou bé i que cal millorar ben poc en relació a com s'acull la gent nouvinguda d'origen estranger. Tanmateix, entre els entrevistats hi hauria almenys un parell d'opinions complementàries: d'una banda, es considera que l'atractiu del món casteller augmentaria si s'emancipés del fet cultural català i esdevingués un fenomen social independent, com ha passat amb el futbol des dels seus inicis a Anglaterra fins a l'actualitat, en què és un afer d'interès mundial; i, d'altra banda, es considera que si entressin molts immigrants estrangers de cop a les colles castelleres podrien deixar de ser organitzacions on es pot aprendre ràpidament català i conèixer la cultura, història i geografia del país.

- Bona part dels entrevistats diuen que han explicat la realitat casteller a familiars i amics en els seus països d'origen (o en altres contrades) i, a més, alguns dels més joves fins i tot inclouen imatges i dades sobre el fet casteller en les seves pàgines web personals o les distribueixen en DVD. A través de la participació d'estrangers en el món casteller les colles difonen les seves activitats a països d'arreu del món, i participen en dinàmiques que es podrien emmarcar en els diversos processos de globalització dels fets culturals que es viuen avui dia. Ara bé, també hi ha qui considera que a la seva terra

d'origen el fet casteller tindria molt poc èxit per qüestions relacionades amb el risc i la seguretat. El risc és alhora un dels atractius del fet casteller i un dels reptes de futur pel que suposa en un món cada cop més preocupat, no sempre de forma prou raonada, per la seguretat.

Aquest llibre més que finalitzar o concloure quelcom, el que ha fet és seguir obrint la línia d'investigació que, des de la geografia humana i les ciències socials en general, investiga la importància que pot tenir per a la cultura popular tradicional l'arribada de població immigrant estrangera a Catalunya i l'interès que poden despertar entre aquests nous nous manifestacions com el fet casteller. De fet, durant aquest any 2007 està previst continuar aquesta línia de recerca amb un projecte ja concedit que inclou l'estudi de diverses expressions de la cultura popular i la seva relació amb la immigració estrangera, tant a Catalunya com en altres parts d'Espanya.

BIBLIOGRAFIA

AADD (2006). *Retrats castellers*. Valls: Cossetània.

AADD (1998). *Jornada d'organització i economia de les colles castelleres. Debats castellers I*. Tarragona: El Mèdol.

ABRIL ESPAÑOL, J. (2002). "Castells d'integració social". *El Punt. Barcelonès Nord*, Secció Punt de Vista, 3 de setembre de 2002, p. 12.

AMADES, J. (1934). *Els Xiquets de Valls*. Tarragona: El Mèdol (edició facsimil, 2001).

BARGALLÓ, J. (2001). *Un segle de castells: de 1900 a 2000 en dades*. Valls: Cossetània.

BARGALLÓ, J. (1997). "La cultura popular participativa", a *II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana. Ponències*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

BEUMALA, J. (2006). "Vilafranca revalida el títol de campiona del món casteller". *Avui*, 2 d'octubre de 2006, p. 26-27.

BROTONS, X. (2006). "Gent que s'ho passa bé". *Mataró Report*, núm. 110, p. 65.

BROTONS, X. (2001). *Diccionari casteller*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

CAPMANY, M. A. (1983). "Meditació al voltant del mot *folklore*", a AADD. *Memòria del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

CASTAÑEDA, J. (2006). "Museu Casteller, nous capítols". *Castells. Revista Castellera Independent*, núm. 11, juliol-agost, p. 40.

CASHMORE, Ellis (1996). *Dictionary of Race and Ethnic Relations*, Londres: Routledge.

CATALÀ I ROCA, P. (dir.) (1981). *Món casteller*, vol. 2. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

CERVERA, R.; DÀVILA, J.; DÒMPER, C. (2004). *Castellers de Barcelona: 35 anys. Barcelona: Un segle i mig de castells*. Barcelona: Editorial Dux.

COWLEY, J. (1991). "Carnival and other Seasonal Festivals in the West Indies, U.S.A. and Britain". *Bibliographies in Ethnic Relations*, núm. 10, p. 1-56.

CUSCÓ I CLARASSÓ, J. (1997). "Els falcons a Catalunya", a *II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana. Ponències*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

GORDON, Milton M. (1961). "Assimilation in America: Theory and Reality", a *Daedalus*, 90: 262-285.

FONTSERÉ, E. (1938). *Elements de geografia*. Barcelona: Gustau Gili Editor.

FUSTER, J. (1978). *El Congrés de Cultura Catalana. ¿Què és i què ha estat?*. Barcelona: Editorial Laia.

GERHARD, F. (2006). "Castells per a la integració". *El Periódico de Catalunya*, 11 de novembre de 2006.

GONZÁLEZ, D. (2005). "L'Ajuntament de la Masó premia l'enganeta dels Bordegassos. Zuleyman Bah". *Vallenc*, 3 de juny de 2005, p. 31.

KIRBY, K.M. (1996). *Indifferent boundaries. Spatial Concepts of Human Subjectivity*. New York, London: The Guilford Press.

LLOPART, D.; PRAT, J.; PRATS, L. (eds.) (1985). *La cultura popular a debat*. Barcelona: Fundació Serveis de Cultura Popular / Editorial Alta Fulla.

MORÉN-ALEGRET, R. (2005). "Joining the human towers? Immigration and Social Organisations in a Small Town in Southern Catalonia". *Migration. A European Journal of International Migration and Ethnic Relations*, núm. 43-45, p. 97-121.

MORÉN-ALEGRET, R. (2002). *Integration and Resistance*. Aldershot, UK / Burlington, USA: Ashgate Publishers.

MUSONS, A.; PERELLÓ, Q.; RÀFOLS, J.; SENDRA, M. (2002). *Xiquets ahir, castellers per sempre. Vila de Gràcia (1876-2002)*. Barcelona: Taller d'Història de Gràcia.

PALLÀS, J.M. (2001). "L'enganxeta Mohamed". *El Punt*, Secció Punt de Vista, 13 de novembre de 2001, p. 28.

PASCUAL DE SANS, À.; CARDELÚS, J. (1999). "Migracions a Catalunya: entre la mobilitat i l'assentament", a GINER, S. (dir.). *La societat catalana*. Barcelona: IEC.

PATTERSON, S. (1963). *Dark Strangers: A Study of West Indians in London*. London: Nicholls & Company, Pelican Books.

PROS FERNÀNDEZ, J. (2003). "Muhammad, cap de colla". *Vallenc*, 24 de gener de 2003, p. 35.

QUERALT, O.; ROIG, R.; SANS, C. (2002). *Colla Vella: 200 anys d'història, 200 imatges per recordar*. Valls: Colla Vella dels Xiquets de Valls.

RODRIGO, I.; RODRI, J. (2006). *Tanquem pinya!* Grup d'Estudis Pedagògics.

ROMEU, J. (2006). "Els Govindes, els castellers de Mumbai, arriben dimarts a Vilafranca". *El 3 de vuit*, 13 de novembre de 2006.

SÁEZ, C. (2006). "Castells globals". *La Vanguardia. Revista*, 26 de novembre de 2006, p. 15.

SÁEZ, C. (2005). “Els castells: porta d’entrada”. *Castells. Revista Castellera Independent*, núm. 4, p. 28-30.

SMITH, S. (1995). “Where to draw the line: A Geography of Popular Festivity”, a ROGERS, A.; VERTOVEC, S. (eds.). *The Urban Context. Ethnicity, Social Networks and Situational Analysis*. Oxford/Washington DC: Berg.

SUÁREZ-BALDRÍS, S. (1998). *Castells i televisió: la construcció mediàtica del fet casteller*. Valls: Cossetània.

THIEN, D. (2005). “After or beyond feeling? A consideration of affect and emotion in geography”. *Area*, vol. 37, núm. 4, p. 450-454.

VILA, P. (1928). “Aspecte físic”, a P. VILA. *Resum de Geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, IEC, reedició de 2003.

VILAR, P. (1983). “Procés històric i cultura catalana”, a AADD. *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

ANNEX. DADES ESTADÍSTIQUES SOBRE IMMIGRACIÓ ESTRANGERA A CATALUNYA

Població segons la nacionalitat, distribuïda per comarques. Catalunya, 2005

	Nacionalitat							Total
	Espanyola	Resta de la UE	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord i Central	Amèrica del Sud	Àsia i Oceania	
Alt Camp	36.676	356	597	1.585	141	590	72	40.017
Alt Empordà	96.310	7.246	2.356	7.740	642	4.307	349	118.950
Alt Penedès	84.276	842	740	4.614	254	2.434	248	93.408
Alt Urgell	18.835	714	372	211	106	642	56	20.936
Alta Ribagorça	3.554	70	156	78	8	136	2	4.004
Anoia	98.196	552	1.003	3.464	274	1.662	225	105.376
Bages	156.870	855	1.418	6.570	410	2.589	402	169.114
Baix Camp	147.140	3.791	3.460	7.240	721	4.872	665	167.889
Baix Ebre	64.797	1.971	2.875	2.811	128	1.483	897	74.962
Baix Empordà	100.077	4.444	2.482	9.323	621	2.856	499	120.302
Baix Llobregat	692.917	9.408	4.988	19.291	2.601	25.795	2.814	757.814
Baix Penedès	70.313	1.553	1.018	4.293	294	2.279	217	79.967
Barcelonès	1.912.066	38.381	19.843	36.288	23.645	132.188	53.170	2.215.581
Berguedà	37.190	240	412	957	116	750	81	39.746
Cerdanya	14.646	414	285	211	88	1.201	17	16.862
Conca de Barberà	18.555	162	457	513	35	286	49	20.057
Garraf	112.425	4.998	1.708	2.862	694	4.811	430	127.928
Garrigues	18.303	100	790	615	26	105	35	19.974

Garrotxa	46.238	501	451	2.482	186	729	1.199	51.786
Gironès	137.851	1.813	2.371	11.974	2.046	4.062	721	160.838
Maresme	358.735	5.985	2.312	18.051	1.600	9.630	2.189	398.502
Montsià	54.709	1.411	4.261	1.538	94	1.852	316	64.181
Noguera	33.756	165	1.414	1.492	45	617	76	37.565
Osona	125.975	703	860	11.384	266	2.683	466	142.337
Pallars Jussà	11.707	126	233	253	63	184	0	12.566
Pallars Sobirà	6.307	115	90	53	29	285	4	6.883
Pla d'Urgell	28.932	295	1.065	2.102	37	548	126	33.105
Pla de l'Estany	24.517	279	252	2.014	98	576	169	27.905
Priorat	9.004	156	162	192	15	125	11	9.665
Ribera d'Ebre	20.800	793	522	506	30	207	67	22.925
Ripollès	25.003	131	108	651	54	421	32	26.400
Segarra	17.076	85	1.814	1.607	97	269	48	20.996
Segrià	163.505	1.014	4.100	9.830	681	4.179	645	183.954
Selva	122.339	5.018	4.073	6.269	654	4.684	1.383	144.420
Solsonès	11.445	72	200	791	31	203	22	12.764
Tarragonès	187.142	4.193	3.808	7.958	1.147	6.960	1.312	212.520
Terra Alta	11.683	263	557	54	32	97	38	12.724
Urgell	29.730	118	1.075	2.397	181	500	116	34.117
Val d'Aran	7.981	212	281	324	48	363	10	9.219
Vallès Occidental	749.270	7.436	4.754	20.018	3.802	27.062	3.286	815.628
Vallès Oriental	329.451	2.625	2.632	13.777	987	10.832	1.015	361.319
Catalunya	6.196.302	109.606	82.355	224.383	43.027	266.054	73.479	6.995.206

Font: <http://www.idescat.net>.

Percentatges de població segons la nacionalitat, per comarques. Catalunya, 2005

Nacionalitat

	Espanyola	Resta de la UE	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord i Central	Amèrica del Sud	Àsia i Oceania	Total
Alt Camp	91,65	0,89	1,49	3,96	0,35	1,47	0,18	100,00
Alt Empordà	80,97	6,09	1,98	6,51	0,54	3,62	0,29	100,00
Alt Penedès	90,22	0,90	0,79	4,94	0,27	2,61	0,27	100,00
Alt Urgell	89,96	3,41	1,78	1,01	0,51	3,07	0,27	100,00
Alta Ribagorça	88,76	1,75	3,90	1,95	0,20	3,40	0,05	100,00
Anoia	93,19	0,52	0,95	3,29	0,26	1,58	0,21	100,00
Bages	92,76	0,51	0,84	3,88	0,24	1,53	0,24	100,00
Baix Camp	87,64	2,26	2,06	4,31	0,43	2,90	0,40	100,00
Baix Ebre	86,44	2,63	3,84	3,75	0,17	1,98	1,20	100,00
Baix Empordà	83,19	3,69	2,06	7,75	0,52	2,37	0,41	100,00
Baix Llobregat	91,44	1,24	0,66	2,55	0,34	3,40	0,37	100,00
Baix Penedès	87,93	1,94	1,27	5,37	0,37	2,85	0,27	100,00
Barcelonès	86,30	1,73	0,90	1,64	1,07	5,97	2,40	100,00
Berguedà	93,57	0,60	1,04	2,41	0,29	1,89	0,20	100,00
Cerdanya	86,86	2,46	1,69	1,25	0,52	7,12	0,10	100,00
Conca de Barberà	92,51	0,81	2,28	2,56	0,17	1,43	0,24	100,00

Garraf	87,88	3,91	1,34	2,24	0,54	3,76	0,34	100,00
Garrigues	91,63	0,50	3,96	3,08	0,13	0,53	0,18	100,00
Garrotxa	89,29	0,97	0,87	4,79	0,36	1,41	2,32	100,00
Gironès	85,71	1,13	1,47	7,44	1,27	2,53	0,45	100,00
Maresme	90,02	1,50	0,58	4,53	0,40	2,42	0,55	100,00
Montsià	85,24	2,20	6,64	2,40	0,15	2,89	0,49	100,00
Noguera	89,86	0,44	3,76	3,97	0,12	1,64	0,20	100,00
Osona	88,50	0,49	0,60	8,00	0,19	1,88	0,33	100,00
Pallars Jussà	93,16	1,00	1,85	2,01	0,50	1,46	0,00	100,00
Pallars Sobirà	91,63	1,67	1,31	0,77	0,42	4,14	0,06	100,00
Pla d'Urgell	87,39	0,89	3,22	6,35	0,11	1,66	0,38	100,00
Pla de l'Estany	87,86	1,00	0,90	7,22	0,35	2,06	0,61	100,00
Priorat	93,16	1,61	1,68	1,99	0,16	1,29	0,11	100,00
Ribera d'Ebre	90,73	3,46	2,28	2,21	0,13	0,90	0,29	100,00
Ripollès	94,71	0,50	0,41	2,47	0,20	1,59	0,12	100,00
Segarra	81,33	0,40	8,64	7,65	0,46	1,28	0,23	100,00
Segrià	88,88	0,55	2,23	5,34	0,37	2,27	0,35	100,00
Selva	84,71	3,47	2,82	4,34	0,45	3,24	0,96	100,00
Solsonès	89,67	0,56	1,57	6,20	0,24	1,59	0,17	100,00
Tarragonès	88,06	1,97	1,79	3,74	0,54	3,27	0,62	100,00
Terra Alta	91,82	2,07	4,38	0,42	0,25	0,76	0,30	100,00
Urgell	87,14	0,35	3,15	7,03	0,53	1,47	0,34	100,00
Val d'Aran	86,57	2,30	3,05	3,51	0,52	3,94	0,11	100,00
Vallès Occidental	91,86	0,91	0,58	2,45	0,47	3,32	0,40	100,00
Vallès Oriental	91,18	0,73	0,73	3,81	0,27	3,00	0,28	100,00
Catalunya	88,58	1,57	1,18	3,21	0,62	3,80	1,05	100,00

Font: <http://www.idescat.net>.

Població segons la nacionalitat, per comarques. Catalunya, 2000

Nacionalitat

	Espanyola	Resta de la UE	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord i Central	Amèrica del Sud	Àsia i Oceania	Total
Alt Camp	34.807	129	18	397	47	32	13	35.443
Alt Empordà	92.221	4.042	382	3.683	178	389	133	101.028
Alt Penedès	75.660	271	74	1.251	74	243	49	77.622
Alt Urgell	18.707	293	157	65	26	56	11	19.315
Alta Ribagorça	3.571	27	3	6	3	2	0	3.612
Anoia	88.791	141	56	608	83	152	45	89.876
Bages	151.828	203	36	1.431	94	125	59	153.776
Baix Camp	139.033	1.804	225	1.756	181	333	130	143.462
Baix Ebre	64.856	511	279	395	52	113	68	66.274
Baix Empordà	95.474	2.173	474	4.302	220	272	176	103.091
Baix Llobregat	662.223	4.071	578	7.335	1.007	2.789	721	678.724
Baix Penedès	54.396	561	175	1.423	69	170	49	56.843
Barcelonès	2.038.551	11.562	1.887	12.819	6.786	15.057	9.909	2.096.571
Berguedà	37.591	76	20	290	25	38	11	38.051
Cerdanya	13.724	161	18	53	31	56	12	14.055
Conca de Barberà	18.333	44	12	124	8	16	4	18.541
Garraf	99.414	1.901	294	890	238	571	159	103.467
Garrigues	18.602	85	24	481	28	43	6	19.269
Garrotxa	45.811	236	21	1.183	55	76	82	47.464
Gironès	126.939	1.779	275	5.362	383	468	276	135.482

Maresme	332.053	2.846	493	7.790	609	1.148	484	345.423
Montsià	54.331	501	109	606	54	193	34	55.828
Noguera	34.022	107	30	437	33	88	10	34.727
Osona	121.917	193	82	4.369	79	164	49	126.853
Pallars Jussà	12.177	100	9	108	11	32	5	12.442
Pallars Sobirà	5.924	60	11	23	11	20	1	6.050
Pla d'Urgell	28.639	65	54	656	22	69	9	29.514
Pla de l'Estany	23.774	173	47	994	47	77	18	25.130
Priorat	9.025	39	11	39	4	9	2	9.129
Ribera d'Ebre	21.743	60	6	145	23	14	2	21.993
Ripollès	25.702	76	9	284	18	26	6	26.121
Segarra	17.213	69	51	563	49	62	19	18.026
Segrià	161.862	459	168	1.946	240	408	115	165.198
Selva	109.387	2.329	513	2.334	203	475	407	115.648
Solsonès	11.133	28	8	278	12	16	8	11.483
Tarragonès	174.024	1.703	280	1.879	290	388	267	178.831
Terra Alta	12.154	9	3	10	12	0	1	12.189
Urgell	29.712	96	43	995	84	82	17	31.029
Val d'Aran	7.506	103	6	111	12	37	4	7.779
Vallès Occidental	704.939	3.125	382	4.713	1.337	1.954	731	717.181
Vallès Oriental	302.640	1.142	284	4.082	370	667	274	309.459
Catalunya	6.080.409	43.353	7.607	76.216	13.108	26.930	14.376	6.261.999

Font: <http://www.idescat.net>.

Percentatges de població segons la nacionalitat, per comarques. Catalunya, 2000

Nacionalitat

	Espanyola	Resta de la UE	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord i Central	Amèrica del Sud	Àsia i Oceania	Total
Alt Camp	98,21	0,36	0,05	1,12	0,13	0,09	0,04	100,00
Alt Empordà	91,28	4,00	0,38	3,65	0,18	0,39	0,13	100,00
Alt Penedès	97,47	0,35	0,10	1,61	0,10	0,31	0,06	100,00
Alt Urgell	96,85	1,52	0,81	0,34	0,13	0,29	0,06	100,00
Alta Ribagorça	98,86	0,75	0,08	0,17	0,08	0,06	0,00	100,00
Anoia	98,79	0,16	0,06	0,68	0,09	0,17	0,05	100,00
Bages	98,73	0,13	0,02	0,93	0,06	0,08	0,04	100,00
Baix Camp	96,91	1,26	0,16	1,22	0,13	0,23	0,09	100,00
Baix Ebre	97,86	0,77	0,42	0,60	0,08	0,17	0,10	100,00
Baix Empordà	92,61	2,11	0,46	4,17	0,21	0,26	0,17	100,00
Baix Llobregat	97,57	0,60	0,09	1,08	0,15	0,41	0,11	100,00
Baix Penedès	95,70	0,99	0,31	2,50	0,12	0,30	0,09	100,00
Barcelonès	97,23	0,55	0,09	0,61	0,32	0,72	0,47	100,00
Berguedà	98,79	0,20	0,05	0,76	0,07	0,10	0,03	100,00
Cerdanya	97,64	1,15	0,13	0,38	0,22	0,40	0,09	100,00
Conca de Barberà	98,88	0,24	0,06	0,67	0,04	0,09	0,02	100,00
Garraf	96,08	1,84	0,28	0,86	0,23	0,55	0,15	100,00
Garrigues	96,54	0,44	0,12	2,50	0,15	0,22	0,03	100,00
Garrotxa	96,52	0,50	0,04	2,49	0,12	0,16	0,17	100,00
Gironès	93,69	1,31	0,20	3,96	0,28	0,35	0,20	100,00

Maresme	96,13	0,82	0,14	2,26	0,18	0,33	0,14	100,00
Montsià	97,32	0,90	0,20	1,09	0,10	0,35	0,06	100,00
Noguera	97,97	0,31	0,09	1,26	0,10	0,25	0,03	100,00
Osona	96,11	0,15	0,06	3,44	0,06	0,13	0,04	100,00
Pallars Jussà	97,87	0,80	0,07	0,87	0,09	0,26	0,04	100,00
Pallars Sobirà	97,92	0,99	0,18	0,38	0,18	0,33	0,02	100,00
Pla d'Urgell	97,04	0,22	0,18	2,22	0,07	0,23	0,03	100,00
Pla de l'Estany	94,60	0,69	0,19	3,96	0,19	0,31	0,07	100,00
Priorat	98,86	0,43	0,12	0,43	0,04	0,10	0,02	100,00
Ribera d'Ebre	98,86	0,27	0,03	0,66	0,10	0,06	0,01	100,00
Ripollès	98,40	0,29	0,03	1,09	0,07	0,10	0,02	100,00
Segarra	95,49	0,38	0,28	3,12	0,27	0,34	0,11	100,00
Segrià	97,98	0,28	0,10	1,18	0,15	0,25	0,07	100,00
Selva	94,59	2,01	0,44	2,02	0,18	0,41	0,35	100,00
Solsonès	96,95	0,24	0,07	2,42	0,10	0,14	0,07	100,00
Tarragonès	97,31	0,95	0,16	1,05	0,16	0,22	0,15	100,00
Terra Alta	99,71	0,07	0,02	0,08	0,10	0,00	0,01	100,00
Urgell	95,76	0,31	0,14	3,21	0,27	0,26	0,05	100,00
Val d'Aran	96,49	1,32	0,08	1,43	0,15	0,48	0,05	100,00
Vallès Occidental	98,29	0,44	0,05	0,66	0,19	0,27	0,10	100,00
Vallès Oriental	97,80	0,37	0,09	1,32	0,12	0,22	0,09	100,00
Catalunya	97,10	0,69	0,12	1,22	0,21	0,43	0,23	100,00

(percentatges per files)

Font: <http://www.idescat.net>.